

જાનકી દર્શાવ

265

VASARA 2011

VOL. LVII, No 2, ISSUE 265
SUMMER 2011

Jaunā Gaita is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief: Rolfs Ekmanis
Phone/Fax: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor: Juris Žagariņš
juris.zagarins@gmail.com

Contributing Editors: Voldemārs Avens,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Juris Silenieks,
Juris Šlesers, Linda Treija, Lilita Zaļkalne

Business Manager: Ingrīda Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Phone: 416-621-0898
ibulmanis@scom.ca

JG home page:
<http://zagarins.net/JG>

Subscription rates

Canada
1 year Can \$39.-
2 years Can \$76.-
Single issues \$10.-

Other countries
1 year US \$39.-
2 years US \$76.-
Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Copyright 2011 by "Ceļinieks"

Printed by TigerPress
Northampton, MA, USA

ISSN 0448-9179

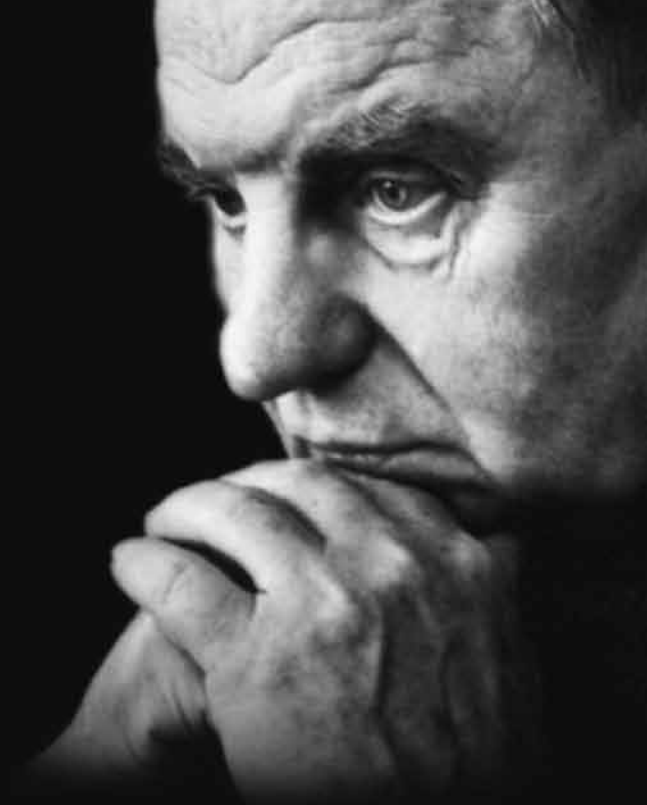
57. GADAGĀJUMS, VASARA 2011
2. (265) NUMURS

S A T U R S

- 1 Justinas Marcinkevičius (1930-2011)
- 2 DZEJA – Edvīns Raups
- 9 Maija Meirāne. Par Edvīnu Raupu
- 10 Juris Rozītis. Viens vilciens
- 11 Agnese Matisone. Par vilņiem un ķiršiem
- 12 Irēne Avena. VV-F par kultūru un latvietību
- 15 Baiba Baiba. Pīpju sapņi
- 16 Jānis Buls. Pirms 20 gadiem
- 18 Eva Eglāja-Kristšone. Latvija un trimda
- 24 Andrejs Irbe. Pirms 20 gadiem
- 25 Rolfs Ekmanis. Pirms 20 gadiem
- 26 VĒSTURE – Andrejs Grāpis. Atgriezieties!
- 31 Svens Lūkins. San Diego
- 32 Andrijs Eglītis. Pirms 20 gadiem
- 34 Juris Šlesers. Lōcis
- 37 KIBERKAMBARIS
- 39 MĀKSLA – Voldemārs Avens. Svens Lūkins
- 40 Mariņa Batņa. Kultūras dienas Austrālijā
- 41 Ilze Šēnberga-Nāgela. Par levu Deksnī
- 42 Sarma Muižniece Liepiņa. Par Anitu Līci
- 44 Linda Treija. Baiba Baiba
- 45 Baiba Baiba. Emotikons
- 46 Richards Luikis. Voldemārs Dārznieks
- 47 DAŽOS VĀRDOS – vg, jž, re
- 55 Viedokļi par vēstures izglītību
- 56 JBPF laureāte Vita Gaiķe – JZ intervija
- 58 LASĪTĀJU VĒSTULES
- 59 Laimonis Purs. Vēsture un patriotisms
- 61 Jānis Buls. Pirms 20 gadiem
- 62 Baiba Baiba. Citāda ainava
- 64 NOTA BENE – JG redakcija
- 65 Rīgas ģeņineklis 1991.25.VIII
- 66 Jānis Buls. Pirms 20 gadiem
- 67 GRĀMATAS – Astra Roze. Indra Gubiņa
Juris Silenieks. Aina Zemdega
- 68 Voldemārs Avens. Nikolajs Bulmanis
- 70 Juris Dreifelds. Ilse Zandstra
- 71 Juris Silenieks. Latvieši vācu uniformās
- 73 Margērs Grīns. Par 58 pilskalniem
Rolfs Ekmanis. Piezīmes par LT2
- 75 Gundars Keņiņš Kings. JBS 41/4
- 76 JG LABVĒĻI
IN THIS ISSUE – jž

Ilmāra Rumpētera vāks
Maketētājs Juris Žagariņš

JG pateicas par PBLA KF un labvēļu atbalstu

Mums patīk cēli vārdi: tēvu zeme!
Bet kas tā tēvuzeme? Tā – mēs paši.
Jā, visi mēs. Un ja mēs taisni būsim,
Būs taisna arī tēvuzeme.

.....
Un tomēr tēvuzeme
ir vairāk daudz par tevi un par mani.
Un tagad viņas taisnīgums daudz lielāks
Par manējo . . .

* * *

Ko esmu ieguvis? Neko pats sevim.
Vien Lietuvu pa gabaliņam ceļu.

.....
Ko uzceļ asins,
To vairs ne guns, ne ūdens nesadragās.

Justinas Marcinkevičius (1930-2011)

No dramatiskās poēmas *Mindaugas* (1968)
(tulk. Daina Avotiņa)

Edvīns Raups

kā pārtraukt plūdumu lai
brūce nepaliek bet jaunais
dzimst

cik ilgi sēdēt man
uz upes kakla un nespēt
iejaukties

vien attapties ka
jaunais dzimst un dzimst bet upes
plūdums...

* * *

Melniem burtiem pavisam melniem kā rindas
Starp kurām mans liktens viedu gaismiņu lej
Es rakstu tev dziesmas un katru kā pēdējo likdams
Dzirdu ik putnā kā atsaucas zudusī nots

No cikla
*Apsveikuma
kartīņas*

pirmajā brīdī es ticu it visam un visiem
līdz pirmajam brīdim ļauj man nodzīvot dievs
es zinu ka būtībā viss ir vien mirklis un tomēr
pirmajā brīdī bez tevis būs smagi man šķiet
uz rokām kā bērnu es nesu ik tikšanās reizi
es varu šai brīdī ko vēlies piedomāt klāt
no debess krīt manna bet zeme kā negatavs auglis
ar mani uz jūs par to kas tikai vēl nāks

cik tālu no acīm var pazust visciešākais tuvums
cik tālu man jābūt lai acis atvērtos man
un kāpēc ar acīm es nejēdzu saulrietu sajust
ja saulriets ir rokas ar kurām tu dvēselē māj...

bet pirmajā brīdī es ticu it visam un visiem
līdz pirmajam brīdim ļauj man nodzīvot dievs
es zinu ka būtībā viss ir vien mirklis un tomēr
pirmajā brīdī bez tevis būs smagi man šķiet

No cikla
*Apsveikuma
kartīņas*

Man sirdī liega vienaldzība gulgo
Bez miņas sirds – nekas nav bijis svēts
Tās alkatībā ņemt un neizlolot
Un atteikties no tā kas bijis izturēts

Arvienu jaunas nemirstības spaidos
Es attopos kad dzirdu – tava balss
Kā Sirēnai šais vientulības klaidos
Uz ciešanām un jaunām sāpēm sauc

Līdz vēlreiz kauts un atraidības pišļos
Bez nožēlas es noskatos kā vējš
Man pāri savu aizrautību svilpo
Ar kuru es reiz biju piemeklēts...

* * *

Vasaras vidū reibums nomāca mani.
Nopļautā zāle – pavirši nomestas drēbes.
Vēl kādu brīdi varēja ainavu pazīt.
Vēlāk jau kaisle piezīdās acīm kā dēle.

Iztēles spogulī baudīju brīnišķo nakti,
Mati kā mākoņi veldzēja kruzuļos elpu.
Tikmēr bez mitas mums abiem šaudījās pāri
No virsotnes kliegziena tikko izšķīlies dzestrums.

* * *

es topu arvien slimāks veselībā
kā maitas miesa lobās manas domas
un prāta kauls kā zobs pret debesjumu
pats savas kailes iztrūcināts kauc

to Zemes Mātei erceņģeļi raus
no laika dvakas piesmakušās mutes
kur manas kāriņas un viltus maigums Tavs
viens otru apmīļo un apar

bet mieru nezinās Tā Kunga avs
kas pīšļu vidū brēks pēc mātes piena
kad pēkšņā lēkmē vērsīsies pie Dieva
līdz miglas vāliem pietūkušais gars!

* * *

Nāk pavasaris manu liķi meklēt.
Zied krūtīs pienenes un mālļēpes.

Tu klusu dziesmu svilpo saules peklē.
Es ciešāk piekļaujos pie zemītes.

No jumtiem lāstekas kā aukstas rokas,
Ko debess cirtusi, man acīs krīt.

Es jūtu pasauli, es jūtu – mostas:
Pret lielo mieru – mieru padarīt.

* * *

ej pretim pusnaktij
ej izcērt tumsā robu
kur savai dzimtai
pēli klāt

ej liktenī
kā dots pret dotu
kaut arī tā tev simtreiz
sāpīgāk

<p>* * *</p>	<p>pār plecu balta noslīdēja šalle man jūrā viļņu gājums likās gurds tu atspiedies ar elkoni pret galdu es pakritu... nekas... sāk tumst pa drēgno ielu steberēja rati bez kučiera bez zirga nū mans draugs aiz acu vākiem mikla nāves izkopts sirds nospļāvās... nekas... sāk tumst vēl kādu brīdi vizuļoja pusnakts tad vīna glāzē parādījās pulss es sarāvos man šķita vairs nemūžam bet paldies Dievam... tomēr tumst</p>
<p>* * *</p>	<p>mēs tādi pēdējie salašņas krodziņā sēdējām drusku strēbdami atmiņu samazgas ar Dievu un Velnu uz pusēm circeņu skaņdarbu pavadā lūkāja dzirkstiņas acīs tā notiek ka tevi sabradā skumju krēpainais bacils tu protestē protestē protestē kā mati kas grebti iz koka tai sulai kas pulsē tev azotē un palēnām pagaldē notek...</p>
<p>* * *</p>	<p>tu vari liegties kliegt vai klētī burt tu vari nebūt būt vai ārpus krist no tevis kūp un klēpī tvīkst mans burts tu vari salā spelgt vai saulē svelt tu vari elsot klust vai izpalikt nekas no tevis nespēj dzist vien es</p>
<p>* * *</p>	<p>man kliegt un sumināt man tavā priekšā egļu zarus klāt man krist uz ecēšām kā mēness staram kāds apmulsums un jūta ķiršu zarā nāk putns knābt aiz vientulības baigs tam knābis cirsts vien divi acis vējā pēc zili zaļas nebūtības kaist</p>

<p>* * *</p>	<p>man rimt un vēlreiz rimt man tev uz ceļiem baltu elpu likt man šķetināt no debesīm pa spārnām un kāri mirt</p>
<p>* * *</p>	<p>es ļoti skaidri biju mīlestībā no kailiem kokiem putni bira nost ar sausām lūpām meditēja Ījabs ka viss ir laicīgs rīt mūs atmaskos ka savā mūžā esmu bijis dīvains caur tālu gribu šurp uz tevi dots lai gudrie mulst es muldu tālāk skaidrots ka rīt mūs kailus kokā atmaskos</p>
<p>* * *</p>	<p>es nāku nests uz Dieva pirkstgaliem es nāku ciets uz tavu svārku malas es nāku apturēts pret vakariem uz tava šūpās ielīksmotā gara es nāku viss kā aplis upes malā kā tava mute vārda klusumā es nāku rist no jaunas atdzimšanas prom zaļas zāles trīsu mūžībā</p>
<p>* * *</p>	<p>dēļ tevis manā sirdī tagad pušums un pušumā kā sāli kāds ber zvaigznītes kad zvaigznes beigsies būšu atkal vesels un rakstīšu ar tumsas zīmuli tev zīmītes par visu to kas palicis pēc mūža par nākotni kas der kā sirdij kurpe un katrs vārds būs vārda kreisā puse un ik puse dalīsies ar viss</p>
<p>* * *</p>	<p>cik tālu aizgājis esmu tik mīlu Uguni rīklē sviedrus uz pieres dažas dienas kopā ar tevi bez saules bez lietus tik tālu nu esmu cik mīlu Vakarā gobu izbailes naktīs ļauj man runāt ar visiem par vienu un aizspied man acis</p>

* * *
Vēl vienas gribas izmocīts un vajāts
Vairs nespēdams pret sevi tālāk iet
Es rāmi atslīgstu pret aizgājēja pēdām
Uz kura gīmja kaisles zīmoģs spiests

* * *
Mēs gājām pie ūdensrozēm,
Ūdens zaigoģa dzeltēns.
Tas, ko mēs gribējām izkliegt,
Bija tavs daiļums, Gvinplēn.
Ūdens pakavi šķinda
Pret mēness kailajām krūtīm.
Tu pavēri smaidam lūpas,
Es dziedāju *Ave Maria!*

* * *
AK MAIGĀ VĀJPRĀTĪBA
PŪPOLĪTIS ZARĀ
ES TEVI NEVARU NO SEVIS
DABŪT ĀRĀ
KĀ LAIKA ZOBS
KAS UPES LĪCĪ GAVĒ
TU MANU BEZZOBAINO
AIZMŪŽĪBU SLAVĒ
ES CILVĒKS – ASINIS
KAM SAVA DŽĪVE – TAVA
PLŪST PILNA ROMAS
GAUJAS SENĀ GRAVA
TU MANI KACINI
AR LAKATIŅU ZILU
KAD ES KĀ ETIĶIS
NO TAVA SĀNA PILU

* * *
tāds svešs un nepazīstams lietus
kurā mērcēģos Bet mīļģe radi
maigi manu seģu glauž
un pauž
ka veltģ dārgām skumģām smērēģos
vienalģa būģģ slapģš no svešģ
caur un caur

* * *

ar košām asinīm un vēsu prātu
es iedragāts uz melna stāvu
plūst debess jums kā upe garām
bet vēnu nav bet vēnu nav
es vēlreiz palecos un vēlreiz krītu
ir manos papēžos kaut kas no rīta
nemaz nav zemei jāpieskaras
kad diena aust kad diena aust
tu iebiksti ar sirdi gaisos
tu parādi kā paliek zils
kā sabrūk laika locītavās
Tā Kunga pils Tā Kunga pils

* * *

Es mīlu trīs adatas smiltīs,
Ar kurām sadursies Dievs,
Kad bālāks par kāju pēdām
Pa zudušo piestātņi ies;
Kur ēnas kā zosāda mastos
Iz aklajiem akmeņiem kuras
Pār viegli drebošām lūpām,
Pār kuģiem un matiem kā bura.
Es eju pa zudušu piestātņi
Kā Mēness pa nervu šūnām.
Tik labi tu ainavai piestāvi –
Bez jūtām, bez jūtām, bez jūtām!

* * *

Tu nostājies manās durvīs
Un mīlēji tā kā neviens.
Bij' vakara tvirtas krūtis
Un mēness kapara liels,
Tai meitenei, kura durvīs
Man parādās reizēm un iet.
Mums sirdīs kož asiņu medus,
Kā debess krūšgalos – Dievs.

* * *

Dažu reizi gluži ārprātā redzu
Koku rindas gar ceļmalām vienas
Savā nodabā dievišķo gaitu
Manai dvēselei cauri ejam

Augstās lapotnes it kā uz vietas
Debess dzedrajā plašumā turas
Bet es jūtu kāds bija un aiziet
Savās ciešanās manām tuvāk

* * *

**sirds pušu plīst
un raujas dzīvotgribā
nekā nav žēl
vien mirklis pārāk īss**

**liec savu zelta
orhideju plecā
un dodies ausmā
klusu pašaudīt**

Dažas formālas atšķirības no grāmatās jau publicētajiem dzejoļiem man likušas iegrimt pārdomās pat par kāda cita pseidonīma izvēli, kas ir pats pazīstamākais risinājums, kad dzejnieks jūt sevī „vairākus” autorus. Tomēr pati spilgtākā šo dzejoļu atšķirība no citiem maniem gara darbiem ir tāda, ka es tos esmu sacerējis SKAĻĀ BALSĪ, ar pilnu krūti ieelpojot un izelpojot dabas dievišķās prosodijas plūsmu... Tāpēc man allaž bijušas problēmas šādus dzejoļus iekļaut kādās „vienkārtši sarakstītas” dzejoļu grāmatas kontekstā. (Lai gan daži ir iesprukuši.) Tie būtu jādzird, jo tāds tiem ir liktenis.

Rīgā, 2011.20.II

Maija Meirāne

ES NĀKU VISS KĀ APLIS UPES MALĀ

Spriežot pēc rakstu blīvuma Latvijas literatūras publikācijās, Edvīna Raupa dzeja patlaban ir nonākusi degpunktā. Fenomenu neapšaubāmi izskaidro netikvien viņa dzejas savdabība, bet vēl intensīvāk – paša lasījumu prezentācijas metode.

Literatūras kritiķis Guntis Berelis apgalvo, ka Raupa dzeja *vispirmām kārtām ir runājama, turklāt tai piederīga tikai autora balsis.* (Labrīt 1995.15.III).

Komplikācijas rodas, ja ir vēlme izmakšķērēt neklātienē kādu no Raupa *velnišķā ritma lasījumiem*, vai viņa laikabiedru – Eduarda Aivara, Ulža Bērziņa, Māra Salēja, Ronalds Brieža u.c. balsis – no youtube video.¹ Tad jāsecina, ka nelaimīgā kārtā firmas „SIKS” ieraksti ir pārvērtuši nopietno pekstiņfilmā. Ja labu dzeju iznīcina slikts priekšnesums, tad savukārt bizāro paceļ augstumos neaizmirstams izpildījums.

Edvīns Raups – īstajā vārdā Edvīns Struka, dzejnieks un tulkotājs – galvenokārt no angļu, spāņu un portugāļu valodas, dzimis Siguldā (1962). Studējis RPI (Rīgas Politehniskajā institūtā) un LVU svešvalodu fakultātē, mācījies spāņu valodas kursus. Darbojies pie laikraksta *Forums*, *Kentauris XXI*, *Literatūra. Māksla. Mēs*. Atdejojis no spāņu un portugāļu valodām O. Pasa, F. Garsijas-Lorkas, H. Kortasāra, H. L. Borhesa, P. Koelju un M. Vargas-Ljosas darbus. No angļu tulkojis bērnu grāmatas izdevniecībai „Egmont Latvia”. Klāva Elsberga prēmija (1990), Rakstnieku Savienības dzeju konkursa balva (1992), Raiņa un Aspazijas fonda (1995), Dzejas dienu (2003), Ojāra Vācieša prēmija (2009). Dzeja tulkota angļu, bulgāru, čehu, somu, vācu, zviedru, krievu un turku valodās.

Raupam publicēti dzejoļu krājumi: *Vēja nav* (1991), *Dzīvo damies* (1995), *33 miklaini dzīves gadi un dzejoļi* (1997), *Uzvāri man kaut ko pārejošu* (2002) un *Putn'* (2008). Pagājušā gada decembrī „Guernica” apgādā Kanādā iznākusi iespaidīga, no pēdējām divām autora dzejgrāmatām atlasītu dzejoļu izlase *Then Touch Me Here* agrāk Kanādā mītošās dzejnieces Margitas Gailītes atdejojumā.

Stils ir cilvēks. Atšķirīgs, neordinārs, savdabīgs, šķēpēlēs sitējs, pūces spieģelis, e.e.

1. Skat. Raupa priekšnesumu:

<http://www.youtube.com/watch?v=ncYonaue0nc>

kumingists (saskaldītu vārdu un rindu jēdzot) ... jaunu jēgu darinātājs vārdiem, jūtīgs pret vārdu nokrāsām ... iesaistās sarunās ar savu *alter ego* ... tiešs un spurains kā usne, bet citur – grands, kā no 16. gs. spāņu Francisco de Zurbarāna gleznas izkāpis. Esmu mēģinājusi uzrakstīt virkni apzīmējumu, kas iešķīļas prātā, lasot Raupa nemitīgu izteiksmju pārmaiņām kalto dzeju. No brīvā panta ar saraustītām rindkopām līdz atskaņu pilnām četrindēm, no improvizējoša rotaļelementa (kas šķītis tik raksturīgs Imantam Ziedonim). No: *Tu mani kacini / ar lakatiņu zilu / kad es kā etiķis / no tava sāna pilu* („Ak maigā vājprātība”) līdz prātulām un filozofiskai atklāsmei: *sāpīgi / ka mūžīgs varu / būt vien šeit / un tagad* (no *Putn'* „Zvaigznes ilgi mirst...” #12)

Uktā lulu. Veltīgi ir mēģināt atšķetināt Raupa refrēnu jeb uzsauku, kas parādās krājuma *Putn'* pirmajā daļā. Varbūt tā ir atbalss no kaut kur bērniībā dzirdēta. Kārlis Vērdiņš to saskaitījis lietotu 16 reizes. Tas pats ar onomatopoētiskām skaņām, iespraudumiem, kas kā sāls graudi uzbērti tekstam – *vuš, bizz, ai ai, šūvo, tēs tēs, puff* u.c. Vārdspēlēs savaņģots, Raups reizēm runā kā enigmātiskais īpatnis, mācītājs un dzejnieks Jānis Steiks:

*kal dzelza
pirkstainus meit Uguns
jau klāt žvākt
žokļi ir mans liktenis
un guvums –
no pārkostā Dzelza
pirkstainus meit
noglabā
apapā
aparā*

Vietumis Raups mēdz spēlēties ar sirrealismu, viņš varbūt neapzinīgi atkārtoto metaforas: *es esmu miris. Vēl mirklis / no zemūdens pilīm / padusē / dusē / un Melnais / ir Bezgalība, un nobīlis / nobīda / mēli pār lūpu,* – salīdzinājumā ar Imanta Sedlīņa²: ... *izvarosim dzejas, / samīcīsim sejas, / kā dusmīgs tēlnieks mītru mālu. / Tad visi eņģeļi klusēs / un gulēs mūsu padusēs.* Lai arī Raupa dzejrindas nenes tiešākas laika zīmes, tās uzrunā mūs kāda savdabīga meklētāja balsi: *lešpējams, ka es rakstu tādēļ, lai dzīvei būtu jēga... ne jau tāpēc, lai mākslai, dzejai būtu jēga... lai jēga būtu man.*³ □

2. Maija Meirāne. „Tiešums un improvizācija”. *LaRAs Lapa* 1983,31.

3. Intervija ar Arvi Kolmani”. *Karogs* 2003,3:12.

Juris Rozītis

VIENS VILCIENS

Tu brauc garām laukiem un saimniecībām un redzi caur vilciena logu, ka katra lieta stāv savā īstajā vietā.

Liela māja uzcelta apkoptu lauku vidū. Visapkārt plašums un līdzenums. Glīti ietaisīti ceļi ved taisnleņķos starp laukiem. Pie kāda liela skūņa noparkoti divi traktori un liela piekabe. Uz cita ceļa, lauku vidū divas smagās mašīnas viena otrai blakus. Glīti. Kārtīgi. Katra lieta novietota, kur tai jābūt, pēc kaut kādas zemniekam un viņa darbiniekiem zināmas sistēmas un loģikas.

Bet ne Tev...

Sieviete lietusmēteli uz ceļa pilsētiņas nomaļē. Suns pie saites. Apstājusies. Suns ošņājas. Iztaisās. Sieviete skatās citā virzienā – tālumā. Skatās kaut ko. Ko? Tu nezini. Sunim ir sava jēga, savas darīšanas, savi dzinuļi. Sieviete skatās savu skatu, kaut ko redz, pārdomā. Viņiem savas kopīgas ieražas, sunim un sievietei – pastaiga un pastaidzināšana.

Bet tu – tu neesi daļa no visa tā.

Uz perona ārzemnieks (varbūt turks?) telefona būdiņā skaļi runā. Monētu kaudze sakrauta pie telefona aparāta. Viņš skaļi raud. Pasaka kādu teikumu, bet teikuma beigās jau pāriet saspīlētos kunkstos. Viņam jāatkarāto teikuma beigās. Atkal raud. Viņš ir lielu bēdu pārņemts. Sieva pametusi? Brālis miris?

Tu nezini. Tev nav pieejama viņa bēdu pasaule. Tu pat nesaproti viņa valodu.

Cilvēki uz perona. Gaida vilcienu. Brauks. Kurp? Uz darbu? Viņiem savas rutīnas, savi paradumi, sava dzīve. Viņi zina, kur brauks un kāpēc – droši vien arī cikos.

Tu pat nezini, no kura virziena viņiem vilciens piebrauks un uz kuru pusi tas atkal aizbrauks. Tu te vienkārši sēdi un tikai brauc.

Viens vīrs sēž mašīnā pie stūres. Otrs stāv mašīnai blakus, rokām atspiedies pret mašīnas jumtu, pieliecies pie šoferu loga un kaut ko runā. Ik pa laikam viņš ar plaukstu, ne pārāk stipri, uzsit pa mašīnas jumtu, pasvītrodams kaut ko, ko nupat teicis.

Par ko viņi runā? Strīdas? Vai jokojas? Sūdzas? Risina kādu problēmu?

Vīrs, kas stāv, iztaisnojas un paskatās sev aiz

muguras. Šoferis pabāzīs galvu pa pusei pa logu ārā kaut ko saka. Stāvētājs kaut ko atcērt, ar roku nocirzdamš pa gaisu. Pagriežas un aiziet soļus piecus. Apstājas, atkal pagriežas, it kā kaut ko iedomādamies, nāk atpakaļ uz mašīnu, visu laiku runādams ar šoferi. Šoferis tik sēž un kaut ko atbild.

Zaļš, biezs egļu mežs; mīksts, viengabalains. Pēkšņi lapkoku mežs bez lapām. Pelēcīgi kaili stumbri; brūngani pelēka zeme segta mitrām, sen izkaltošām lapām. Reti stumbri. Trīs bērni iet pa mežu. Vienam zila lietussaka, vienam oranža, mazākajam – netīri balta. Gumijas zābakos brien pa mežu, žagarus rokās vicinādami, sizdami un uzardami slapjās, beigtās lapas.

Vai zēni, vai meitenes? Visiem kapuces pāri galvām. No gaitas spriežot, lielākā – meitene. Mazākais – laikam zēns. Vidējais droši vien arī meitene. Vai brāļi/māsas? Vai brālēni/māsīcas? Kaimiņi? Draugi?

Tu nezini.

Aiziet gar netīri plūstošas upītes krasta līkumu. Mazais apstājas, notupstas, ceļ kaut ko no zemes. Lielās viņu neievēro – iet tik tālāk.

Un tad arī Tu esi garām.

Kā Annele ganos pirmo reizi mūžā vilcienā ieraudzījusi, pļavas vidū stāvēdama. Kā vēlāk mūžā uz Rīgu braukdama, no vilciena loga ganu zēnu lauka vidū vērodama.

Tu nekad šo vietu atkal neredzēsi. Pat ja tu to atcerētos – kā to atkal atrast? Tā ir viena no bezgala daudzām vietām Tava ceļa malā. Pat, ja Tu tai atkal reiz brauktu garām, Tu nekad to nepazītu. Būtu cits gada laiks. Mežiņš būtu zaļš vai izcirsts, vai apbūvēts, vai vētras izpostīts.

Tu nekad šo vietu atkal neredzēsi.

Un ja Tu šos bērnus kaut kad kaut kur mūžā atkal sastaptu, tu pat nezinātu, ka tie bija viņi. Un kāpēc lai viņi šo izgaisušo brīdi vispār atcerētos?

Rakstnieka Jura Roziša filoloģijas doktora disertācijas nosaukums ir *Displaced Literature: Images of Time and Space in Latvian Novels Depicting the First Years of the Latvian Postwar Exile* (Stockholm U., 2005).

Agnese Matisona

PAR VIĻŅIEM

Debesu dieve pārliccas pār jūru, samērcējot savas zvaigžņu krūtis. Katru nakti viņa to dara kā pirmo reizi, atkārtotāns neiespējama.

Noguris no dauzišanās pustumsā, aizver acis pavisam.

Tu nejūti citus. Vēl trakāk, tev cilvēki ir vienaldzīgi.

Tuvāk jūrai... – lasu reklāmas bukletā. Piesola saulrietus no terases, jauki pavadītas brīvdienas un pastaigas gar jūru. Aizbraucam? Gulēsim teltī.

Varbūt pamakšķerēt? Visas zivis tu atlaid. Esmu greisirdīga uz mirkļiem, kuros tu klusē.

No kāpām iztenterē meitene drebelīgi sārti uzvilktām lūpām. Iedod savu dzīvi, – viņa izelpo acīs cērtošu lūgumu.

– Manu dzīvi? – atjautāju.

– Jā, žēl vai?

– Neko nezinot par mani, gribi mainīties?

– Tava dzīve nevar būt sliktāka par manējo, – viņa notic smaidam un aizsmēķē.

Nav ko žēlot, rudmates ir dāvana no Dieva, – saulrieta viļņi nokauc pret molu.

PAR ĶIRŠIEM

Smieklu konvulsijas ietinu tevis dāvātā plecu šallē.

Tajā, ko tu no Parīzes atvedi. Man labāk būtu patīcis, ja nebūtu toreiz pārgulējis ar to franču maku, bet, kas bijis – pagājis.

Atkal runā muļķības, mās, – tā tu mēdzi man teikt, piespiežot sev klāt. Kas vispār ir gudrība? Sirdsgudrība, prāta spēlītes? Tas neies cauri, nevarēs tā, kad sagribas, paņemt no plaukta. Es ilgojos, jā, bet neesmu nocenoto preču bode. Vai labi būt gudrai? Pārgudrai. Par daudz, visu par daudz. Arī mīlēt.

Kā aklaiss var aklo vest? Vismaz vienam no mums jābūt mazliet redzīgam. Ja ne tā, tad viedam.

Torīt es klausījos tavā sirdī, tādēļ zinu, ka mēs viens otru... Tas nebeidzas, ja vispār iesākas. Pēc tevis tas izskatās, atkārtot manis teikto, galā pieliekot citu pieturzīmi.

Pasaulē neesam nejauši, bet caur mīlestību, caur māti.

Pāris dienas atpakaļ telefona klausulē skanēja vārdi – savu vienīgo iespēju esmu palaidis garām, tagad varu ņemt jebkuru, nav nekādas nozīmes, viss viens. Tevī ir kas dievīgs. Jo vairāk domāju, jo pārliecinātāks kļūstu.

Tā nebija parasta nāve, cik nu parasta tā var būt. Gals. Mēs esam tā taisnē kā sprintā. Skrienam, elsojam, klūpam. Viens otru ēdam un notiesājam. Nebūs plūdu, ne uguns, mēs to piedzīvojam. Jā, ēst gribas, pirkstgali salst. Ir bijis trakāk. Kad es rakstu „mēs”, es domāju sevi. Arī tevi. Un kādu mums līdzīgo.

Tavs brālis arī smaida, bet tas viņam no pārāk ilgas atrašanās joga pozā.

Klausies, cik ilgi var vērot kā dūņas slīd pa ūdensvirsu? – tu ierunājies. Pieskāries man, izbira ķirši.

Pie cilvēkiem, kurus mīlam, mēs atstājam ko būtisku. Es atstāju smieklus pie tava kapa.

Liepājniece Agnese Matisona kalpo daudzām mūžām – dzejai, prozai, drāmai, rotkalšanai, mākslas fotogrāfijai. Beigusi Liepājas Pedagoģijas akadēmiju ar specialitāti datorizainā. Luga *Notekcauruļu bērni* (2008) saņēmusi balvu nacionālajā lugu konkursā. Līdzstrādniece žurnālā *Māksla Plus* un portālos <www.spotnet.lv> un <www.liepajniekiem.lv>

Irēne Avena

VAIRA VĪĶE-FREIBERGA PAR KULTŪRU UN LATVIETĪBU

Mums nav citas izvēles, kā spēlēt dzīves spēli ar tām kārtīm, ko liktens mums iedalījis (185). Vairai Vīķei-Freibergai dzīve piespēlējusi visai izdevīgas kārtis – izcilas spējas, izcilu izglītību un bagātīgu pieredzi. Grāmatā *Kultūra un latvietība*¹ viņa sakopojusi savas domas un secinājumus, uzkrātus *mūža ilgumā*. Tādēļ šis darbs uzskatāms par sava veida testamentu un novēlējumu latvju tautai. Savus mērķus un metodiku autore ar akadēmisku rūpību precizējusi ievadā – grāmatāi būs mest gaismu tumsībā un palīdzēt viņas tautai atrast pareizo ceļu, kā izkļūt no sastrēguma. Pati autore saka: *Šis ir mācību laiks*. Gluži pareizi, tikai jāsaprot, ka tiem latviešiem, kas pārdzīvojuši Sistēmas spaidus un kuru āda, kā nomizotam kokam, vēl ir jēla un jūtīga, grūti pieņemt pamācības no ārpusniekiem, kas dzīvojuši brīvībā. Bet VVF nav parasts ārlatviešu ierindnieks. Viņai bijusi dota iespēja ne tikai meklēties pa Latvijas sirds apslēptākajiem kambariem, bet viņa arī mācījusies *peldēt visdziļākos internacionālos ūdeņos (202)*.

Šī dažkārt rūgtā mācību grāmata, kas spiestin spiež skatīties acīs īstenībai, visvairāk lietā liekama Latvijā, it īpaši noderīga jaunajai paaudzei, tomēr arī izbijušajiem trimdiniekiem būtu vēlams šajā tekstā parakņāties.

VVF priekšrocība ir tā, ka viņa sevi ir pietiekami pierādījusi, un viņai nevajag cita apstiprinājuma. Viņas sakāmais ir brīva cilvēka izteikta brīva doma par latviešu kultūru visās tās izpausmēs. Grāmata levas Kolmanes un Gunša Bereļa redakcijā un Māra Šimansona mākslinieciskajā apdarē ir piemīlīga izskatā, rakstīta izkoptā valodā un elegantā stilā. Tomēr, kad temats to prasa, VVF nav baidījies iedzīvināt savu stilu ar spēcīgu

1. Rīgā: Karogs, 2010. 232 lpp.

Mākslas vēsturniece Irēne Avena ilgus gadus vada Ņujorkas Frika (Frick) Mākslas muzeja bibliotēkas uzziņu nodaļu. Bez tam, no aizvadītā gs. 70. gadu vidus līdz pat 90. gadu pirmajai pusei dubultmaģistre ir *Radio Brīvība/Radio Brīvā Eiropa* latviešu redakcijas ārštata līdzstrādniece.

tautas valodu, piemēram, (partijas loceklis) *izsviests no ratu pakajas (125)*. Pirms aizmirstas, jāizlabo viena faktuāla nepareizība tekstā, proti, Gugenheima muzeju Bilbao projektējis Gerijs (Frank Owen Gehry, dz. 1929), nevis Raitis (Frank Lloyd Wright, 1867-1959). Lai panāktu lielāku objektivitāti, autore izvairījies runāt pirmā personā. Tas nenozīmē, ka darbā trūktu autores personīgo uzskatu klātbūtnes.

Grāmatas 10 nodaļās un ap 70 apakšnodaļās sakoncentrēts materiāls, kas skar itin visus latviešu kultūras novadus. VVF kultūras jomā iekļāvusi arī politiku, *jo arī tā ir kultūras – šī jēdziena visplašākajā nozīmē – daļa (111)*. Lai gan nav neviena kultūras lauciņa, ko VVF būtu atstājusi neuzartu, blakus politikai, vistuvāk viņas sirdij stāv kultūras latviskums un īpatnība, to vērtība, kvalitāte un pārmantošanas problēmas. Šo problēmu risināšana tad arī veido grāmatas mugurkaulu.

Vispirms VVF raksturo un atdala tradicionālo no elitārās kultūras. Tradicionālā vide rada ierobežojumus, kas kavē indivīda izpausmes brīvību, bremzē radikālas jaunrades izrāvienus. Tradicionālā kultūra ir etnocentriska,

elitārā ir internacionāla, un tā sakņojas specializācijā. Nacionālo un moderno elementu sintēze noved pie pilsonības kultūras, kas savukārt noved pie trešās fāzes – modernās kultūras. Apskatot Latvijas kultūras vēsturisko attīstību, VVF kā svarīgu elementu min sabiedrības šķirisko diferencēšanos, kas sākumā prasīja piesliešanos gan vācu, gan krievu ietekmēm. Sasniedzot *puslīdz normālu* sociālekonomisko piramīdu, radās iespēja runāt par latvisku kultūru. VVF ieskicē latviešu kultūras patiesu uzplaukumu neatkarīgajā Latvijā, bet saredz Ulmaņa režīma bīstamās tendences pakļaut kultūru Alfrēda Bērziņa sociālpolitiskajai ideoloģijai. Viņa liecina, ka *Kārļa Ulmaņa laikā tika pieņemta sistemātiska un klaja demokrātijas principu nomelnošana* (143). Rezultātā tika radīta ja ne gluži pasūtīta, tad valdības spēcīgi ietekmēta māksla, kas indīgos ziedos uzplauka komunistu laikā. Kultūra šajā fāzē, saka VVF, bija *kropļīgas amputācijas rezultāts* (51), kas izslēdza patstāvīgu, radošu domāšanu. Pie mākslas debesīm, kas *patīkami tukšas* (56), uzpeldēja vāji mākslinieki. Radās divas atšķirtas kultūras, viena Latvijā, otra – trimdā. Par tām VVF spriež: *diletantu netrūka abās pusēs*, un kultūru ar ideoloģiju kopā sasaistīja abas puses, jo trimda, nespēdama kultūras produktus izvērtēt pēc *būtiskām mērauklām* (59), iekrita tajā pašā slazdā, kā viņas pretinieki. VVF nesaudzīgi kritizē trimdas *nacionālās stājas* frontinieku cīņu pret *sarkanajiem* un salīdzina viņu metodes ar čēkas pielietotajām metodēm (62). VVF konstatē, ka žņaugiem atslābstot, padomju iekārta Latvijā savā azotē bija izaudzinājusi *nevienu vien čūsku*. Šajā laikā apmānīt cenzūru *kļūva par sava veida sportu*, kas radošos stimulēja, kā stimulē katrs ar risku saistīts pasākums. Veidojās jauna, apdāvināta paaudze, un mākslinieki, it sevišķi dzejnieki, atrada veidus, kā projicēt to, ko tauta izjuta. Rezultātā radās *gara virkne iespaidīgu sasniegumu* (60).

Nāca atmodas laiks ar balto plankumu aizpildīšanu un pārkārtošanos, kur savu gandrīz vai traģikomisku lomu spēlēja arī trimdas ļaudis, kam sākuma gados neatkarīgā Latvijā kļuva par „neapgūto zemi.” Manuprāt, gluži kā ASV karavīri Irākā, trimdas aktīvisti ieradās atbrīvotajā Latvijā pagalam nesagatavoti. Apbrūnoti tikai ar labu gribu un lielisku pārākuma sajutu, tie atsitās pret savas abstrakti milētās tēvzemes īstenību kā pret mūri. Abas puses bija dzīvojušas atšķirīgas dzīves, abām pusēm bija jāpanāk nokavētais. Šis process vēl joprojām

turpinās. Lāgiem šķiet, ka VVF uztur dialogu ar kādu neredzamu, sīkstu pretinieku, kuru viņa grib pārliecināt, apgaismot un dabūt savā pusē. Viskrasāk šāda veida argumentācija parādās reizēs, kad runa ir par varu, eliti, valsts reprezentāciju un tautas nostāju pret varas eliti. Grāmatu caurstrāvo autores pārliecība par elites eksistences pozitīvo ietekmi sabiedrībā un par valsts reprezentācijas aparāta budžeta nepieciešamību. Patiesi, šāds aparāts, *kas nenoveršami arī ko maksā* (125), ir vajadzīgs un svarīgs jaunās valsts reprezentācijai un diplomātiskajam darbam. Tā nav lieka greznība. Cits jautājums ir, vai pārliecīga dižošanās pašmāju trūcīgāko līdzpilsoņu priekšā nes kādu svētību. VVF pauž uzskatu, ka tautas skaudība un rūgtums, kas vērsti pret varas eliti, jeb, kā viņa to dēvē, *individuāliem sasniegumiem*, ir kaitīgi, jo bremzē un paralizē jaunu censoņu vēlmi tikt uz augšu. Tie vienkārti nevēlas kļūt šīs apšaubāmās elites daļa. Domāju, ka abas – kungošā un bailes no tās – ir okupācijas atlieku un mazvērtības apziņas produkti. To katrā ziņā var attiecināt uz bēdīgi slaveņajām *smalko aprindu* slejām Latvijas presē. Tāpat Rundāles sindroms jau paguvīs iezīties tautas psihē un vienlaicīgi signalizē pozitīvu/negatīvu nostāju pret eliti. Izrādās, ka uzsvērtā elites kultivēšana var kļūt par divpus griezīgu zobenu. Tā spēj pacelt pašapziņu vienā sabiedrības daļā, kamēr otrā kurina naidu un nenovīdību pret visu, kam sakars ar šo eliti. Tajā pašā laikā tauta izplūst mīlestībā pret saviem dzejniekiem, dziedotiem, mūziķiem un koru vadītājiem. Elitārās kultūras izcilību VVF cieši sasaista ar kvalitātes jēdzienu. Tāpēc nepieciešamas izcilības mērauklas un garantēta kultūras autonomija: *nostādot kvalitāti kā pilnīgi neatkarīgu no visiem citiem kanoniem – ētiskiem, morāliem, reliģiskiem, politiskiem, tautiskiem, sabiedriskiem, saimnieciskiem, praktiskiem – , tiek garantēta kultūras autonomija* (216). Katrai kultūras jomai, nezaudējot savu veselumu, jāseko laikmeta internacionālajiem standartiem. Tikai vadoties no šīm mērauklām, iespējams sasniegt visaugstākās galotnes, (kā to visai pārliecinoši ilustrē pašas autores vēra ņemamie panākumi valsts ārzemju diplomātijā).

Atgriezoties pie varas un varas elites (VVF šajā jēdzienā ietilpina Saeimas un valdības locekļus, jaunbagātņiekus un oligarhus), viņa konstatē, ka *pašam varas jēdzienam tiek piekabināta neslēpti nievājoša pieskaņa* (127), (..) *ar katru gadu mazinājies tā daudzinātais „varas elites” prestižs* (120). Šāda

varas degradācija VVF ieskatā *neko konstruktīvu nav panākusi* (125). Vajadzīga ir *gatavība mainīties, mācīties un demokrātijas labā strādāt* (126). Vēl nekonstruktīvāka autorei šķiet latviešu pasivitāte, atteikšanās piedalīties vēlēšanās un citos valstiskos pasākumos, jo *valsts nav tramvajs, no kura var izkāpt nākamajā pieturā un cerēt, ka citi gādās par tā kursēšanu* (113). Savā Latvijā pastāvošā politiskā stāvokļa analizē VVF kritizē korumpētos politiķus, kuru dēļ cieš godīga darba darītāji, bet no atbildības viņa neatbrīvo arī tautas masas, kas savā lētīcībā un mantkārībā šādus blēdīgus tautas pārstāvjus ievēlējušas. *Jebkāda veida nelegitīma spēka balsts ir vietējie iedzīvotāji, [kas] nespēj aizdomāties tālāk par savām acumirkļa iekārēm, izpriešam un tieksmi pēc ātri un viegli iegūtiem materiāliem labumiem* (140). Tā ir barga tiesa, ko VVF spriež par savu tautu. Viņa uzsver, ka glābiņš meklējams demokrātijas izpratnē, tādēļ lojalitāte, atbildība, tolerance pret uzskatu dažādību jāmacās jau no bērnības, un šī mācība iekļaujama skolu programmās. Pluralisms ir dabīgs un nenovēršams, bet iespējams tikai tad, ja ir kopēja izpratne par valsts interesēm kā *augstāko mērķi*. Autore tomēr atzīst, ka, neskatoties uz iebildumiem, Latvijas demokrātija pierādījusi *pārsteidzošu vitalitāti [un] nesalaužamu mērķtiecību un gribasspēku* disciplinēti strādājot, lai pievienotos ES un NATO (144).

Bezbaillīgi VVF ķeras pie ragiem nacionālisma jautājumam, kas, greizi izprasts un pielietots, pārveršas šovinismā. Vācu nacionālromantisms, reiz pielipis latviešiem, ir joprojām dzīvs. Laika gaitā tas izveidojies par protesta apliecinājumu pret apspiedējiem, bet *atjaunotajā, neatkarīgajā Latvijā šis protestējošais nacionālisms kļuvis par iekšpolitiskās pozicionēšanās elementu, kas apzināti izmanto pretrunas un pat konfrontāciju starp etniskajiem latviešiem un krievvalodīgajiem cittauniešiem. Gluži tādas pašas aizvainojuma, pāridarījuma un apspiestības izjūtas tiek kultivētas arī pretējā pusē – krievvalodīgo politiskajā spārnā. Savā ziņā abi šie politiskie spēki pastāv, tikai pateicoties viens otram, un viens otru aktualizē, izmantojot savstarpējas konfrontācijas retoriku* (81). Proti, šie divi negatīvie spēki barojas viens no otra un deldē jau tā lieso tautas enerģijas potenciālu. Jautājums, cik ilgi mēs šo negatīvo, totāli bezcerīgo konfrontāciju turpināsim? Vai atvērtība, tolerance un spēja mainīties, kas sludina VVF, nesu pozitīvākus rezultātus? Kā labu piemēru,

kur nedabiskā plaisa starp savējo un svešo tiek pārvarēta, autore min sabiedrību integrējošo mūzikas spēku (209). Nodaļā par kultūras latviskumu un īpatnību VVF uzstāda rindu būtisku jautājumu, kas skar īpatnēji latviskas un laikmetīgas kultūras mijiedarbi; latviskuma absolūto nepieciešamību starptautiski kvalitatīvas kultūras ietvaros; un īpatnēji latviskā saturu un raksturojumu. Šos mūždienu diskutētos un it kā neatbildamos jautājumus VVF risina oriģināli, ar lielu drosmi apgāžot mītus par latviskās kultūras unikalitāti, kas tautā iesakņojušies kopš aizvadītā gadsimta 30. gadiem. Viņa apšauba latviskās kultūras īpatnības kā tautas eksistences tiesību priekšnoteikumu. Viņasprāt, īpatnēji latviskā meklējumi izauguši no tās pašas saknes kā nedrošība par savām pastāvēšanas tiesībām. Viņai ir skaidrs, ka *latviešu tautai pieder tiesības uz pašnoteikšanos absolūti bez jebkādiem priekšnoteikumiem* (149). Tiesības uz brīvību nav jānopelna. Kultūra, saka VVF, Baltijas valstu brīvības atgūšanā nespēja ne mazāko lomu, jo interese par šīm valstīm radās tikai pateicoties labvēlīgai konjunktūrai. Baltiešu nopelns bija tas, ka viņi šo konjunktūru pareizi novērtēja un izmantoja, un Latvijā kultūras darbinieki šajā laikā pārvērtās politiskos aktīvistos (150). VVF uzsver, ka *vēl mazāk īpatnēji latviskā meklēšanu drīkstētu sasaitīt ar mūsu tautisko un personīgo pašcieņu un pašapziņu*, jo, balstoties uz Rietumu civilizācijas pamatziņu, katrs cilvēks ir absolūta pašvērtība, neatkarīgi no viņa darba vai nopelniem (151). Runājot par īpatnību kā latviskās kultūras kodolu, VVF apšauba ārējo pazīšanās zīmju nepieciešamību. Viņa vaicā, vai mums šīs ārējās pazīšanās zīmes vajadzīgas, lai *mēs pašī sev nepazustu*? Šauri izprasts latviskums un īpatnība kā pašmērķis draud kļūt par butaforiju ar dekoratīvu nozīmi (154). Šajā sakarībā VVF brīdina no maldīgās un bīstamās domas par it kā latviešu kultūras pārkumu par citu tautu kultūrām. Izejot no teorijas par visas cilvēces kultūras izaugsmi no tās pašas saknes, VVF argumentē pret īpatnību kā priekšnoteikumu latviskās kultūras esībai. Viņa definē latvisko kultūru kā tādu, kas *izaugusi no kopējām latviskām saknēm un veido organisku turpinājumu visam, kas līdz šim sakrāts tautas garīgā mantojuma visdažādākajos apcirkņos* (157). No definīcijas izslēdzot latvisko īpatnību, uzsvars tiek likts uz *organisko turpinājumu*, kas sakrāts visdažādākajos apcirkņos. Šāds visai ietilpīgs latviskās kultūras raksturojums pavērtu iespējas jaunām kultūras mutācijām nākotnē.

Baiba Baiba. No sērijas *Pipe-dreams* (Pīpju sapņi). 2009. Papīrs/akvarelis. 59x79 cm

Par mākslinieci skat. Lindas Treijas apceri 44. lpp.

Jānis Buls. *Atmoda*. No sērijas *Pirms 20 gadiem*.

Latviskai īpatnībai jāizaug organiski, pašai brīvi veidojoties aizvien plurālistiskākā sabiedrībā (158), kas nozīmē, ka kultūras procesos bez latviešiem piedalītos arī citu etnisku grupu pārstāvji. Šī slēdziena loģiku VVF pierāda savā īsajā, bet spožajā esejā par pagātnes mantojumu un tā apgūšanu. Viņa uzsver mūsu kultūras vēsturisko daudzslāņainību, kurā velti meklēt absolūti etnisku tīrību, jo blakus latviešu cilšu attīstītajai kultūrai Latvijas telpā savu kultūras devumu atstājusi rinda cittautiešu: krievi, zviedri, vācieši, lībieši, čigāni, ebreji, poļi. Lai nevajadzētu skatīties uz savas tautas vēsturi caur svešām acīm, pasvītro VVF, ir svarīgi rūpēties par savas tautas pagātnes dokumentēšanu. Nepieciešama ir vērtību pārvērtēšana no pašu latviešu skatpunkta, tādēļ vajadzīgi zinātniski objektīvi pētījumi par latviskās kultūras attīstību, kas vienlīdz parādītu tās pozitīvos un negatīvos aspektus. Svarīgi, ka šādi pamatdarbi tiktu veikti pilnīgas akadēmiskas brīvības apstākļos.

Patī stingrākā ir autore prasība pēc kvalitātes, tādēļ viņa iesaka neraizēties par īpatnību, bet par kvalitāti: *par kvalitāti lielās un mazās lietās, par kvalitāti vienmēr un visur* (161). Šis kvalitātes jautājums atkārtojas arī nākamajās nodaļās, kas pieveršas latviskajam mantojumam, gaumes izjūtai, kultūras kvalitātes līmeņiem un ideoloģiskai autonomijai. VVF nodarbina problēma, ko darīt, lai atlasītu vislabāko sēklu un sagatavotu vislabāko augsni tradicionālās kultūras pārmantošanai. Ir divas iespējas: norobežoties no svaigām ietekmēm, izolēties no pasaules vai pilnīgi asimilēties. Abējādi mēs būtu zaudētāji. Tādēļ mums aktīvi jāiestājas par izlasi, lai mēs savām vajadzībām pielāgotu visu labāko un derīgāko, ko pasaule mums piedāvā. Tikai tā mēs varam sasniegt iespējami augstāku civilizācijas līmeni un sabiedriskās dzīves kvalitāti. Pagātnes garīgo mantojumu mums jānāk destilēt, iegūt tā esenci, to piemērojot tagadnes vajadzībām. VVF runā par destilēto esenci, kā būtiski latvisko, kas atrodams kultūras produktu *dziļū struktūrās*. Šīs dziļumstruktūras savukārt rada virsmas struktūru daudzveidību. *Dziļumstruktūru likumības ir tās, kas nosaka gala rezultāta stilu*, jeb to, ko dažkārt dēvē par tautas dvēseli (167-168). Uz šo būtiskuma jeb dziļū struktūru teoriju balstās VVF secinājumi par milzīgo vētīšanas un selekcijas darbu, kas veicams tautas gara mantu pārmantošanas procesā. Tā ir pievilcīga, bet reizē problemātiska pieeja, jo tūdaļ paceļ jautājumu par šādas selekcijas īstenošanu.

Uzņemties izvērtēt tautas dvēseles klātbūtni kādā kultūras objektā nozīmētu iesaistīties zināmā kontroles jeb cenzūras procesā, ko pati autore jo sirsnīgi apkarosavos rakstos. Apskatot īpatnēji latvisku tradīciju, dzīves ziņas un morāles pārmantošanas iespēju, VVF konstatē, ka pašreiz latvisko zināšanu līmenis ir zems. Šo līmeni pacelt, lai izprastu simbolus, kas slēpjas aiz gara mantām, *nav iespējams (...) bez minimālas garīgas atvērtības, emocionālas atdeves un intelektuālas piepūles* (182-183). Šo iemaņu asināšanai VVF ieteic pievērsties latviešu literatūrai, sākot ar senajiem mutvārdiem un beidzot ar literatūras jaunradi (184). Tās ir augstas prasības, kas saistītas ar tautas vispārējā izglītības līmeņa pacelšanu Latvijā.

Grāmatas beigu posmā autore atkārtoti atgriežas pie kultūras kvalitātes un kultūras autonomijas (*l'art pour l'art*) problēmām. Viņa skaidro, ka mazas tautas iespēja sasniegt augstu kultūras līmeni ir atkarīga no tā, cik liela ir tautas kritiskā masa, cik spēcīga ir latviskā sabiedrība, kas uztur un attīsta latvisku kultūru. Tradicionālu, primitīvu kultūru spēj uzturēt dzīvu mazs cilvēku skaits, jo šādas kultūras pārmantošana norit ģimenes lokā. Turpretim, augstas klases kultūra pieprasa augstu materiālo un tehnoloģijas līmeni. Nepietiekama kritiskā masa izsauc naudas trūkumu, kas savukārt rada baltos plankumus kultūras dzīvē. Rezultātā kultūras līmenis krīt (206). Turklāt, masa nav interesēta intelektuāli prasīgos pasākumos. Arī kultūras plurālisms, minoritāšu tiesības un sabiedrības iecietība vai neiecietība spēlē savu lomu kultūras kvalitātes attīstībā.

Noslēgumā VVF atzīmē sabiedrības izvairību un vilcināšanos izvērtēt pagātni: *Ļoti ātri un bez liekām diskusijām visām padomju laika negācijām tika pārklāts biezs un necaurskatāms aizmirstības plīvurs, neoficiāli pieņemta kolektīva amnestija, kas balstījās uz kolektīvo amnēziju, un dzīve varēja ritēt tālāk, it kā nekas īpašs nebūtu noticis* (228). Varbūt šo grūto problēmu būtu derējis cilāt agrāk un nevis grāmatas pēdējā paragrāfā. Bet varbūt ir jau par vēlu to vispār cilāt.

Savā laikā rakstnieks Modris Zeberīņš mēdza runāt un rakstīt par zelta spaiņiem, ko cilvēki dāvina viens otram. Tie ceļo no rokas rokā, mūs bagātinādami un veidodami ķēdi no pagātnes uz nākotni. Nezinu, vai visi Vairas spaiņi ir tīra zelta, bet šī grāmata pierāda, ka viņas vēlme dot un dalīt savu garīgo kapitālu ir vairāk kā zelta vērtība. □

Eva Eglāja-Kristsons

OKUPĒTĀS LATVIJAS UN LATVIEŠU TRIMDAS SASKARSME UN TĀS DINAMIKA – X DAĻA

Sākums JG254:15; 255:28; 256:18; 257:29; 258:12;
259:21; 260:20; 261:16; 262:24; 263:25; 264:13

KULTŪRAS SAKARU REDZĒJUMS LATVIJĀ

Latvijā līdz pat Atmosdas gadiem oficiāli pastāvēja tikai viens viedoklis par kultūras sakaru nepieciešamību un mērķiem, t.i., pašas Latvijas Komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs (KKS) viedoklis. Ikgadējās komitejas atskaitēs lasāmi pozitīvā tonī izteikti ziņojumi par paveikto, katra komitejas sekcija uzskaita savus panākumus vai problēmas. Kā organizācijas viedoklis tas tika pausts gan presē, gan radio, uzsverot emigrantu šķietami negatīvās iezīmes un izceļot tos atsevišķos trimdas kultūras pārstāvjus, kas aktīvi iekļāvušies kultūras sakaru procesā. Augstākās varas līmenī, sabiedrībai plaši nepausti, VDK iekšienē paliek KKS faktiskie mērķi. Piemēram, LPSR VDK priekšsēdētāja Longīna Avdjukeviča slepenajā ziņojumā LKP Centrālkomitejai (1976) norādīts, ka *aktivizēta darbība emigrācijas organizāciju un centru dezorganizēšanā. Šim nolūkam tika izmantoti īpaši sagatavotu propagandistu izbraukumi uz emigrantu mītnes zemēm.* Ziņojumā kā pirmais tiek minēts dzejnieka Jāņa Petera un dramaturga Jāņa Aneņrauda izbraukums uz ASV, kurā veikti pasākumi pret emigrācijas centriem ASV. Izteikts secinājums, ka *augstākminēto pasākumu veikšana kopā ar citu darbu padziļināja šķelšanos emigrācijā*¹.

Savukārt vienīgais veids, kā bija iespējams paust savu neuzticību kontrolētiem kultūras sakariem, bija atteikšanās iesaistīties KKS aktivitātēs. Piemēram, Vizma Belševica, kura sarakstījās ar trimdas literātiem un kurai trimdinieki palīdzēja viņas dzejas nublicēšanas gados, ne reizi nav iesaistījies KKS sekciju darbā.

Atklātāka informācija par KKS darbu Latvijā parādījās līdz ar PSRS sabrukumu. Tikai 90.

1. I. Zālīte. *Kultūras sakari – caurums dzelzs aizkarā. Aukstā kara sākums.* 1998.25.VIII
<<http://vip.lanet.lv/LPRA/arhivi.htm>>

gadu nogalē Totalitārisma seku dokumentēšanas centra vadītājs Indulis Zālīte publicēja rakstu par KKS nozīmi; komitejas darbā iesaistītie cilvēki retās intervijās pauda savu redzējumu uz kultūras sakaru būtību un savu darbību KKS. Žurnālisti, kas uzdevuši šos jautājumus, lielākoties paši ir bijuši kādā mērā saistīti ar kultūras sakariem kā noteikta laikmeta ietekmes metodi, piemēram, Ieva Lešinska, Imanta Lešinska meita, intervijā ar Jāni Peteru gan nevairās izteikt savu viedokli, gan provocē Peteru uz tiešām atbildēm; tāpat Egils Licītis un Voldemārs Krustiņš savus jautājumus formulē kā konkrētās padomju dzīves aculiecinieki un izvērtētāji.

Acīmredzot izskaidrojums publiskajā telpā pieticīgi izskanējušai informācijai meklējams faktā, ka, sadarbojoties ar KKS, kultūras darbinieki jau padomju gados labi apzinājās šīs organizācijas nepievilcīgos ideoloģiskos mērķus. Par spīti tam, daudzi no viņiem uzskatīja, ka saskarsmē ar trimdiniekiem ir iespēja tomēr sekmēt kopējas latviešu kultūras telpas atjaunošanos. Saksarsme ar trimdu, kaut arī apstākļos, kādus diktēja PSRS VDK noteiktā kārtība, daudzu latviešu rakstnieku redzējumā tomēr radīja „caurumu žogā”², kas, runājot Imanta Ziedoņa vārdiem, bagātināja nacionālo domu³.

Zigmunds Skujiņš savu pamatojumu saksarsmes nepieciešamībai izsaka rakstā par savu draudzību ar Gunaru Janovskī: *Gunars Janovskis, gan mēs, Latvijā dzīvojošie rakstnieki, pārstāvējam vienu literatūru – latviešu literatūru, kuru varmācīgi sašķēla. Varbūt literatūra tāpat kā, teiksim, smadzenes, zaudējušas kādu daļu, nespēj vairs normāli pildīt pienākumus un nonāk pretrunā ar jēgu? Izjutu nepieciešamību pēc cilvēku domām un pasaules lūkojuma tās latviešu literatūras ietvaros, kas Latvijai tajos gados bija noslēpta aiz augsta žoga. Vienīgi no dabiskiem instinktiem atsvešināts niekkalbis šādas vēlmes var tulkot kā kaili egoistisku mērķi „gūt sev labumu”⁴.*

Saksarsme ar trimdas kultūru izrādījās rosinošs faktors samērā daudzu Latvijas rakstnieku darbā; ir piemēri, kas tieši apliecina Latvijas literatūras procesa ietekmēšanos no trimdas kultūras. Piemēram, iedvesmojoties no Kanādas latviešu zinātnieku Vairas

2. „caurums žogā” – Gunara Janovska metafora. Zigmunds Skujiņš. *Raksti.* 1.sēj. *Paralēlās biogrāfijas.* Rīga: Mansards, 2005:256.

3. Astra Mille. *Te un citadelē.* Jānis Peters. *Tumšsarkanā.* Rīga: Atēna, 2005.

4. Zigmunds Skujiņš. *Raksti.* 1.sēj. *Paralēlās biogrāfijas.* Rīga: Mansards, 2005:244.

Vīķes-Freibergas un Imanta Freiberga latvju dainu datorizēšanas projekta, Latvijā aizsākās tematisko izlašu „Mana tautasdziesma” sērija ar sastādītāju subjektīviem komentāriem. Populārākās bija Imanta Ziedoņa sakārtotās tautas dziesmu izlases *Kas jāzina meitiņām* (1981), *Puisīts augu* (1984), *Tu dzīvoji dižu darbu* (1985)⁵.

Zigmunds Skujiņš, rakstot romānu *Gulta ar zelta kāju*, kuru pats uzskata par savu labāko⁶ un kas padomju lasītājam sniedza tam laikam nozīmīgu latviešu vēstures panorāmu⁷, izmantojis iespaidus un vērojumus, kurus pats guvis, viesojoties Anglijā pie rakstnieka Gunara Janovska⁸.

Savukārt Jāņa Petera grāmatā *Raimonds Pauls. Versijas, vīzijas, dokumenti* (1982) ar autora zināšanām par trimdas kultūru pierdardzīgi tika iepazīstināts arī lasītājs Latvijā, no tās iegūstot nacionālajai pašapziņai tikamu informāciju par latviešu kultūras un zinātnes sasniegumiem trimdā (grāmatas valodā – emigrācijā). Arī grāmatā atrodamais kompetentais, pozitīvais Latvijas brīvvalsts kultūras attēlojums pirms 1940. gada okupācijas ir vismaz daļēji saistāms ar izziņas iespējām un atziņām, ko sniedza autora kontakti ar latviešu inteliģenci Rietumos. Grāmata tika ar panākumiem izdota krievu valodā, un tās lasītāji – komponista un skatuves mākslinieka Raimonda Paula pielūdzēji Padomju Savienībā – lasīja par to, ka latviešiem ir prominenta un cienījama emigrācija ar sasniegumiem Rietumu zinātnē. Piemēram, Peters, apcerēdams ziņģu kultūras saknes, bagātīgi citē Stokholmas universitātes docenta Andreja Johansona spriedumus par XVIII gadsimta Latvijas kultūras vēsturi⁹.

Grāmatas ukraiņu izdevuma manuskripts, kas tika atdots saskaņošanai, it kā pazuda. Bija skaidrs, ka tas neizgāja cenzūru Ukrainas PSR līmenī, taču oficiāli atbilde pat netika sniegta. Tulkotājs, ukraiņu dzejnieks Jurijs Zavorodnijs¹⁰ domā, ka iemesls izdevuma

5. Ausma Cimdiņa. *Brīvības vārdā*. Rīga: Jumava, 2001:108.

6. Intervija ar Zigmundu Skujiņu Valmieras rajona laikrakstā *Liesma* 2006.23.XII.

7. Zigmunds Skujiņš. *Gulta ar zelta kāju*. Rīga: Liesma, 1984.

8. Zigmunds Skujiņš. *Raksti*. 1.sējums:250.

9. Jānis Peters. *Raimond Pauls. Versii, videnija, dokumenty*. Rīga: Liesma, 1986:12.

10. Jurijs Zavorodnijs – dzimis Dņepropetrovskā (1940), māte latviete, Ukrainas un Latvijas Sadraudzības biedrības viceprezidents. 11 dzejoļu grāmatu un trīs prozas grāmatu autors, pārtulko ukraiņu valodā latviešu dzejas antoloģiju, Knuta Skujenika *Sēkla sniegā*, Jāņa Petera *Raimonds Pauls* u.c.

apturēšanai Ukrainā ir emigrācijas tēlojuma neatbilstība Ukrainas PSR postulātiem par to, kā jāraksta par „buržuāziski nacionālistisko” emigrāciju: *Peters stāsta par Latvijas kultūru, par latviešiem emigrācijā – viņš tautiešus nedala savējos un svešajos. Stāsta, kā Paulu uzņēma latviešu diasporā Amerikā un Austrālijā. Mums taču Ukrainā tolaik pat nedrīkstēja pieminēt tos, kas atrodas emigrācijā – drīkstēja runāt tikai par tiem, kas propagandēja tālaika režīmu. Jo tolaik bija skaidri pateikts: kas nav ar mums, ir ienaidnieks, un ja viņš nepadodas, viņu vajag iznīcināt. Un nekādu kompromisu! Manuprāt, tas bija viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc tulkotājs pazuda...*¹¹. Aukstā kara laikos ukraiņu diaspora Rietumos aktīvi cīnījās pret PSRS varas realizēto Ukrainas „klusās likvidācijas” politiku¹², savukārt Ukrainas KP nepieļāva tādas grāmatas izdošanu ukraiņiski, kurā „buržuāziskais emigrants” nav padomju dzejnieka ienaidnieks.

Šis piemērs liecina, ka caur latviešu legālo „caurumu dzelzs priekškarā” latviešu padomju rakstnieki padomju informācijas telpā liberalizēja Rietumu un „buržuāziskās emigrācijas” tēlu, nereti atduroties pret komunistiskās nomenklatūras stingro aprindu šķēršļiem. Jānis Peters atzīst, ka bijis izbrīnīts par šo aizliegumu, jo Ukrainā Raimondu Paulu ļoti cienīja, tāpēc kā vienīgo iespējamo iemeslu Peters min faktu, ka savā grāmatā rakstījis par buržuāzisko Latviju un par Latvijas ļoti bagāto kultūras dzīvi, kas Ukrainas komunistu vadībai varēja nepatikt, jo viņu nacionālists bija ļoti dzīvs¹³. Grāmatu ukraiņu valodā izdeva 2005. gadā, identisku un bez kādiem labojumiem un papildinājumiem. Šādu pieeju Zavorodnijs pamato ar apsvērumu, ka Raimonda Paula cienītājiem Ukrainā būs ļoti interesanti lasīt grāmatu, kas uzrakstīta 80. gadu sākumā, vēl pirms Gorbačova perestroikas¹⁴.

Jānis Peters savā grāmatā, runājot par saņemtiem iespaidiem, viesojoties ASV un Zviedrijā, padomju lasītājam sniedz informāciju par trimdas latviešiem: *Pret Raimondu Paulu kļaida latvieši attiecas tikpat dažādi kā pret visu mūsu kultūru – no pārpildītām zālēm Kanādas un Amerikas Savienoto Valstu lielajās pilsētās 1981. gada septembrī un*

11. Santa Raita. „Spītējot aizliegumam”. *Neatkarīgā Rīta Avīze* 2005.12.IX:16.

12. Vic Satzewich V. *The Ukrainian Diaspora (Global Diasporas)*. London: Routledge, 2002:288.

13. Santa Raita. „Spītējot aizliegumam”. *Neatkarīgā Rīta Avīze* 2005.12.IX:16.

14. Turpat.

oktobrī līdz dažu sīklatviešu izdotas avīzītes ķengām „Ķengurzeme” visai sliktā latviešu valodā; no Raimonda Paula dziesmu publiskas atskaņošanas emigrantu saietos līdz anonīmiem telefonzvaniem viesnīcās ar cieņas apliecinājumiem Padomju Latvijai un tās kultūrai Raimonda Paula personā; no apzīmējuma „latviešu mūzikas melnais mēris” emigrantu žurnālitē līdz viņa skaņuplašu totālai invāzijai katrā klaida latviešu mājā – par to es pārliecinājos i Čikāgā, i Losandželosā, i Ņujorkā, i visos citos pagastos – visur mani centās iepriecēt ar Raimonda dziesmām, kamēr es teicu – tās es dzirdu Rīgā, spēlējiet man savu Dzeni, Legzdiņu un citus... Šie ne – Raimonu!¹⁵

Grāmatā ir arī neliela epizode no Miera reisa pa sešām Eiropas valstīm 1979. gada pavasarī, ko organizēja PSRS Miera aizstāvēšanas komiteja un kurā devās Raimonds Pauls un Jānis Peters kā Latvijas pārstāvji. Epizode no pietāšanas Stokholmā, kur abus sagaida Stokholmas latvieši: dzejnieks Juris Kronbergs, kas tulkojis un izdevis zviedriski Imanta Ziedoņa epifānijas un Vizmas Belševicas dzejoļu grāmatu un organizējis arī citu autoru publikācijas zviedru literārajā presē, kā raksta Peters, *izskatās tīri progresīvs bārdainis*. Kopā ar Juri Kronbergu Peters un Pauls viesojušies dzejnieces Veronikas Strēlertes un rakstnieka, kultūrvēsturnieka Andreja Johansona viesmīlīgajā mājā. Kā atceras Jānis Peters: *Bija Lieldienu sestdiena. Dzērām kādu īpašu itāļu vīnu un ēdām pashu...* Andrejs Johansons 1940. gadā strādāja „Literatūras Avīzē”, publicējās tanī. *Viņa pētījums par ūdens gariem baltu mitoloģijā sarakstīts vācu valodā un ir atrodams visās Eiropas bibliotēkās, arī pie mums Rīgā. Veronika Strēlerte, Johansona dzīvesbiedre, dāvā man savu emigrācijā izdotu dzejoļgrāmatu „Žēlastības gadi”¹⁶.*

Savu iesaistīšanos kultūras sakaros Latvijas rakstnieki skaidro dažādi. Imants Ziedonis nenoliedz savu jaunības gadu pasaules kārtības uztveres „sarkanumu”: *Mani audzināja, man nebija tādas domāšanas, var teikt, es biju ļoti naivs un infantils, mulķis es biju, ar mani ideologi ir spekulējuši. Bet mēs, dzīvojot tajā laikā, citādi nemācējām, mums bija jādomā tajā vidē, un es nekā nevaru pieņemt pārmetumus no cilvēkiem, kas, piemēram, dzīvojuši Austrālijā. Taču Ziedonis uzsver, ka viņš un citi Latvijas PSR režīmā strādājoši kultūras darbinieki, domājot par*

nacionālajām interesēm, meklēja un atrada trimdas latviešu inteliģencē Latvijai vitāli svarīgu kultūras substanci: *Tāpēc jau savlaicīgi sapratām, ka jābrauc pie pasaules latviešiem, ka tie ir mūsējie, tur ir milzīgs intelekta potenciāls, ar viņiem jākontaktē, mums šī intelekta trūkst, mūsu inteliģence ir tur. Izmantojām Kultūras sakaru komitejas braucienus, tāpat pasaules gudrākie latvieši izmantoja Kultūras sakaru komitejas braucienus uz šejieni. Lešinskis rakstījis, ka braucām vervēt čekistus. Mēs runājām ar cilvēkiem, ka viņiem jābrauc pie mums, jo tas vajadzīgs Latvijai. Ja šāds kanāls bija iespējams, mēs to izmantojām. Varbūt tā ir mūsu vaina, bet mēs darījām pozitīvu darbu, daudzi pasaules latvieši to saprata, kontaktēja ar mums, un tādā veidā bagātināja mūsu politisko un nacionālo domu. Viņi šeit ar mums tikās, un mēs izmantojām jebkuru iespēju tikties ar viņiem, domas pamazām integrējās¹⁷.*

Komitejas darbā iesaistīto mākslinieku, mūziķu, rakstnieku, īpaši dzejnieku, loma VDK mērķu sasniegšanā līdz šim nav tikusi dokumentāri pamatota. Imants Ziedonis spriež, ka kultūras sakarus ne toreiz, ne tagad, kamēr vēl pastāv vecā emigrācijas paaudze, viennozīmīgi nevērtē. *Viņiem tas ir tikai „čeka uzdevumu veikšana”, tiekoties ar ārzemju latviešiem. Mums tas nozīmēja informāciju šeit. Tas bija ļoti liels, vērtīgs solis, ko mēs izdarījām. Jā, ar Kultūras sakaru komitejas naudu braucieniem. Tā bija tā izmantošana. Viņi mūs izmantoja, un mēs viņus izmantojām¹⁸.*

Imanta Ziedoņa definējums *abpusēja izmantošana* varētu izraisīt daudz viedokļu. Piemēram, bijušais KKS vadītājs, VDK kadru virsnieks Imants Lešinskis, atbildot uz jautājumu, kā viņš vērtē Ziedoni, atbild: *Imants Ziedonis šai (sakarū) lietai bija daudz tuvāk nekā, piemēram, Jānis Peters. (...) I. Ziedoni un O. Vācieti piesaistīja pie trimdas dzejnieku antoloģijas veidošanas. Un līdz ar to viņi nokļuva tai „sakarū” lokā. Pēc tam uzāicināja komitejas pasākumos, kur jau vienmēr tiek novērots, kā tas cilvēks reaģē – vai viņš, piemēram, ziņo par savām sarunām ar ārzemniekiem, vai neziņo. Imants Ziedonis bija no tiem, kas ziņoja un pie tam ar tādu komjaunieša degsmi strādāja šajā darbā. Līdz ar to Ziedonis braukāja un braukā apkārt. (...) Tātad Imants Ziedonis ir labs kadrš¹⁹.*

17. Astra Mille. *Tu un citadelē*. Jānis Peters. *Tumšsarkanā*. Rīga: Atēna, 2005:70.

18. Egils Līcītis. „Aizstāvējamies un aizstāvējam”. Saruna ar I. Ziedoni. *Latvijas Avīze* 2004.29.1:21.

19. Imants Lešinskis. „Sakarū problemātika ar okupēto Latviju”. *Brīvība*. 1984,10:4.

15. Jānis Peters. *Raimonds Pauls. Versijas, vīzijas, dokumenti*. Rīga: Liesma, 1982:23.

16. Turpat:135.

Savukārt Imants Ziedonis komentē Iman-
ta Lešinska teikto: *Ko nozīmē „ziņo”? Te ir
nozīmju pārbīde. Var būt gan ideoloģisks
„klačziņojums”, gan formāla atskaite. Ziedo-
nis pagērējuma gadījumā formāli atskaitījās.
Tie „kultūrsakarnieki”, kas uzdrošinājās iz-
mantot KS komitejas dotās iespējas kontak-
tēt, darīja to pa savam. Manas atskaites pā-
ris reizes publicētas presē, ap kurām tad di-
dījās ideoloģiski gan viena, gan otra puse.*²⁰

Jānis Peters apgalvo, ka, piemēram, pēc sava
ASV brauciena uzrakstījis *ļoti skaidri un gai-
ši, ka emigrācijas latvieši nav fašisti, ka viņus
dīez vai vajag saukt par buržuāziskajiem na-
cionālistiem, ka Rietumos latvieši ir nokļuvu-
ši Otrā pasaules kara rezultātā, ka vajadzē-
tu pārskatīt šīs te ideoloģiskās nostādnes....
Viņš arī piebilst: Ja es pat varēju iedomāties,
ka šīs atskaites nokļūst VDK, tad es noteikti
arī zināju, ka tās nokļūst arī Centrālkomitejā,
kura īstenībā lēma par ideoloģiju nebūt
ne tik viendabīgi, kā mēs pašreiz iedomājamies.
Manas atskaites bija bez jebkāda no-
vērtējuma. Mans kredo bija tas, ka tur dzīvo
normāli cilvēki, ka mēs nedrīkstam paplaši-
nāt plaису, nedrīkstam viņus lamāt...²¹. Jānis
Peters: *Es pieļauju, ka mana leksika, mana
retorika ir bijušas instrumenti kādas lielākas
lietas paveikšanai. Var paņemt daudzus no
šiem maniem instrumentiem un ar tiem sākt
uzbrukt man pašam*²².*

Jānis Peters atklāj, ka tieši sarunas ar kādu
trimdas latvieti (Veltu Tomu²³) devušas mo-
tivāciju iestāties partijā: *Viens no pirmajiem
pierunātājiem bija Andrejs Balodis – naīvais,
romantiskais padomju dzejnieks, Berklava
lidzbiēdrs. Arī viņa kundze, veca pagrīdnie-
ce, teica: „Nu bet Jānī – ja tādi nebūs kā
tu, tad jau atkal pienāks piecdesmit devītais
gads.” Tad mani mēģināja pierunāt Monta
Kroma – brīnišķīga, moderna dzejniece, ļoti
brīvdomīga. Un ļoti līdzīgi: mums vajag tā-
dus kā tu, lai varētu ietekmēt sabiedrību –
paskaties, kas tagad notiek. Un tad bija
Ojārs Vācietis, kurš skaidri un gaiši pateica:
„Partija ir abstrakcija. Konkrēta ir tikai pirm-
organizācija, šoreiz Rakstnieku savienība.
Mums tur ir jānoturas.” Un tad viens emig-
rants atbrauca šeit un deva galīgo grūdie-
nu. Viņš teica: „Paskatieties uz Lietuvu un*

20. Imanta Ziedoņa komentāri par Evas Eglājas semestra
darbu *Imanta Ziedoņa saskarsme ar trimdas literātiem un
literātūru* (1999.V).

21. „Izspļauts līderis”. Ievas Lešinskas saruna ar Jāni
Peteru. *Rīgas Laiks* 1998,11:13-18.

22. Turpat.

23. To Jānis Peters atklāj rakstā „Mazliet politiskā
griezienā par dzejnieci” Veltai Tomai veltītajā *Karogā*
2002,1:54-56.

*Igauniju. Kāpēc jūs esat tādi muļķi un nestā-
jaties partijā?*²⁴ Jau 80. gadu sākumā kādā
vēstulē Andrejam Irbem Ojārs Vācietis pa-
mato trimdas un Latvijas literātūru saskars-
mes nepieciešamību ar šādiem vārdiem: *Kā
skaitliski mazai tautai ne tikai neizšķīst, ne
tikai izdzīvot, bet dzīvot skaitlisku mamu-
tu vidū? (..) Bet gara, dvēseliskā, ētiskā ziņā
milži un punduri ir līdztiesīgi. Tāpēc es ar lie-
lām simpātijām, lai neteiktu vairāk, esmu
par visu to, kas mums tiek no promesošiem
ar tīru sirdi dots. Nav ko zūdīties, letīņi šīnā
ziņā ir varen fiks!*²⁵.

Šeit izteiktās Ojāra Vācieša domas, pirm-
kārt, apliecina dzejnieka nevēlēšanos pie-
krist mazo tautu ieauģšanai lielajās tautās,
tātad neuzticību PSKP nacionālajai politikai,
kas oficiāli paredzēja PSRS tautu valodu iz-
zušanu un to saplūšanu „padomju tautā” ar
krievu valodu. Pretēji brežņeviskajām no-
stādņēm Vācietis vēlas nosargāt savas skait-
liski mazās tautas pastāvēšanu starp „ma-
mutiem” – lielajām tautām, kuru garīgo vai
ētisko pārkumu viņš neatzīst. Otrkārt, Vā-
cietis apliecina solidaritāti tautiešiem Rietu-
mos, ar sajūsmu vērtējot un pieņemot viņu
paveikto latviskās kultūras darbu, dzīvojot
starp lielajām tautām Rietumos.

„Caurums dzelzs aizkarā”²⁶ deva tālejošus,
sākumā neparedzētus politiskos ieguvumus
abām trimdinieku nometnēm (gan sakaru
pretiniekiem, gan piekritējiem), tāpat inteli-
ģencei Latvijā un nācijai kopumā. Latvijas
inteliģencei saskarsmē ar trimdas inteliģen-
ci kļuva pieejama tā Rietumu informācijas
telpa, kuras slēpšana no tautas aiz dzelzs
priekškara bija komunistu varas pastāvēša-
nai sevišķi svarīga. Rezultātā tieši radošā in-
teligence bija tā, kas šo informāciju vissek-
mīgāk pielietoja pārbūves un atklātuma poli-
tikas apstākļos, apbruņojot tautu Latvijā ar
jaunu, nacionālu un demokrātisku ideoloģi-
ju, saārdot padomju režīma ideoloģisko un
politisko sistēmu. Tas pārliecināši izpaudās
Rakstnieku Savienības sabiedriski politiska-
jās aktivitātēs, nozīmīgākajos notikumos –
Rakstnieku savienības plēnumos (1988.VI) un
Tautas frontes dibināšana (1988.X).

* * *

24. „Izspļauts līderis”. Ievas Lešinskas saruna ar Jāni
Peteru. *Rīgas Laiks* 1998,11:13-18.

25. Ojāra Vācieša vēstule Andrejam Irbem (1981.23.II)
OVMM inv.nr. K:136

26. I. Zālīte. *Kultūras sakari – caurums dzelzs aizkarā*.
1998.25.VIII: <<http://vip.latnet.lv/lpra/tdsc.htm>>

Pētījumā aptvertais laika posms, 20. gadsimta 50.-80. gadi, cilvēces vēsturē ierakstīts kā laikmets, kad Dzelzs priekšskars šķīra divas pasaules – brīvo, demokrātisko un komunistiski totalitāro. Latviešu tautai tas bija laiks, kad dzelzs priekšskars šķīra divas atsvešinātas latviešu sabiedrības – 1) trimdas sabiedrību jeb Otrā pasaules kara latviešu bēgļus, kuri, glābjoties no Staļina terora, bija atraduši patvērumu demokrātiskajās Rietumu valstīs, 2) tautu Latvijā, kas padomju okupācijas rezultātā tika varmācīgi integrēta padomju politiskajā, ideoloģiskajā un administratīvajā sistēmā. Latviešu literatūrvēsturē tas ir „sašķeltais” periods, kad vienas tautas divām atšķirtām sabiedrībām ir katrai sava literatūra. Abām tautas daļām kultūra un literatūra veica būtisku patvēruma, socializācijas, kompensējošu, informatīvu, estētisko un emocionālo funkciju.

Trimdā attīstījās augstvērtīga latviešu literārā dzīve, jo tur atradās pirmskara Latvijas inteliģences lielākā daļa, arī daudzi rakstnieki un kritiķi. Trimdas sabiedrībai bija pieejama objektīva un salīdzinoši pilnīga informācija par literatūru Latvijā, jo atsevišķi literāti un literatūras interesenti skrupulozi iedziļinājās Latvijas literatūrā, gan to vērtējot atsevišķi, gan salīdzinot ar trimdas literatūru un sniedzot vairāk vai mazāk kritiskus un objektīvus vērtējumus. Trimdā publicēti atsevišķi Latvijas PSR autoru darbi gan grāmatās, gan atsevišķos preses izdevumos. Savukārt Latvijā trimdas grāmatas un preses izdevumi bija slepeni, pieejami tikai specifondā ar īpašām atļaujām. Atsevišķu trimdas autoru legalizēšana (Mārtiņš Zīverts, Jānis Jaunsudrabiņš) vai reta publicēšana (Monika Zariņa, Velta Toma, Valdis Krāslavietis, Olafs Stumbrs u.c.) Latvijā notika tikai tad, ja LPSR VDK to atzina par noderīgu trimdinieku (emigrantu) ietekmēšanai.

Starp abu pušu rakstniekiem notika informācijas apmaiņa, kuru kontrolēja VDK segorganizācija *Komiteja kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs* (KKS), kuras redzamā puse bija kultūras sakari, it kā rūpējoties par emigrantu garīgajām vajadzībām, bet slepenā – informācijas iegūšana, trimdas pretpadomju cīņas traucēšana un trimdas ietekmes neitralizēšana. Komitejas darbu plānoja, vadīja un kontrolēja VDK kadri, bet piedalījās redzamākie tā laika kultūras darbinieki, un ļoti nozīmīgu lomu spēlēja rakstnieki. Vairāki trimdas rakstnieki izjuta emocionālu nepieciešamību iepazīties

un uzturēt radošus kontaktus ar dzimtenes rakstniekiem un šim nolūkam izmantoja KKS. Kā komitejas viesi jau no 1964. gada minami trimdas rakstnieki Monika un Gunts Zariņi, Olafs Stumbrs, Velta Toma, Valdis Krāslavietis, Valentīns Pelēcis; tāpat minami tie, kas uz Latviju atbrauca kā ārzemju tūristi – Gunars Saliņš, Veronika Strēlerte, Ilze Šķipsna, Baiba Bičole u.c. No 70. gadu sākuma Latvijas rakstnieki viesojās trimdā Rietumos, sākotnēji lielāku PSRS delegāciju sastāvā, vēlāk uz trimdinieku privāto izsaukumu pamata. Tie bija Arvīds Grigulis, Jānis Peters, Imants Ziedonis, Andris Vējāns, Māris Čaklais, Imants Auziņš, Māra Zālite, kuru vārds nebija svešs trimdas auditorijai. Sarīkojumi, kuros uzstājās padomju Latvijas rakstnieki, bija labi apmeklēti, sevišķi Petera un Ziedoņa dzejas vakari. Daudziem apmeklētājiem šie sarīkojumi bija emocionāla nepieciešamība.

Rakstnieku saskarsme bija dažāda. Pirmkārt, tiešie kontakti (lielākoties KKS uzraudzīti), kuru laikā bija iespējas iepazīties un sarunāties. Otrkārt, saskarsme vēstulju formā, kas bieži vien bija kā iesākums vai turpinājums tikšanās reizēm (arī sarakstei sekoja KKS vadība). Treškārt, receptīvā saskarsme, kas izpaudās kā vienas vai otras puses darbu lasīšana un izvērtēšana.

Trimdas sabiedrības vairākums un politiskā vadība ilgu laiku asi nosodīja tos trimdiniekus, kuri apciemoja Latviju, sadarbojoties ar KKS. Nosodījumu saņēma arī tie, kuri mītnes zemēs rīkoja vai apmeklēja Latvijas rakstnieku, aktieru un mūziķu sarīkojumus. Latviešu trimdai bija politisks mērķis – neatkarīgas Latvijas valsts *de facto* atjaunošana. Trimdas sabiedrība bija labi organizēta un sekmīgi ietekmēja Rietumu varas centrus, panākot Latvijas valsts *de iure* statusa saglabāšanu un Latvijas aneksijas neatzīšanu no ASV un citu Rietumvalstu puses. Kultūras sakaru nosodījuma pamatā bija 1) bažas, ka trimdinieki, kuri piedalās kultūras sakaros, var izjaukt Latvijas neatzīšanas politiku no Rietumvalstu puses, 2) pārlicība, ka Latvijas rakstnieki un mākslinieki, kurus sūta KKS, trimdas zemēs spiego vai piesedz spiegošanu, 3) fakts, ka KKS izdotajā propagandas literatūrā bija lasāmi apvainojoši uzbrukumi trimdas sabiedrībai. Trimdas vairākums un politiskā vadība kultūras sakarus iztēlojās tikai par padomju metodi trimdas un Rietumu graušānai, bet neiztēlojās, ka kultūras sakari var ideoloģiski ietekmēt padomju sabiedrību,

kā arī nesaskatīja būtisku atšķirību starp rakstniekiem, māksliniekiem un VDK kadru virsniekiem. Trimdas sabiedrības vairākums ilgi nesaredzēja faktu, ka padomju režīma atzītie un privilģētie rakstnieki ir vadošais spēks Latvijā, kas ar kultūras līdzekļiem pretojas un legāli oponē valdošās komunistu partijas nacionālajai politikai, kas paredz mazo tautu asimilāciju.

Turpretī trimdas literātu un kultūras darbinieku vidē bija sastopams viedoklis, ka nevar būt atsevišķa trimdas kultūra, bet pastāv viena latviešu kultūra, kas ir augstāka par politiku. VDK organizēto kultūras sakaru rezultātā jau 60. gados izveidojās koleģu, dzejnieku, arī mākslinieku, teātra cilvēku – tuvu draugu un domubiedru grupa, kuras vienotā līdzīga pasaules izjūta kā vienas tautas un vienas profesijas piederīgos. Tas bija rezultāts, kuru var interpretēt dažādi. LPSR VDK to interpretēja kā sasniegumu „reakcionārās emigrācijas” graušānā, taču aktīvs trimdinieku mazākums, tostarp rakstnieki, saskatīja iespējas ar kultūras sakaru palīdzību ideoloģiski ietekmēt, liberalizēt padomju Latvijas sabiedrību.

Šādi latviešu trimdinieku centieni sakrita ar Rietumu taktiku – veidot kultūras apmaiņu (*cultural exchange*) un liberalizēt padomju sabiedrību, lai sagrautu komunistisko ideoloģiju. Šādus centienus labprāt atbalstīja Rietumvalstu speciālisti. Rietumu zinātne atzīst, ka tieši ar šo kultūras apmaiņas taktiku demokrātiskie Rietumi panāca uzvaru Aukstajā karā un komunistiem nav bijušas izredzes izturēt sacensību cīņā par cilvēku sirdīm un prātiem. Tas liek apšaubīt priekšstatu, ka Latvijas PSR un trimdas kultūras sakari tikai kaitēja trimdas un latviešu tautas interesēm. Latvijas rakstnieku sakari ar latviešu inteliģenci Rietumos bagātināja nacionālo domu Latvijā.

Gan latviešu kopienai Rietumos, gan tautai Latvijā visā Dzelzs priekšvara laikā objektīvi bija kopīga pamatproblēma un kopīgs mērķis – ilgtermiņā nodrošināt latviešu valodas un kultūras identitātes saglabāšanos, dzīvojot apstākļos, kuros dominē lielās tautas un valodas. Savukārt trimdas mērķis – Latvijas neatkarība – Atmosdā laikā kļuva par kopīgu mērķi tautai Latvijā un trimdā.

Literāti, jo īpaši dzejnieki, ir sevišķa kategorija, kura ārpus politiskajām peripetijām spēj rast kopīgu valodu, stundām lasot savus darbus cits citam priekšā un profesionāli apspriežot literatūras procesa estētiskos

aspektus. Trimdas politiskais mērķis atgūt Latvijas neatkarību ir sasniegts, un literātu saskarsme noteikti nav aizkavējusi, bet ir veicinājusi šī mērķa sasniegšanu. Neviens Latvijas dzejnieks nav apliecinājis savu pretestību šā mērķa sasniegšanai. Tātad panākumi „reakcionārās emigrācijas šķelšanā”, kādus savās atskaitēs par „titulēto propagandistu” braucieniem uzrāda Latvijas VDK vadītāji, ir tikai šķietami un pārejoši. Gan oficiālās, gan neoficiālās tikšanās, sarakste, publikācijas presē, lai cik pretrunīgas un ar dažādām emocijām pārpilnas, apliecina, ka literātu saskarsme ir viens no Dzelzs priekšvara mīklas – kā veidojas vienas tautas atšķirtu vienību mēģinājums uzņemt vienu gaitu?²⁷ – minējuma pavedieniem. Taču, no šodienas viedokļa raugoties, trimdas literātu saskarsme ar Latvijas literātiem noteikti nav aizkavējusi Latvijas neatkarības atgūšanu, bet ir to veicinājusi. □

Beigas

27. Saruna ar Jāni Peniķi Rīgā 2003.14.XI.

Filoloģijas doktore Eva Eglāja-Kristsons ir LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta pētniece. Publikācijas par latviešu literatūras procesiem un literātu saskarsmi Latvijā un trimdā, par Baltijas literatūru. Grāmatas *Back to Baltic Memory: Lost and Found in Literature 1940-1968* (2008) sastādītāja un zinātniskā redaktore. Viens no pēdējiem pētījumiem par lietuviešu literatūru Latvijā un latviešu valodā (1900-2007) grāmatā *Latvieši, igauņi un lietuvieši: Literārie un kultūras kontakti* (2008). Skat. JG263:29-31.

Andrejs Gunars Irbe (1924-2004)

DZEJOLIS PAR LĪĶA VIETU UN SĪKU TĒRCĪTĪ

Cilvēkiem Latvijas Radio

Notiek, ka slepkava pamet līķi eglīšu smalcē.
Kriminālpolicija atrod. Avīzes raksta.
Visi zina, kur līķa vieta – met likumu
apkārt, kaut mirušie augšā neceļas.

Bet ja nu? – ģēniski pulsē zemapziņā.

1991. gada 20. augusta rītā – brūce japāņu
transistoruztvērēja skālā, melna bedre,
kurā paslēpts noslepkavotais. Slepkavas
ir zināmi, bet aiz nosacītības vairoš
brūcei pieskarties: – Varbūt arī es
esmu vainīgs?

Līķa vietas šifrs uz skālas: 576 kHz.
Uz to pusi neskatos; izliekos, ka
man tur nekādas daļas. Ir arī sēņu laiks.

Bet pirksti meklē, slīd, taustās tumsā,
Uztausta klusītiņu tautasdziesmu. Kāds
runā arī, bet vārdus nevar saprast.
Tautasdziesma pasaka visu, nemelo.

Iztēlē redzes glezna: Sīciņa tērcīte sūcas
no purva; tad atkal gar kupenu martā,
sīciņa. Pie tās turos: Tur spītīgi
plaiksnī tautasdziesma.

Ir ne tikai nakts vien. Ir cerība.
Būs ticība!

Paldies, paldies,
sīciņo tērcīt gaisos – 1350 kHz!

Zviedrijā, 1991. gada 20.-21. augustā

Rolfs Ekmanis. *Meitene pie barikādēm 1991. gada pavasarī. No sērijas Pirms 20 gadiem.*

Andrejs Grāpis

ATGRIEŽIETIES DZIMTENĒ!

OKUPĒTĀS LATVIJAS UN TRIMDAS KULTŪRAS SAKARU AIZSĀKUMI

1952. gada sākumā, jaunpierakstītās romāna *Pazudusī dzimtene* nodaļas Vilis Lācis noslēdza ar šodienai ļoti mulsinošu tekstu. Romāna centrālais tēls Ako pirms nāves uzrunā draugu Pandi: *Man bija kāds liels, skaists sapnis, ko neizdevās piepildīt līdz galam. Bet es zinu: reiz pienāks diena, kad varēs piepildīties arī tas... kad mana nelaimīgā dzimtene kļūs brīva un aicinās atpakaļ mājās savu svešās salās izklīdēto tautu. Pandi... man ir kāds lūgums tev... Ja tu pieredzēsi to dienu, tad paliec manā vietā un izdari to, ko būtu izdarījis es. Uzmeklē manas dzimtenes Jaudis un aizved viņus atpakaļ uz Rigondu. Ņem šo papīra lapu – tā ir manas dzimtas salās karte. Tagad to nr. nāksies grūti atrast. Un te, šajā grāmatīnā, ir pierakstītas visas tās salas, kur jūgā smok Rigondas Jaudis.*¹

Par ko šeit ir runa? – No laika atstatuma viegli dalīt indulgences un apsūdzības. Viļa Lāča loma Latvijas vēsturē ir labi zināma. Un tomēr... Tā vien gribas likt kaut nosacītu vienlīdzības zīmi starp Rigondu un Latviju. Romāna alūzijas šodien to pieļauj, un autors jau vairāk kā 40 gadus nav starp dzīvajiem. Varbūt šīs alūzijas ir politnekorektas ilūzijas? Taču, runājot par kultūras sakaru aizsākumiem starp latviešiem trimdā un latviešiem Latvijā, Viļa Lāča persona pavird brīžam tālākā, brīžam tuvākā fonā. Runa ir par 1947.-1960. gadu, kad Vilis Lācis ir LPSR Ministru Padomes priekšsēdētājs, un viņa sievasbrālis Voldemārs Kalpiņš – kopš 1953. gada LPSR kultūras ministra pirmais vietnieks, vēlāk arī ministrs.

Atcerēsimies – II Pasaules kara noslēguma realitāte bija latvietis trimdā un latvietis Latvijā, latviešu kultūras dzīve trimdā un latviešu kultūras dzīve Padomju Latvijā. Iespēju diskusijai par atšķirīgiem Latvijas redzējumiem vairākus gadu desmitus nebija, taču nebija arī vēlēšanās pārtraukt personiskos kontaktus ar radiem vai draugiem, dažkārt ar ģimeni vai vecākiem. Pasts, protams, strādāja, bet ceļošanas un tikšanās iespēju Latvijā palikušajiem nevarēja būt, savukārt trimdā šajā sakarā pastāvēja pamatota atturība.

Amerikas latvieši Kārlis Sermuks (kreisā pusē) un Voldemārs Vilks (2. no labās) kopā ar Mirdzu Kempī un Jāni Sudrabkalnu Latvijas Padomju rakstnieku savienībā (1960.VII)

Tomēr personisku kontaktu nepieciešamība abpusēji apziņā pastāvēja. Pirmā saskarsme pēckara gados ar citur dzīvojošiem latviešiem bija PSRS Augstākās Padomes deputātam, LPSR Tautas komisāru padomes priekšsēdētājam, rakstniekam Vilim Lācim. 1947.13.III - 11.IV (!) PSRS AP delegācijas sastāvā viņš viesojās Anglijā. Delegācijas vadītājs bija Vissavienības Arodbiedrību Centrālās padomes priekšsēdētājs Vasiljūs Kuzņecovs. Kā jau tajos laikos parasts, vīzītei beidzoties, katrs delegācijas dalībnieks rakstīja ziņojumu par pieredzēto. To adresēja grupas vadītājam, taču vairākos eksemplāros, no kuriem viens nekļūdiģi nonāca drošības orgānos. Rakstītājs to, protams, tikai varēja nojaust. Viļa Lāča ziņojumā atrodams šāds teksts: *Viesnīcā „Dorčestera”, kurā dzīvoja mūsu delegācija, pie manis pienāca viens no šīs viesnīcas oficiantiem, kas sevi nosauca par Lindi, un uzsāka sarunu skaidrā latviešu valodā. Viņš teica, ka dzīvo Anglijā jau 30 gadus, taču, spriežot pēc pilnīgi tirās izrunas un valodas, kādā runā Latvijā šodien, tas diez vai atbilst patiesībai. Divas vai trīs reizes viņš nāca man klāt un mēģināja uzsākt sarunu par bijušo Latvijas sūtni Londonā Zariņu, pie kura viņš it kā dažus gadus strādājis vēstniecībā, bet pēc tam ticis izmests uz ielas kopā ar ģimeni. Viņš ļoti lamāja un zāķāja Zariņu un pūlējās noskaidrot manu attieksmi pret šo cilvēku atsevišķi un vēstniecību kopumā. Tā kā es neielaidos nekādās atklātās sarunās, uzskatot viņu par izlūku, pēc diviem - trim neveiksmīgiem mēģinājumiem runāt ar mani, viņš vairs netuvojās. Pēc Lindes vārdiem pirms kara viņam Liepājā dzīvojuši māsa, kurai viņš nesen uzrakstījis vēstuli, bet nav saņēmis atbildi. Man piezvanīja pa telefonu kāds Londonā dzīvojošs latvietis ar*

1. Vilis Lācis. *Kopotī raksti*. 4. sēj. Rīgā: Liesma, 1971: 277-278.

uzvārdu Mihelsons un izteica vēlēšanas tikties, lai pārrunātu kādu personisku jautājumu. Aizbildinājies ar aizņemtību, ierosināju viņa „personisko jautājumu” izklāstīt vēstulē. Izrādījās, ka Mihelsons neilgi pirms kara pārcēlās uz Angliju, bet Latvijā, Ventspils apriņķa Ģipkas ciemā dzīvo viņa sieva un bērni, kurus viņš vēlas pārvest uz Angliju. Uz to viņam tika sniegta atbilde, kurā es apsoliju pēc atgriešanās Latvijā noskaidrot viņa ģimenes pārcelšanās iespējas uz Angliju, līdztekus izsakot priekšlikumu, lai Mihelsons vasaras brīvlaikā pats atbrauc uz Latviju un apciemo savu ģimeni. Uz pēdējo sekoja rakstveida atbilde, ka viņš diemžēl vasaras brīvlaikā ir aizņemts dažādos skolotāju un jauniešu pasākumos un nevērēs izmantot mūsu priekšlikumu.²

Iespējams, ka to varēja arī nerakstīt, taču līdzīgus ziņojumus rakstīja arī citi, kuru angļu valodas zināšanas nebija tik labas, bet latviešu valodas ne tik. Viļa Lāča sarunu un vēstuli varēja pieminēt kāds cits. Galvenais – skaidra kontaktu nepieciešamība bija apliecināta, diez vai rakstītais ir rakstnieka fantāzijas auglis. Tādēļ ir pamats apgalvot, ka Vilis Lācis bija pirmais, kas PSRS augstākajos varas līmeņos nepilnus divus gadus pēc kara ierunājas par šīm problēmām, taču atbilde varēja būt tikai viena – atgriezieties dzimtenē! Lielākajai daļai tas nebija pieņemams. Protams, delegācijas uzturēšana izpelnījās arī Anglijas specdienestu uzmanību. Vilis Lācis raksta, ka ceļā no Duvras [droši vien Doveras – red.] uz Londonu vilcienā viņam līdzās apsēdies kāds Brimlovs, kas uzdevies par Lielbritānijas sūtniecības darbinieku Rīgā līdz tās pastāvēšanas beigām 1940. gada rudenī. Brimlovs stāstījis, ka pazīst Viļa Lāča dzimto vietu Rīnūžus, jo vasarās dzīvojis turpat līdzās – Vecākos. Viņš apjautājies, kā klājas bijušajam LPSR TKP sekretariāta vadītājam Jemeljānovam. Lācis atbildējis, ka Jemeljānovs ir dzīvs, bet kur viņš pašreiz strādā – nav zināms. Ar to saruna aprāvusies. Jāpiebilst, ka Vasīlijs Jemeljānovs bija viens no tiem darbiniekiem, kuru atkoman-dēja (1940) no Maskavas „padomju kadru sastāva stiprināšanai”. Viļa Lāča vadībā viņš nostrādāja visu kara laiku, taču pēc kara Latvijā neatgriezās. Šajā gadījumā Lācis zināja, bet apzināti neizpaudiva informāciju. Citā epizodē notikušais bija noteikti jāapraksta. Viļa Lāča ziņojumā teikts, ka laikā, kad delegācija bijusi izbraukumā uz Velsu un vēlāk uz Skotiju, koferi ar veļu un citiem sadzīves priekšmetiem palikuši Londonas viesnīcas numuros. Atgriežoties no izbraukumiem gan viņš,

2. RTMM 19107, 5-6.

gan citi delegācijas locekļi ievērojuši, ka koferu saturs kārtīgi pārbaudīts. Noklusēt to nebija jēgas. Jāpiebilst, ka līdzīgi stāsti dzirdēti no tiem latviešiem, kas vairākus gadu desmitus vēlāk, iebrukuši Latvijā, dzīvoja viesnīcā „Rīga”.

Pēckara gados nākamā „kontakta bezdelīga” no Rietumu pasaules atlido 1954.5.III. Kārļa Ulmaņa pēdējās valdības sabiedrisko lietu ministrs, Komitejas Latvijas Brīvībai (ASV) loceklis Alfrēds Bērziņš atraksta Vilim Lācim. Atgādinājis sadarbību pretkomunistiskās lūgas *Tālais ceļš* tapšanā, Bērziņš izsakās šādi:

Savās runās Jūs un citi komunistu partijas varasvīri stāsta, ka latviešu tauta nekad nesot dzīvojusi tik laimīgu dzīvi kā tagad. Pēc tam, kad brālīgā krievu tauta un sarkanarmija palīdzēja Jums tikt pie varas, latviešu tauta isti apzinoties brīvības laimi. Tās kultūralie un saimnieciskie sasniegumi pārspējot visu, ko jebkad latviešu tauta sasniegusi. Bet, ja tas saskan ar patiesību, kālab Padomju Latvijā nedrīkst iebrukt neviens ārzemnieks? Kālab tiem nedaudziem rietumu žurnālistiem, kam izsniegta vīzas ceļojumam pa Krieviju, ir noliegts iegriezties Latvijā un kopīgi ar Jums un komunisma aplaimoto latviešu tautu priecāties par tiem milzu sasniegumiem, par kuriem stāsta Rīgas radiofons un raksta komunistu prese. Tagad vēl rietumos ir liels skaits žurnālistu, kuri Rīgu un Latviju apceļoja Latvijas neatkarības laikā. Daudz viņiem iespēju salīdzināt brīvo Latviju ar to Latviju, kuras valdības galva Jūs skaitāties. Tas būs labākais līdzeklis, kā darīt galu tām šaubām, kas valda brīvā pasaulē par komunistu aizsargātām zemēm. (...) Pēc ziņām no jūsu pašu avotiem, Padomju Latvijā iznākot vairums labu grāmatu, žurnālu un laikrakstu. Kālab jūsu komunistiskās „demokrātijas” cenzūra ir tik nesaudzīga, ka pat savas partijas izdevumos nejauj piesūtīt abonentiem ārpusaulē? Ja jau pastāv vārda un preses brīvība, kā tas lepmi ir drukāts Padomju Latvijas konstitūcijā, kālab tad tādi, šajā gadījumā būtu jāsaka, pretkonstitucionāli ierobežojumi?³

Tūrisma un kultūras informācijas apmaiņas nepieciešamība nosaukta skaidri. Maz ticams, ka Vilis Lācis atbildēja, taču vēstuli saglabāja savā arhīvā. Alfrēdu Bērziņu nepāprotami iedrošināja Staļina nāve un pārmaiņu cerības, ko tā radīja. Viņš saprot, ka padomju pilsoņi nekur iebrukt nevarēs, tātad – kustība no rietumu puses. Taču otras puses

3. Andrejs Grāpis. „Divi laikmeta dokumenti”. *Latvijas Avīze* 2010.10. VII:12.

nostādne paliek nemainīga – atgriezieties dzimtenē!

Trimdas latvieši šajos gados veica arī t.s. nesankcionētās akcijas. Tā 1956.3.VIII Vilis Lācis dienasgrāmatā ieraksta: *Šodien Rīgā iebruca Zviedrijas kara kuģu grupa. Rīgas ielas pilnas ar zviedriem, no kuriem laba tieša... runā latviski.*⁴

50. gadu vidū aktualizējas jautājumi, kas saistās ar literāro un mākslas dzīvi. Atšķirībā no daudziem Latvijā, Vilim Lācim bija priekšstats par latviešu literatūru trimdā. To apliecina nedaudzie, skopie ieraksti dienasgrāmatā:

[1956] 22. novembris. ... Vakarā beidzu lasīt Marisa Vētras „Mans baltais nams”. Diezgan daudz interesanta faktiskā materiāla.⁵

[1958] 12. marts. ... Vakarā beidzu lasīt Anšlava Egliša „Sori-ju”. Beigas pavājas: visi sliktie un smieklīgie amerikāņi ir iebrucēji, imigranti. Īstam, dzimušam amerikānim Eglītim pietrūkst dūšas ķerties klāt.⁶

[1958] 5.maijs. ... Izlasīju Jaunsudrabiņa „Tā mums iet”.⁷

[1958] 12. decembris. ... Izlasīju grāmatu par Melburnas olimpiādi, ko izdevuši Austrālijas latvieši.⁸

[1959] 17. septembris. ... Lasu Bangerska „Mana mūža atmiņas”. Daudz sevis slavinājumu, Ziemassvētku kaujas nepareizi notēlotas (3. Kurzemes pulks netiek parādīts, 5. Zemgales pulks un pulkvedis Vācietis parādīti tendenciozi utt.). Bangerskis grib sevi nomazgāt vēstures priekšā, bet tas viņam neizdodas.⁹

Viļa Lāča ieraksti šķiet gandrīz maigi, salīdzinot ar oficiālo viedokli, kas izklāstīts laikrakstā *Literatūra un Māksla* (1958.12.IV) Ingrīdas Sokolovas apcerējumā „Par kalstošu zaru...” Dažas rindkopas ieskatam: *Pēdējos gados, ideoloģiskai cīņai saasinoties, no Rietumiem aizvien biežāk plūst duļķainas melu straumes par padomju literatūru un padomju rakstniekiem. Šajā korī, kas jau pieradis*

*dziedāt vienā noteiktā meldīnā, ar vieniem un tiem pašiem vārdiem, skan arī vairāku latviešu rakstnieku – emigrantu balsis. Aklā ienaidā tās nozākā visu, kas radīts, top un veidojas Padomju Latvijas literatūrā, tai pretī nostādot savus nožēlojamus emigrācijā radītos darbus.*¹⁰ Šāds ir vispārējais uzstādījums, kuram seko atsevišķu grāmatu apskats. Par Gunara Saliņa dzejoļu krājumu *Miglas krogs* (1957): *Jaunais pantdaris acīm redzot raksta savas rīmes, raugoties sirreālistu gleznās, jo arī viņa dzejā „galvu – līdzsvaro sārtooranžs rombs” („pēc tā – ne tevīs es tieksos, kad preti tev liekšos”), purpura, zili, oranži un*

*lillā abstrakti krāsu traipi aizstāj dzīvo cilvēku un viņa domu. Bet, ja arī kaut kur šī dzīvība parādās, tad to apvij tāda erotika, ka pat papīram jāsarkst.*¹¹ Par Pētera Ērmaņa dzejoļu krājumu *Lapu lasītājs* (1955):... *rupjiem pretpadomju izlēcieniem pārslogotas rindas, mistiski dzejoļi vai dzejnieku – dzērāju apdziedāšana. Krājumā figurē tādi „poētiski” simboli kā tvans, prauli, ārprāts, dilonis, eņģelis un modernā nāve no atombumbas sprādziena.*¹² Par Anšlava Egliša romānu *Es nebiju varonis* (1955): *Romāns „Es nebiju varonis” ir absolūtā nihilisma paraugs, kurā bez tam rod savu vietu vēl arī tādas ne mazāk kaitīgas tendences kā viltus pacifisms, biologisms, zooloģisks naidis pret visu, kas nav saistīts ar latvisko.*¹³

Protams, laikraksta lasītājiem neviena no raksturotajām grāmatām nebija pieejama, nebija iespējas pārliecināties, ciktāl rakstītais atbilst patiesībai. Taču atskatā nozīmīgs ir gala secinājums: ... *latviešu emigrantu literatūra, kas atrāvusies no savas tautas zaļoksnējā koka, kļuvusi par kalstošu zaru.*¹⁴

Aicinājums atgriezties dzimtenē kaut zemitstā, bet saklausāms labi. Padomju puses spēle bija vismaz divksoģa. No vienas puses, skarba kritika un noliegums, bet, no otras puses, tika meklēti kontakti un izteikti visvillinošākie solījumi, ja kāds rakstnieks piekristu atgriezties uz patstāvīgu dzīvi Padomju Latvijā. Tā čekists un publicists Bernhards Borgs

Alfreda Vintera koncerta plakāts (1960.X). Egils Švarcs pēc izklūšanas no Padomijas ilgus gadus bija Radio Brīvā Eiropa Latviešu redakcijas darbinieks

4. RTMM p364:143.

5. RTMM p364:159.

6. RTMM p364:221.

7. RTMM p364:224.

8. RTMM p364:255.

9. RTMM p364:290.

10. Ingrīda Sokolova. „Par kalstošu zaru...” *Literatūra un Māksla* 1958.12.IV:2.

11. Turpat.

12. Turpat.

13. Turpat:3.

14. Turpat.

sarakstījās ar Jāni Jaunsudrabiņu – rakstniekam bija pat sagatavotas dzīves vieta Rīgā un vasarnīca Mellužos. Dzejnieks un Rakstnieku savienības vadītājs Valdis Lukss aicināja dzejnieci Rūtu Skujiņu, kuras vīrs Jūlijs Lācis tika iznīcināts 1941. gada represijās. Rakstnieks Arvīds Grigulis, būdams ekskursantu grupā Stokholmā, runāja pa tālruni ar Zentu Mauriņu, taču viņa pat nevēlējās sarunāties un klausīties vilinājumos. Taktikas bija dažādas, taču mērķis viens – ievērojamu trimdas rakstnieku pārcelšanās uz Padomju Latviju būtu ideoloģiska uzvara. Pamanīts bija arī dramaturgs Mārtiņš Zīverts.

1958.18.IX uz Dailes teātra skatuves spožu jauniestudējumu piedzīvo viņa luga *Minhauzēna precības* (1941) ar Viju Artmani un Hariju Liepiņu galvenajās lomās. Teātrim tiek dots mājiens, ka būtu labi pirmizrādē redzēt autoru, un teātra direktors Jānis Palkavnieks un režisors Eduards Smiļģis raksta vēstuli dramaturgam ar apgalvojumu, ka *ceļš uz Ulubeli pa otru pusi nav nemaz tik tāls un uz dzimteni ceļš ir vēl īsāks*¹⁵. Personiskā vēstulē režisors izsakās konkrētāk: *Atbrauc nu un vismaz paskaties, kā iet Tava luga, neviens jau Tevis te neraus*¹⁶. Dailes teātra izrādē piedzīvo necerētu skatītāju atsaucību un kritikas atzinību. Teātra literārās daļas vadītāja tolaik bija Nora Vētra-Muižniece. 1958.28.X LPSR kultūras ministrs Voldemārs Kalpiņš uz ministrijas oficiālās veidlapas raksta Mārtiņam Zīvertam: *Cienijamo meistar! Jūsu lugu izrāžu teicamie panākumi Latvijas teātros rosina domu par Jūsu atgriešanos dzimtenē. Tauta Jūs nav aizmirsusi. Līdz šai balstītajai dienai tā Jūs cienī un mīl, tā Jūs gaida mājās.*

Gadījumā, ja pozitīva lēmuma pieņemšanu šai lietā traucētu daži praktiskas dabas apsvērumi, esmu pilnvarots paziņot, ka dzimtenē Jums nodrošināta literārās daļas vadītāja vieta Raiņa vārdā nosauktajā Dailes teātrī. Kopējs darbs ar šī teātra galveno režisoru – Padomju Savienības Tautas mākslinieku Eduardu Smiļģi, bez šaubām, darītu vēl bagātāku latviešu dramatisko literatūru un skatuves mākslu. Arī piemērots dzīvoklis Jums tiktu nekavējoties ierādīts. Lūdzu uzskatīt šo vēstuli par oficiālu dokumentu un

15. RTMM 453 607.

16. RTMM 237 624.

*vismaz neliegt man atbildi uz tajā skartajiem jautājumiem, kas sevišķi interesē mūsu mākslas pasauli.*¹⁷ Piedāvājums nebija sadomāts. No 1938. līdz 1940. gadam Mārtiņš Zīverts šādā amatā bija Nacionālajā teātrī, pēc tam – līdz aizbraukšanai uz Zviedriju, Dailes teātrī. Par sadarbības pieredzi ar Dailes teātra galveno režisoru Zīvertam ir šāds atzinums: *Ar cilvēkiem nekad neesmu nīdies. Ar Smiļģi taču ļoti viegli varēja sanīsties, bet mēs nekad neesam nīdušies*¹⁸. Savukārt Eduardam Smiļģim 1958. gads ir režisora veiksmes un slavas laiks – rodas tādas izrādes kā Raiņa *Spēlēju, dancoju* un Viljama Šekspīra *Hamlets*. Ziverta klātbūtne teātrī varēja raisīt jaunu panākumu loku. Maz ticams, ka Voldemāra Kalpiņa vēstule ceļoja vairāk kā divus mēnešus. Tomēr ātra atbilde varēja radīt sasteigtības un paviršības iespaidu. Tādēļ Mārtiņš Zīverts raksta mierīgu, pārdomātu atbildi 1959.27.I. (Vēstulē minētais dzejnieks Jānis Medenis izsūtījumā bija no 1946. līdz 1955. gadam, bet gleznotājs Jēkabs Strazdiņš no 1949. līdz 1954. gadam.)

Jakobīne - Vija Artmane, Minhauzens - Harijs Liepiņš Mārtiņa Zīverta lugas *Minhauzēna precības* iestudējumā Dailes teātrī (1958). Foto: Ā. Smuškevičs

– Godājamais kolēģa, ņemos tiesības Jūs tā uzrunāt, jo šo vēstuli nerakstu Jums kā ministram. Tā ir atbilde uz Jūsējo, ko saņēmu tikai priekš dažām dienām. Man liels gandarījums, ka Jūs man piedāvājat vietu Dailes teātrī, kaut arī mani tas sevišķi neiepriecina. Tā kā par vienīgo jēdzīgo darbu es uzskatu tikai lugu rakstīšanu, tad, ja atgrieztos Rīgā, es lūkotu dzīvot tikai no honorāriem, kas tur jau esot iekrājušies, jo manas prasības no dzīves nav sevišķi lielas. Arī uz Zviedriju neesmu bēdzis tāpēc, ka gribētu labi dzīvot. Toreiz man nebija viegli aizbraukt, es jutos kā dezertieris, un vēl tagad tāds jūtos. Bet izvēles man nebija. Pēc tā, kas notika ar Laicēnu un citiem latviešu rakstniekiem, kam komunisms nebija doktrīna, bet reliģija, es sapratu, kas mani sagaida. Es gan sevišķi nebaidos ne no kāda gala, ja tikai tam visam ir kāda jēga. Toreiz tādas nebūtu bijis. Ir skaidrs, ka es būtu aizceļojis uz Sibīriju un no turienes es nekad neatgrieztos, kas laimējās tādiem spēka vīriem kā Medenim un Strazdiņam. Bet, ja esmu dezertējis un palicis dzīvs, tad savu vainu izpirkšu ar to, ka mūsu tautai atstāšu vismaz 20 jaunu lugu, kas būtu palikušas nezrakstītas, ja es nebūtu dezertējis. Lūdzu to

17. RTMM 453 608.

18. Mārtiņš Zīverts. *Par sevi*. Rīgā: Zinātne, 1992:115.

neuzskatīt kā pārmetumu, jo es labi saprotu, ka ne Jūs, ne arī citi, kas ar Jums, nevarēja aizkavēt to, par ko cilvēcei vēl ilgi vajadzēs kaunēties. Es tikai pasaku to, ko domāju, to darīdams bez ienaida un bailēm, jo man nav naids ne pret vienu cilvēku pasaulē, un patlaban nav arī ko baidīties. Tāda ir pagātne. Vēl vajadzētu tikai piebilst, ka līdz šim, laikam, nav pagājusi neviena diena, kad es kaut brīdī domās nebūtu iegriezies savā dzimtajā zemē. Tas izklausās sentimentāli, varbūt arī pēc zināmas labināšanās, bet tā tas nepavisam nav. Man liekas, ka savu dzimto zemi es vairs nekad neredzēšu. Varbūt arī tā labāk, kas zina? Esmu sagandējis savu vienīgo sirdi, kurai visus šos trimdas gadus vajadzēja strādāt manu diezgan trūcīgo muskuļu vietā. Vienu mēnesi pavadīju kādā Nauheimas sanatorijā, visa aparatūra uzlabojās neticami lielā mērā, bet vēl divas kūres ir priekšā. Ja tagad atgrieztos Rīgā, tad vajadzētu mirt drīzāk nekā pieklātos, bet vienu otru lugu vēl gribētos uzrakstīt. Tāda ir tagadne. Par nākotni labāk nerunāsim. Esmu ļoti priecīgs un pateicīgs, ka mana māte, kurai ir jau 85 gadi un nav neviena, kas palīdzētu, varējusi saņemt manu izrāžu honorārus. Vismaz mūža pēdējā galā viņai kaut kas ticis no manis, kas nekad nekam neesmu derējis. Pasveiciniet vecos draugus, kas mani vēl grib atcerēties. Arī Vili Lāci, ja reglaments to atļauj. Kādreiz mēs diezgan draudzīgi pazināmies, bet laiks nestāv uz vietas. Ceru, ka mana vēstule Jūs nav kompromitējusi, jo redzams, ka pie jums tagad ir citādi, ne arī šokējusi, kas būtu ļoti nožēlojami. Pēc Jūsu rakstiem, ko pēdējā laikā esmu lasījis, es Jūs iedomājos kā inteligentu cilvēku, kas spēj saprast arī to, kam pats nepiekrīt. Un vēlreiz: tas nav sacīts cilvēkam, kas ieņem posteņa, bet pats savu vietu. Ar sveicieniem M. Živerts.¹⁹

Neliela piebilde. 1974. gadā publicētajā autobiogrāfijā *Garāmejot* Živerts izsakās par savu paziņanos ar Vili Lāci 1941. gadā. Dramaturgam bija radusies konfliktsituācija ar komisiju, kas organizēja latviešu mākslas dekādi Maskavā. Tikšanās ar Vili Lāci autobiogrāfijā aprakstīta šādi: *Ka jāuzmanās, to zināju. Jau labu laiku pirms šī incidenta uz Dailēs teātri bija zvanījis Viļa Lāča sekretārs un meklējis mani, bet tobrīd es nebiju teātrī. Tāpēc vēlāk zvanīju pašam kungam: kas par lietu? „Atnāc,” viņš teica. „Divpadsmitos.” (Naktī, protams, Staļins Maskavā nevarēja gulēt, un arī viņa kalpiem vajadzēja būt nomodā.) Saprātu, ka lieta nopietna, pusnaktī aizgāju uz bijušo Rīgas lielvecākā rezidenci*

19. RTMM 113 453.

Raiņa bulvārī, kur tagad valdīja Vilis Lācis. Vestibilā krieviņš ar šauteni pie kājas. Augšējā stāvā – otrs. – „Ko tu plosies?” Lācis man noprasīja. „Kāpēc nesadarbojies ar Rakstnieku savienību?” – „Tāpēc, ka man tie pusinteligenti nepatīk.” – „Vienalga,” viņš teica, „tev vismaz jāparāda, ka gribi sadarboties. Nolasi viņiem referātu.” – „To var,” es teicu. – Nolasīju referātu par drāmas tehniku, un situācija pagaidām bija glābta.”²⁰

1958. gadā Vilis Lācis bija LPSR Ministru padomes priekšsēdētājs. Minētā epizode varēja kļūt, bet nekļuva papildstimuls Mārtiņam Živertam, lai atgrieztos Latvijā. Dziļāko iemeslu, kādēļ tas nenotiek, Živerts pasaka vēstulē Eduardam Smiļģim :

Jūs jautājat, kāpēc es neatgriežos mājās. Bet ko es tur darīšu? Pie jums visi autori lugas raksta kā viens. Ja es tur būtu, man vajadzētu rakstīt tāpat. Es nesaku, ka tā problemātiska, ko viņi tur tīrā, būtu nevajadzīga, bet tā ir tikai viena daļa no tās problēmu drūzmas, kas mūsdienu cilvēkam mācas virsū. Un tā kā šo daļu jau apstrādā daudzi, tad man liekas, laikmeta aina būs labāk piepildīta, ja kāds latviešu dramatiķis skar arī citus jautājumus.”²¹ Beidzamos astoņus vārdus Eduards Smiļģis vēstulē pasvitrojis.

Līdzīga taktika tika realizēta arī populārā komponista Alfrēda Vintera sakarā. To applicina viņa vēstule LPSR kultūras ministram Voldemāram Kalpiņam (1959.20.II). *Augsti godājamais Ministra kungs! Ar šim pāris rindām atļaujos izteikt Jums manu nevilnotu pateicību par manis komponēto un skaņu plātes ieskaņoto melodiju pārraidījumu š.g. 15. februārī caur Jums padoto Rīgas Radiofonu. Piecpadsmit gadu nav īss laika spridis, tādēļ liels bija prieks, kad pēc šiem daudz gadiem atkal kaut vai ar plašu ierakstiem caur Jūsu gādību man bija dota iespēja sveikt tautiešus un dzimteni. Nenoliedzami, ka labprāt vēlētos zināt, kā tautieši pēc tik daudz gadiem uzņēma dzirdētās melodijas, jo trīs melodijas bija pazīstamas, bet divas pēdējos gados komponētas. Būtībā biju iecerējis un ar Jūsu pārstāvi Zviedrijā L. Rimjāna kungu ievadījis sarunas par dzimtenes apciemojumu ar manam raksturam atbilstošu estrādes priekšnesumu š.g. marta mēnesī, bet žēl un tādēļ nākas atvainoties, ka minēto nodomu nevaru izvest sakarā ar iepriekš neparedzēta darba apstākļu dēļ. Dziesmu esmu sarakstījis daudz un ceru, ka vēl daudz sarakstīšu, tādēļ esmu pateicīgs un priecīgs, ja tās ļauts*

20. Mārtiņš Živerts. „Garāmejot.” *Mārtiņa Živerta pasaule*. Salas apgāds, 1974: 94.

21. RTMM 237 622.

Svens Lūkins. *San Diego*. 1966. Trīs dimensiju glezna

Par mākslinieku skat. Voldemāra Avena rakstu 39. lpp.

dzirdēt tautai kā svešumā tā arī dzimtenē, jo manu dziesmu raksturs ir: *Mīlas romantika, sadraudzība un dzimtenes mīlestība!*²² Vēstules beigās Alfrēds Vinters kategoriski aizliedz rakstīto publicēt – izmantot trimdas ideoloģiskai apstrādei. Nākamajā gadā viņa autorkoncerti Rīgā notika. Pāris gadus vēlāk Vinters viesojās Latvijā meitas Dzintras un Rolanda Rikarda kāzu svinībās. Rodrigo Rikards, līgavaiņa brālis, par šo viesošanās raksta: „*Vai nevar dabūt laivu? Es gribu iebraukt Daugavas vidū, izdevīgā brīdī ieminējās Vintera kungs. Vecmilgrāvi mums pašiem bija laiva, un pie airiem es vienmēr esmu juties labi. Divatā iebraucām upē, un Alfrēds Vinters atzinās: Rīgā neatstājot sajūta, ka viņu nepārtraukti novēro un izseko. Parastiju plecus, sacīdams, ka pašreiz laivā neviena vairāk nav, ja vajag, tad es varu ielēkt Daugavā un peldēt uz krastu. Dziedonis pasmējās, joks viņam patika. Es jutu, ka viņš pamazām atbrīvojas no spriedzes.*”²³ Brāļi Rikardi bija dzimuši un uzauguši Vecmilgrāvī, te atradās viņu vecāku un vecvecāku mājas. Laivas bija daudziem vecmilgrāviešiem, un Rodrigo Rikarda iespēja iebraukt Daugavā nebija nekas ārkārtējs. Tā Alfrēds Vinters aizvadīja vairākas stundas laivā, sarunās par dzīvi Padomju Latvijā un darba apstākļiem Zviedrijā. Tuvojās atgriešanās brīdis. *Daugavas straume lēni nesa mūsu laivu uz jūras pusi, uz to pusi, kur Zviedrijas krasts. Bija satumsis, kad piestājām malā. Netālu, pie kuģīša piestātnes, stāvēja kāds cilvēks ... Es zināju, ka pēdējais kuģītis ir aizgājis. Ko gribēja svešais? Vecmilgrāvī es pazinu ikvienu.*”²⁴ Drošības orgānu ne veiksmē redzama skaidri – kāda gan efektivitāte var būt viegli pamanāmam un atpazīstamam izsekotājam? Turpmākos gados uzraudzības taktika nešaubīgi kļuva rafinētāka.

Tomēr bija viesi, kas šķita gaidīti. Latvijas Padomju rakstnieku savienības plēnumā (1960. VII), kuru atklāja Vilis Lācis, viesojas grupa Amerikas latviešu – pēc 1905. gada revolūcijas emigrējušo pēcteči. Dzejnieks Jānis Sudrabkalns raksturo grupas sastāvu: *Biedrs Sermuks, grupas vadītājs, pilns enerģijas, alkst visu uzzināt, redzēt, ar visiem sapazīties. Tāpat Amerikas laikraksta redaktors Jānis Leimanis, tāpat kultūras darbinieki Ed. Mauriņš un Jānis Ešenvalds, tāpat cītīgā un apdāvinātā latviešu dzejas teicēja Elza Mednis, tāpat sirmais dzejnieks Jānis Fogelis, tāpat Eduards Šēnbergs, kuru viņa biedri*

22. RTMM 113 451.

23. Rodrigo Rikards. *Uzmanību, televīzija!* Rīgā: Autora izd., 1994:74.

24. Turpat.

slavināja kā lielu dziesmu mīlotāju un pratēju, koru iedvesmotāju.”²⁵ Tomēr ne tikai Sudrabkalnam šajā laikā bija skaidrs, ka šis sociālais slānis nav vienīgais, ir arī citi latvieši Amerikā, kuru darbi tik labvēlīgus epitētus neizpelnījās. Par tiem Sudrabkalna rakstā teikts: *Dipiši, teica ciemiņi, sagādājot viņiem daudz rūpju, nemītīgi tenkodami un urdīdami ļaudis, apmelodami Padomju Latviju, visu, kam sakars ar Padomju Savienību. Pievēciat tos! Protams, tautieši runāja par emigrantu barvežiem, kapitāla kalpiem, avižu skribentiem. Nu, tie arī mums nav vajadzīgi, tie lai vārās tālāk savos taukos, ko uzkrājuši no emigrantu sviedriem; bet mīļi kā māte saņem Latvija katru godīgu un krietnu latvieti.”*²⁶

Šeit minēto latviešu uzskatos, salīdzinot ar noliegumu vai atturību iepriekšējos gados, bija sācies zināms „atkusnis”. Izdevniecība „Latvju Grāmata” ASV izdeva (1960) Jāņa Ezerģaila sakārtotu Andrieva Niedras piemiņas grāmatu. Izdevēja pēcvārdos Eduards Dobelis raksta: *Bet laiki mainījušies ar neticamu ātrumu. Cik nesen vēl, ir trimdā, ir dzimtenē, visi gaidījām – būs karš, būs glābiņš, būs atkal labi. Bet tagad no dzimtenes raksta... mēs lūdzam Dievu, lai kaut kas briesmīgs nesāktos... Mēs vairs šiem vārdiem nevaram runāt pretī, visi zinām, ko šie vārdi nozīmē. (...) Andrievs Niedra atgūva dzimteni, bet vai mēs izturēsim un atgūsim?”*²⁷

Šādās noskaņās sākās 20. gs. 60. gadi. Vilis Lācis veselības stāvokļa dēļ jau 1959. gadā bijā atbrīvots no visiem amatiem, bet Voldemārs Kalpiņš 1961. gadā zaudēja kultūras ministra amatu par buržuāziskā nacionālisma izpausmēm. Viņu loks bija noslēdzies, kontaktu risinājumu neradis. Tie, kas nāca pie varas, 1964. gadā izveidoja Latvijas Komiteju kultūras sakariem ar tautiešiem ārēmes. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, bija sācies jauns posms. □

Rakstniecības un mūzikas muzeja kolekciju kurators Andrejs Grāpis ir monogrāfijas *Augusts Dombrovskis. Mūzs un veikums* (2006) autors. Sakārtojais sarakstījis pēcvārdus infimās dzejas izlasei *Pērs un Solveiga* (1996) un latviešu bohēmas dzejas kopojumam *Bezrūpju kauss* (2010). Izglītības vajadzībām sarakstījis grāmatas *Pieci soļi. Literatūrteorija pamatskolām* (1996) un *Literatūrteorija vidusskolām* (2001). 2008. gadā sarakstījis priekšvārdus latviešu 20. gs. dzejas antoloģijai, kas izdota Bulgārijā. Publicējies Latvijas presē.

25. Jānis Sudrabkalns. „Amerikas latvieši ciemos pie rakstniekiem.” *Literatūra un Māksla* 1960.23.VII:4.

26. Turpat.

27. Eduards Dobelis. „Izdevēja piezīmes.” *Andrievs Niedra*. Sastād. Jānis Ezerģailis. Trimdā (Waverly, Iowa): Latvju Grāmata, 1960:249-250.

Juris Šlesers

LŌCIS

Recenzents Eduards Silkalns raksturo viņu – *sīksts, neatlaidīgs, izturīgs*. Pašam lasot viņa aprakstīto grāmatu, man reizēm vedas pārfrāzēt teikto klīniskā valodā – *obsesīvi kompulsīvs*. Tas pats jau vien tā kā būtu ... bet – nē. *Sīksts, neatlaidīgs un izturīgs* tomēr ir kaut kas vairāk, un beigu beigās pievienojos Silkalna izvēlei kā pareizākajai. Runa ir par latgaliešu grāmatnieku Vladislavu Lōci (1912-1984), kura *Dīnasgrōmotu 1940-1945* aizpērn izdeva apgāds „Latgaļu Sāta” Varakļānos.¹ „Klapes ap acīm” jau bija – taču psihopatoloģija būtu tad, ja šī vīra rakstura īpašības būtu kavējušas mērķtiecīgu darbu, bet tā nebija.

Grāmatas divas trešdaļas veltītas Lōča dienasgrāmatai, to papildina daudz fotogrāfiju (vairums no pēckara gadiem trimdā Vācijā) un trīs augsta līmeņa raksti – literatūrzinātnieču Ilonas Salcevičas un Ilgas Šuplinskas, un vēsturnieka Kārļa Kangerera. Tie ļauj dziļāk izprast Lōča pierakstus, personību, darbu un laikmetu, arī pagātnes un šodienas ažiotažu ap Latgali un latgaliešu tieksmēm un kultūrmantojumu. Grāmata met gaismu dažkārt enigmātiskajos un bieži bināri pretējos strāvījumos, kas iespaidojuši dzīvi mūsu zemes austrumu trīsstūrī starp Aivieksti un Daugavu – gan dotajā piecgadē, gan Ulmaņa autoritārā režīma laikā, gan vispār aizgājušajos četrarpus gadsimtos kopš Livonijas valsts iziršanas. Lōča pieraksti un Salcevičas biogrāfiskais ievads liecina par strauju latgaliešu literatūras un grāmatniecības „uzplaukumu” vācu okupācijas laikā, un Kangerera pētījums atklāj tolaik nenotaustos šīs „labvēlības” cēloni – nacistu slepeno nodomu sašķelt latviešus, lai vēlāk būtu vieglāk asimilēt nelatgaliešus vācu reihā, bet latgaliešus, kā tam nederīgus, deportēt Urālu virzienā. Šuplinska savukārt aprāda izteiktu pozitīvisma tendenci tā laika latgaliešu literatūrā.

Kangeris mums arī atgādina, kādi uzskati valdīja latviešu inteliģencē vācu laikā (gan Latgalē, gan ārpus tās) par vēlamību vai nevēlamību izdot periodiku un grāmatas latgaliešu rakstu valodā. Lōča pierakstos bieži vīd nīgrums pret „baltiešu” (t.i. nelatgaliešu latviešu) un viņu kultūras pastiprinātu iepļūšanu Latgalē – viņa uzskatā „slimību”. Pārsvarā latviešos vācu okupācijā vēl turpina būt

1. Vladislavs Lōcis, *Dīnasgrōmotu 1940-1945*. Redaktors Dainis Mjartāns. Varakļānos: Latgaļu Sāta, 2009. 255 lpp. Recenzija: Eduards Silkalns, „Vīrs kā lācis, kā locis”. *Laiks* 2010.10.-16.VII:12.

noraidoša attieksme pret latgalisma veicināšanu, atspoguļojot vēl nesenajā Ulmaņa laikā valdošo „vienas tautas, vienas valodas” uzsvāru. Rezultātā Lōča latgaliskās jūtas uzvilņo itin spēcīgi – pret it kā nodevīgajiem latviešu pašpārvaldes direktoriem Rīgā, ka tie mēģina Bremzēt to, ko vācu kungi gribētu ļaut.

Pretstatā dažai labai „dienasgrāmatai”, kas redaktora vai paša autora tā izredīgēta, ka vietām atgādina memuāru vai biogrāfisku romānu, Lōča pieraksts šķiet īsts un neaiztikts. Par šo atturību atzinība redaktoram Dainim Mjartānam. Lasītājam, kas nav ieradis lasīt latgaliski, jāpapūlas – Lōcis principā izdeva rakstus tikai latgaliešu rakstu valodā un savu dienasgrāmatu arī tā tikai rakstīja. Laimīgā kārtā viņa pieraksti nav komplicēti un latviski pratējs var saprast. Kangerera raksts ir latviešu literārajā valodā, Salcevičas un Šuplinskas raksti latgaliešu rakstu valodā – arī tīri labi saprotami.

Vladislavs Lōcis piedzimis Dricānu pagasta lauksaimnieku ģimenē, kā pusaudzis mācās Aglonas ģimnāzijā. Tās direktors Nikodems Rancāns viņā iešķīl degsmi uz Latgales literatūru, vēsturi un kultūras mantojumu – īpaši latgaliešu rakstu valodu. Zēns darbojas literārā pulciņā „Austra” un raksta skolnieku žurnālā *Censūnis*. Rancāns reiz viņam izmetis – *Mācies tagad un gatavojies par drukātāju, man ir sarakstītas daudzas grāmatas, varēsi tās izdrukāt, mums drukātavu nav – un*

dedzīgais skolnieks to uzņem kā savas dzīves sūtību un pie tās turas visu mūžu. Atskaitot nepabeigtas žurnālistikas un tautsaimniecības studijas Latgales Tautas universitātē Rēzeknē, tālāku formālu izglītību viņš neiegūst, un šo trūkumu smagi pārdzīvo.

Ģimnāzijā Vladislavs sadraudzējas ar klases biedru, vēlāko līdzgaitnieku Juoni Cibuļski, ar ko 1939. gadā nodibina latgaliešu rakstu valodas grāmatu apgādu Daugavpili. Sevišķu labvēlību censoņiem – īpaši jau jaunajam Vladislavam – izrāda Čupišu ģimene, ieguldot uzņēmumā 1500 latus un dodot tam telpas savā mājā Alejas ielā Nr. 3. Ulmaņa kultūras politika gan uzņēmumam īpaši labvēlīga nav, bet tā kā Cibuļskis ir Latgales atmodas darbinieka Andriņa Jūrdža mazdēls, jaunais apgāds tomēr saņem atļauju piecām grāmatām. (Viena no tām ir Loča paša romāns – iecerētās trioloģijas *Myuža dienas* pirmā daļa, ar pseidonīmu Vaideāns.) Turpretim, kad apgāds atsāk darbību 1943. gadā vācu okupācijā, viena gada laikā tas izdod 30 grāmatu. Bēgļu gaitās Bavārijā Lōcis jau ar lielu enerģiju sāk drukāt latgaliski ne vēl pat pusgadu pēc amerikāņu ienākšanas – un tā turpina līdz sava mūža norietam 1984. gadā.

Dinasgrāmota ir ļoti savdabīga un nosacīti interesanta – nav vaļabrīžu izklaides lasāmviela, nav arī saistošs memuārs vai kvalitatīvs literārs darbs. Bet – tā sasaista kopā vairākas tēmas ļoti unikā buketē. Vīspirms jau nevienprātīgi atzītā Latgales un latgaliešu kultūras un valodas vieta attiecībā pret Latvijas un latviešu kultūru un valodu, un paralēles ar latviešu valodu pret tuvo lielo tautu un valstu valodām – krievu, vācu, poļu. Šai tēmai neizbēgami nāk līdz mūžīgā kontroversija par to, vai latgaliešiem ir dialekts, izloksne vai valoda (vai visi trīs!), un vai latgalieši ir latvieši, vai atsevišķa tauta. (Dzirdēts arī variants, ka latviešu valoda ir atzars no latgaļu celma.) Lōcis šajos jautājumos nav vienmēr konsekvents, reizēm vairāk tā, citreiz atkal otrādi.² Otra tēma ir šķietami obsesīvi kompulsīvā nodošanās savai *vienīgajai lietai*, izslēdzot visu citu, kas notiek pasaulē,

2. Vismaz valodas jautājumā uz daudzmaz izlīdzinošu skaidrību var cerēt, ieskatoties autoritāšu Janīnas Kursītes un Annas Stafeckas grāmatā *Latgale: valoda, kultūra, folklorā*. Rēzeknē: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2003:42-51, „Vārdi izloksne un dialekts ir apzīmējums nenormētās valodas paveidam, kurš eksistē tikai runas formā ...” un „... literārajā valodā ir apzināti normēta kā rakstu, tā arī runas forma.” Valodnieki pēdējā laikā lietojot terminu *rakstu valoda* – ar nozīmi „rakstos lietotā valoda” vai „literārās valodas rakstu forma.” Dažkārt esot sastopama situācija, kad vienas valodas ietvaros izveidojas divas vai vairākas rakstu valodas. Tātad – *latgaliešu rakstu valoda!* (Lielāki skaidrībai iesaku izlasīt visu nodaļu.)

tuvumā vai tālumā – reizēm pat līdz negribētam komiskumam, kā šis 1945.6.III pie raksts jau bēgļa mājvietā Bavārijā: *Visas šīs dienas esmu rēķinājis un kalkulejis par pēckara periodiskiem izdevumiem latgaļiem*. [... seko garas un detalizētas tabulas par visiem plānotajiem žurnāliem, utt. ...] *Visai šai darbībai Latgalē jābūt vienās rokās, nedrīkst būt nekādas šķelšanās, un arī tādām „Daugavas Vēstnesim”* [Daugavpils laikraksts latviešu literārajā valodā] *Latgalē nedrīkst būt vietas*. Kulturalā aizraušanās kļūst politiska. Citā vietā arī runā par Ilūkstes apriņķa pievienošanu Latgalei.

Trešā tēma ir personīgā dzīve un attiecības ar Almu Čupīti (1895-1987)³ – nešķiramo draugu, līdzstrādnieci/ekspeditori un balstu – arī ar viņas vecākiem. Liekas, ka tie viņu adoptējuši kā savu, ja ne znotu, tad krustdēlu. Kad Lōcim vai apgādam spiež finanses, atrisinājums mēdz būt aizņemšanās no Čupišiem. Trimdā Čupišu ģimene dodas kopā ar Vladislavu un izdevniecības grupu. Neskatoties uz vecumu starpību, Vladislava un Almas attiecības bijušas ļoti tuvas. Savā dienasgrāmatā (1943.31.I) 31 gadu vecais jauneklis arī apsver – un atmet – domu, Almu apprecēt: *Murs [Almas iesauka] nevar būt jau tāpēc, ka (...) Otrs iemesls (...) ticība. Murs negrib mainīt*. (Dzimusi Vitebskā – iespējams, bija pareizticīga?) Viņu draudzībai ir izteikti atšķirīgi dzinuli – Almai tā ir personiska pieķeršanās, Vladislavam, turpretim, viss cits dzīvē ir pakārtots kalpībai latgaliešu lietai. Kad 1944. gadā viņam draud iesaukšana leģionā (kas vēlāk gan atkrīt), 21. augustā radies šāds ieraksts: *Laikam man arī būs jāiet leģionā, un tad iznāk tā, ka man nav pat vietnieka, kas manu darbu turpinātu, jo pat Murs saka, ja neesmu te es, viņu tas darbs neinteresē, tas neiešot. Tā tad es esmu stipri vilies, jo viņai vajadzīgs tikai es, bet ne mans darbs*. Kopīgais darbs viņus vieno līdz abu mūža galam četrdesmit gadus vēlāk.

Par latgaliešu kultūrvēsturi kā Latvijā tā trimdā īpaši interesējušies ievada autore Ilona Salceviča un netaisnīgs dzejnieks un *Karoga* redaktors Andris Vējāns, kurš savā grāmatā *Latgales rakstu gaisma*⁴ summē: *Vladislavs Lōcis, bezdibēna malā stāvošs, pasargāja no bojāejas Latgales vārdu*. Bezdibenis ir ilgais padomju okupācijas laiks – īpaši pēc 1960. gada – kad pavisam apstājās jebkādi drukas

3. Šie dati no <http://latgalesdati.du.lv/5/25>. Dzimusi Vitebskā.

4. Rīgā: Sprīdītis, 1996 – par Lōci: 515-523. No atsauksmēm spriežu, ka par viņa darbību trimdā rakstīts arī Salcevičas rakstā divsējumu enciklopēdijā *Latgales kultūras darbinieki*. Rīgā: Valters un Rapa, 2008.

darbi latgaliešu valodā Latvijā – līdz straujajai atmodai 1988. gadā. Šķiet, ka izmisīgajā latviešu valodas izdzīvošanas cīņā pret krievvalodīgo totalitārismu, par latgaliešu kultūras mantojuma vēl bezcerīgāko stāvokli tiešām neviens Latvijā atklāti neraudāja. Salceviča to aprakstījusi *Jaunajā Gaitā*:⁵ *Pats sliktākais, ka ar latgaliešu rakstu valodas nemācīšanu skolās, ar saukļiem Nerunāsim dialektā! u.tml. skolās pie sienām izliktiem uzrakstiem vairāku paaudžu dzīves laikā bija izdevies panākt to, ka daļa cilvēku jau sāka it kā kaunēties no savas izcelšanās, savas valodas. Sabiedrībā gandrīz pilnīgi zudusi izpratne par izloksni kā valodas bagātību un tautas kultūras vērtību. Latgaliešu drukāto vārdu pie dzīvības noturēja Vladislava Lōča vadītā Latgaļu izdevniecība trimdā.*

No Salcevičas un Vējāna rakstītā zinām, ka blakus grāmatu, periodikas un kalendāru izdošanai, Lōcis darbojies latgaliešu sabiedriskās organizācijās, Madrides un Minhenes radoraidījumos uz Latviju latgaliešu dialektā, bijis Andrīva Jūrdža fonda, Latgaļu pētniecības institūta un „Latgaļu Sātas” fonda līdzdibinātājs un galvenais virzītājs. Tur visur

5. „Mūsdienu latgaliešu rakstniecība”. *Jaunā Gaita* 231(2002):33.

Voldemārs Irbe (Irbīte, 1893-1944). *Latgales ainava*. Pastelis. 37x31 cm

klusī un neatlaidīgi līdzī darbojusies Alma Čupīte. Visā šī informācija tomēr ļoti konservatīva. Gribētu zināt vairāk. Zināmu iespaidu par Lōča un viņa līdzgaitnieku dzīvi, darbu un sasniegumiem gan dod plašais fotogrāfiju klāsts *Dinasgrōmotas* pielikumā.

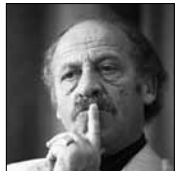
Ne visi trimdas latgalieši redzējuši lietas vienādi. Lōča līdzgaitnieks kara beigu posmā Bavārijā, rakstnieks Jānis Klīdzējs, šodien par Latgales klasiku atzītā romāna *Cilvēka bērns* autors, 1979. gadā publicē rakstu „Dažas latgaļu sāpes un problēmas”.⁶ Viņš nemin Lōci vārdā, bet redzams, ka tie katrs nokļuvuši sāpju aizās pretējās pusēs: *Kāds ducis no trimdas latgaļiem, kuri prot salikt burtus un rakstīt tādu pašu dzeju, kādu pirmie autori rakstīja pēc drukas aizlieguma atceļšanas Latgalē, 1904. gadā, iedomājušies, ka viņi ir lieli sapratēji okupētās Latvijas iekšējā politikā un tās notikumos, skaļi brēc gan latgaļu izloksnes rakstos, gan radio raidījumos uz Latviju, ka: ... „latvieši Latvijā apspiež latgaļu tautu un latgaļu valodu...” Daži pat skraida ar petīcijām pie Vācijas valdības un pie Apvienotām Nācijām, lai palīdz Latgali atdalīt no pārējās Latvijas kā autonomu apgabalu... Šis ar kompleksiem un trimdas neirozēm apsēstais ducis sauc sevi par „vienīgajiem istajiem latgaļiem” un cenšas runāt visu dzimtenes un trimdas latgaļu vārdā. (...) Tas, ko viņi šinī latviešu tautas un Latvijas valsts tik akūtās krīzes laikā dara, ir – tuvredzība, apsēstības plānpātība, pieaugušu cilvēku vecuma kaites bērnišķība un nevēgu darbs politikā: pakalpojums Maskavas skaldīšanas un valdīšanas varas kārei.*

Aukstā kara laika trimdas darbinieku rindas kļūst retākas un arhīvi nepārskatāmāki. Pie miera devušies Vladislavs Lōcis, Alma Čupīte, Jānis Klīdzējs. Kuram lielākie nopelni? Kur līdzsvar? Katrs no viņiem – un katra īpašā pieeja dzīvei – ir Latgalei un Latvijai neatvietojami. Laimīgā kārtā „Latgaļu Sāta” tagad ir Latgalē un arī Vladislava Lōča mirstīgās atliekas pārāpbedītas dzimtajā Dricānu pagastā, kur tagad atrodas Vladislava Lōča Latgaliešu rakstniecības muzejs ar viņa trimdas izdevumiem un izdevniecības arhīvu. Gribas ticēt, ka Lōcis turpinājis rakstīt dienasgrāmatu arī pēc 1945. gada – un cerēt, ka Dainis Mjartāns un „Latgaļu Sāta” gatavojas izdot turpinājumu. □

Dr. Juris Šlesers ir JG redakcijas loceklis.

6. *Dzimtenes kalendārs 1980. gadam*. Vāsterās, Zviedrijā: Apgāds Trīs Rozes, 1979:108-118.

GRIBAT AIZ LOGA REDZĒT LĪBIJU UN ĒGIPTI?

PCTVL līdzpriekšsēdētājs Jakovs Pliners piesola, ka drīz vien Latvijas krievvalodīgie varētu uzrīkot „arābu nemierus”. Plineru saniknojusi biedrības „Sargi valodu un Latviju” un „Visu Latvijai! - Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” rīkotā parakstu vākšana par Satversmes 112. panta

grozījumu projektu, kas paredz pāreju uz izglītību valsts valodā visās valsts finansētajās skolās. Viņš šos grozījumus uzskata par nēģēlīgiem un nacistiskiem un pauž, ka tā ir vardarbība – krievu bērniem Latvijā likt mācīties latviešu valodā. Ja šie grozījumi tiks pieņemti, tad ir gaidāmi krievvalodīgo masveida protesti, kas pārvērtīsies grautiņos. Daugavpils krievu laikrakstam „Naša” Pliners saka: Kad 2004. gadā protestētājiem pret izglītības reformu, mūsu protests bija miermīlīgs. Netika sasists neviens logs, nebija apgāzta neviena automašīna. Šoreiz viss būs gluži pretēji – tāpēc, ka krievvalodīgie vairs nepacietīs turpmāko nīrgāšanu. Gribat aiz loga redzēt Lībiju un Ēģipti? Jūs tās redzēsiet!

<http://www.kasjauns.lv/iv/zinas/41603>

Lielbritānija, Īrija, Dānija, Francija nevēlamas sēdina lidmašīnās. Latvija grautiņu rīkotājus – pasažieru vilcienā un uz etnisko dzimteni aiz Zilupes, ja tik ļoti ilgojas pēc īstas krievu vides. Vienīgais risinājums ir saliedēšanās uz latviešu valodas pamata, cita ceļa nav. Protams, daudziem ir pa prātam

kā pašreiz – skaldi un valdi, diemžēl rezultāts ir satricošs.

Ausma Ābele <ausma.abele@baltic.com.lv>

Vēl arvien neesmu pamanījis kādu, kas aicinātu veidot vienotas valsts skolas ar latviešu mācību valodu. Visi pagaidām runā par krievu skolu pilnīgu pāriešanu uz latviešu valodu, jau pat no nākamā gada 1. septembra. Manuprāt, nav iespējams panākt reālu integrāciju, saglabājot segregāciju.

Mans ierosinājums – nākamā gada 1. septembrī neatlatviešu pirmklasnieki sāk mācīties vienotajās valsts skolās kopā ar latviešu bērniem. Ja ar esošajām skolām nepietiek, jāveido jaunas, cik vien iespējams, izvairoties no segregācijas. Ja kādiem pirmklasniekiem valodas dēļ ir problēmas ar iejušanos kolektīvā, skolā ir speciālisti, kas ar viņiem strādā papildus. Ņemot vērā vecuma īpatnības, sazinu ar vienaudžiem un citu valstu pieredzi, tam nūdien nevajadzētu būt pārāk grūti. Pirmās klases mācību viela arī nav tik sma-

ga, lai raisītu bažas par nelatviešu bērnu atpalcību mācībās no latviešu bērniem.

Līdzšinējās „krievu skolās” pēc pašreizējās bilingvālās programmas turpina mācīties bērni no 2. līdz 12. klasei saskaņā ar savu un vecāku izvēli. „Krievu skolas” pastāv, kamēr šie bērni skolu beiguši vai kamēr ir pietiekams skolēnu skaits. Ja kontingents pārlieku samazinājies, „krievu skolas” jāapvieno. Pēc 11 gadiem mums ir valsts skolas latviešu valodā, kā arī privātskolas, kur mācību valoda var atšķirties. Iespējams, prestižākās „krievu skolas” vēlēšies kļūt par privātskolām – lai tā notiek, ja ir finansējums, tikai vispirms jānokārto visas saistības ar valsti. Protams, arī privātskolām paliek spēkā prasība par valsts valodas apguvi pietiekamā līmenī.

Ja kādam šķiet, ka ar nākamā gada pirmklasniekiem vien ir par maz, var būt runa par to, ka pirmo trīs klašu audzēkņi dodas mācīties uz vienotajām valsts skolām, bet tas ir riskantāks pasākums, jo var jau būt izveidojušies stabili bērnu/vecāku kolektīvi. Apvienošanās no 4. līdz 12. klasei, manuprāt, ir pārāk novēlota, tā var kalpot tikai kā augsne konfliktiem.

Protams, segregācija vispirms jānovērš valsts bērnu dārzu līmenī – lai tie ne tikai būtu domāti visiem Latvijas bērniem bez tautību izšķirības, bet arī tā funkcionētu. Jāņem gan vērā, ka privātos bērnudārzos savas atvases vecāki iekārto biežāk nekā privātskolās, tāpēc viņiem pašiem atbildīgi jāizvēlas, kādu pirmās klases sajūtu bērnam vēlas sagādāt, ja pirms skolas būs viņu izolējuši privātā nelatviešu dārzīņā.

Pazīstu vairākas krievu ģimenes, kas jau šādi rīkojušās. Piemēram, mans kolēģis bijušajā darbā bija krievs, viņa sievai tēvs bija latvietis, māte krieviete, ģimenes valoda krievu, izglītība iegūta krievu skolās. Kolēģis latviski runāja brīvi, bet ar akcentu, sievai akcenta praktiski nebija. Savā starpā viņi sazinājās krieviski. Meitu viņi sūtīja latviešu bērnudārzā, pēc tam – latviešu skolā. Meitu redzēju, kad viņai bija 10-11 gadu. Ar tēvu viņa sarunājās krieviski, ar māti – reizēm krieviski, reizēm latviski. Pārējās situācijās viņai bija pilnīgi vienvalga, kurā valodā runāt, brīvi pārgāja no vienas valodas uz otru un abās runāja teicami (latviešu valodu spēju novērtēt pats, par krievu valodu spriežu pēc tēva apgalvojumiem). Ārpus skolas dejojā „Dzintariņā” un apmeklēja kādus ar krievu kultūru saistītus pulciņus. Mātei, šķiet, nebija vajadzīga naturalizācija, tēvs to bija izdarījis 90. gados. Politisko simpātiju ziņā viņi bija stabils „Saskaņas centra” elektorāts, vai nu tas kādam patīk vai ne.

Vents Zvaigzne <vents.zvaigzne@gmail.com>

Armēņu radio ieteica jaunas lietas papriekšu izmēģināt pie sūņiem. Bet mums jau papildnam gudrinieku, kas droši zina, cik labus rezultātus dos viņu ieteikums, kas nekavējoties ieviešams visā valstī.

Jauktas tautu draudzības skolas sāka taisīt sešdesmitajos. Piemēram, 2. ģimnāzijā lielika krievus, tikko es biju to pametis. Tās gan bija jauktas skolas, ne jauktas klases. Atmosdas laikos šī metode tika vienprātīgi atzīta par nederīgu, jauktās skolas sadalīja.

Par jauktajām klasēm. Vent, pieņemu, ka Tev ir bērni. Vai Tu gribētu, lai viņi mācās klasē, kur vairums bērnu savā starpā sarunājas krieviski? Jo Rīgā krievi ir vairākums, godīgi sajaucot, tā būs visu skolu visās klasēs. Nerunājot nemaz par Daugavpili. Tur klasesbiedru, ar kuriem patērēt latviski, nebūs nemaz.

Māris Jānis Vasiļevskis <mahris@myself.com>

Tieši tas, ka tās bija jauktas skolas, arī noteica visu pārējo. Segregācija saglabājās, tikai ne atveidīgu skolu, bet klašu līmeni. Turklāt, ja pareizi atceros, krievi skolā mācījās 10 klases, latvieši – 11, mācību programmas bija dažādas, pedagogu kontingents – atšķirīgs. Nekāda „tautu draudzība” tādus apstākļus nevar sanākt, tikai sadalīšanās savstarpēji konkurējošos klanos pēc valodas principa. „Tautu draudzība” nesana arī tad, ja saliksim kopā pusī pašreizējās krievu skolas klases ar otru pusī latviešu klases, sociālie kontakti jau ir nostabilizējušies, tur var būt tikai konflikti. Mana versija – sākt kopdzīvošanu no bērnudārza, no 1. klases, kad bērns uzsāk socializāciju vienaudžu vidū un viegli iemanto sev jaunus draugus.

Protams, ka jaukto skolu metodi atzina par nederīgu, jo šādas jauktās skolas ir nevis viena un tā pati vienota valsts skola, bet gan divas atšķirīgas skolas, sabāzta vienā ēkā. Vēlreiz atkārtot – ja bērns nesalauž kopā smilšukastē, tad pēc tam viņš „iedraudzināt” ir nesalīdzināmi grūtāk vai pat neiespējami.

Par jauktajām klasēm. Man sievas un bērnu nav, bet maniem vienaudžiem, draugiem un paziņām ir. Visiem skolas vecumā, skaitā no viens līdz četri ģimenē. Pirms rakstīt Sveikā, apspriedos ar vairākiem, lai no manas puses nesana aktu idealizēta muldēšana par lietām, no kurām neko nejēdzu. Secinājums – tam būtu vajadzīga drosmē un izšķiršanās, bet gan es, kuram bērnu nav, gan arī DAĻA šo paziņu piekristu, ka viņu bērni mācās tādā klasē KOPŠ PIRMĀS KĻASES (turklāt skolā, kur sākotnēji visas vecākās klases būs latviešu kontingents, kaut gan ar katru gadu šī proporcija samazināsies). Galu galā, ja šodien daļa krievu nebaidās no tā, ka viņu bērni mācās latviešu skolā, latviešu vairākuma vidū, kur gan ar skolotājiem, gan vienaudžiem sazinās latviski, bet tāpat nezaudē savu krievu identitāti (man ir reāli piemēri), tad latviešiem baidīties būtu nožēlojami. Tomēr baidās. Nezinu, kāda ir drosmīgo un bailīgo proporcija, bet šajā ziņā neesmu optimists. Palieku pie uzskata: ja latviešu vecāku vairākums patiesībā vēlas turpināt segregāciju, tad lai beidz čakarēt „krievu skolas” ar pilnīgu pāreju uz latviešu valodu – no valodas mācīšanas viedokļa tam nebūs efekta, salīdzinot ar esošo situāciju, no lojalitātes un integrācijas viedokļa efekts būs negatīvs.

Par reālo latviešu un krievu attiecību Rīgā man ziņu nav. Statistika nav uzticama, jo daudziem latviešiem deklarētā dzīvesvieta ir laukos, bet viņi un viņu ģimenes dzīvo, strādā un mācās Rīgā. Uz Rīgu brauc mācīties arī latvieši no Pierīgas, tā ka situācija var būt mazāk krieviska, nekā šķiet. Nav laika meklēt, bet labprāt gribētu noskaidrot pašreizējo Rīgas skolu statistiku – cik bērnu mācās skolās ar latviešu mācību valodu, bet cik – „krievu skolās”. Daugavpili un vēl citur Latgalē, protams, ir daudz „krieviskāka” proporcija, taču tur arī latvieši ir ciešākā kontaktā ar krieviem nekā pārējā Latvijā, tā ka kopējas mācības valsts skolā ar latviešu valodu ir iespējamas.

Domāju, ka galvenie iebildumi būtu vecākiem, kas par katru cenu vēlas saglabāt kādu īstu vai izdomātu savu bērnu „latviskumu”, domādami, ka, nonācis vienā vidē ar krievu bērniem, viņu jaunietis „samaitāsies”, kļūs „slāviskāks” vai kā tamlīdzīgi. Nu ko – zināma taisnība viņiem ir. Tiešām, sajaukti vienā katlā, mainīsies ne tikai krievu, bet arī latviešu bērni, taču nepiekrītu, ka viņi tāpēc pazaudēs latviešu valodu vai savu nacionālo piederību, ja vien skolās mācīsies latviski, ģimenē sazināsies latviski un mēs dzīvosim Latvijas valstī.

Alternatīva: saglabāt esošo situāciju ar divkopieni valstī, pagaidām nosacīti mierīgu līdzsastāvēšanu un reālu segregāciju. Tam rezultāts var būt tikai viens – lēna un pakāpeniska krievu kopienas iespaids palielināšanās, kas vērojama visus pēdējos gadus. Tas arī ir saprotams – krievu kopienas spēka avots meklējams nevis šeit, Latvijā, bet gan lielajā kaimiņzemē, un tik nelielas valstiņas kā Latvija vajadzībām tas būs praktiski neizsīkstošs. Latviešu kopienai šāda „piebarotāja” no ārienes nav un arī nebūs. Emigrācijas un vārgas dzimstības dēļ kļūsim tikai vājāki un arī vienaldzīgāki pret pārkrievošanos.

Fiktīva alternatīva: saglabājot esošo situāciju vai „palielinot spiedienu uz krieviem”, piemēram, ar skolu pāreju uz latviešu valodu, turpināt murgot par dekolonizāciju, kad, nez kāda vēja aizpūsta, krievu kopiena vai vismaz liela tās daļa pazudis no šīs valsts un ļaus latviešiem pilnvērtīgi dzīvot nepārkrievojoties. Nav paredzams, ka šādam varenam pasākumam kāds starptautisks spēks būtu gatavs dot juridisku sankciju vai līdzekļus (piemēram, samaksāt krievu kopienai par aizbraukšanu), tāpat arī latvieši sava trūcīgā skaita un resursu dēļ nespēs nevienu iebiedēt, pat ja ārdītos divtik skaļi. Krievi varbūt pat galu galā piekāpsies un kādu brīdi skolās patēlos „visas mācības latviešu valodā” – līdz brīdim netālā nākotnē, kad viņu kopiena būs gana spēcīga, lai gluži likumīgi atdabūtu atpakaļ zaudētās privilēģijas.

Vents Zvaigzne

Vent, par tavu priekšlikumu balsoju ar abām rokām. Valsts skolu dalīšana krievu un latviešu skolās ir diskriminācija, nezin, kāpēc pret to neiestājas ES ierēdņi. Mums taču pastāv ne tikai padomjulaiku, bet arī ASV kādreizējā dalīšana balto un melno skolās.

Arī es mācījos piecdesmitajos un sešdesmitajos, man nav negatīvas pieredzes. Māri, ņem vērā, ka situācija tagad ir pavisam cita – toreiz mācīja uz krievu valodas bāzes, tagad – latviešu. Un pievērs uzmanību sevis uzrakstītajam – ka „Atmodas laikos šī metode tika vienprātīgi atzīta par nederīgu, jauktās skolas sadalīja.” Tā ir lielākā kļūda, kas izdarīta. Jā, zinu, tobrīd ārlatvieši gatavojās atgriezties Latvijā bariem vien, tikai nevēlējās, ka bērni mācīsies vienā skolā ar krieviem un cerēja, ka tie brauks projām. Kā redzam, ne ārlatvieši atgriežas, ne krievi brauc projām. Un nenotiks ne viens, ne otrs.

Ja būtu mana teikšana, es valsts valodas lietu kārtošānu uzticētu Ventam.

Ausma Ābele

Publikāciju no ziņām un neziņām interneta vēstkopā Sveiks sagatavoja Juris Žagariņš

Voldemārs Avens

KUR TU ESI,
SVEN LŪKIN?

Pēc 40 gadu nozušanas no amerikāņu un latviešu mākslas redzesloka, pēkšņi uzradies 60. un 70. gados ļoti slavinātais gleznotājs Svens Lūkins, kura darbu retroizstāde (2010.11. XI-2011.29.I) Ņujorkas *Gary Snyder Project Space* galerijā tika reklamēta pa visu lappusi pazīstamajā mākslas žurnālā *Art in America*. Izstādē redzami 11 darbi pārstāvēja mākslinieka aizvadītā gadsimta 60. gadu periodu, kad viņš pārsteidza Ņujorkas mākslas pasauli ar savām trīsdimensionālajām gleznām, parēizāk sakot, gleznu skulptūrām. Uz precīzi nostrādātiem, izliektiem dažādu formu rāmjiem Lūkins vai nu uzvilka audeklu, vai arī kailas kartona vai finiera virsmas uzmanīgi noklāja ar vienvēidīgu krāsu, kuras harmonija mākslas objekta dizainā bija rūpīgi izmeklēta un izvērtēta. Elegantie, neparastie mākslas veidoli un stingrās arhitektoniskās formas krasi atšķīrās no tolaik populārā bezformu abstraktā ekspresionisma stila, kam arī Svens pats nebija svešinieks. Kritiķi un muzeji pamanīja un novērtēja jauno, apdāvināto mākslinieku. Durvis viņam atvērās uz mākslas Olimpa virsotnēm – izstādes visās trijās tā laika izcilākajās mākslas galerijās: *Betty Parsons* (1961), *Martha Jackson* (1962) un *The Pace* (1963, 1964, 1966, 1968). Arī pasaules ievērojamākie muzeji pirka un izstādīja Lūkina labākos darbus – *Guggenheim Museum, Museum of Modern Art, Whitney Museum* (visi Ņujorkā), *Los Angeles County Museum of Art, Stedelijk Museum* (Amsterdamā), *Albright-Knox Art Gallery* (Buffalo) u.c. Neraugoties uz ievērojamiem panākumiem, Lūkins negaidīti pārsteidza galeriju pasauli, pārtraukdam savas saistības ar visuvarēno *The Pace* galeriju, kurai Ņujorkas mākslinieku karjeras likteņa noteikšanā bija liela vara. Lūkinam derdzās arī visās malās saraudšies viņa mākslas atdarinātāji. Gandrīz jau gribēdams pamest mākslas karjeru, vāļādams *Nantaketas* (*Nantucket*) jūrmalā, Svens ierauga beigtu kaiju ar izplestiem spāriem. Spārnu anatomiju pētot, rodas doma atdarināt spārna formu ar viņam tuvu esošajiem materiāliem – audeklu, finieri, presēta koka listēm, krāsu. Spārnu atveidi kļūst par Lūkina jaunās mākslas ikonām, kas parādās galerijās, bet neiegūst vairs tādu atsauksmi kā oriģinālie 60. gadu darbi. Viena dižizstāde gan vēl tiek sarīkota Losandželosas mākslas muzejā (1978), bet pēc tam Lūkina vārds pazūd no mākslas žurnālu slejām līdz pat šim brīdim,

kad slavenajā Ņujorkas Čelseja (*Chelsea*) galeriju rajonā atgriežas viņa elegantā māksla. Laipnā galerijas darbiniece iedeva apskatīt vienreizēji ietekmīgo Lūkina 60. gadu darbu 104 lappušu biezās monogrāfijas paraugsemlāru – dizaina un apdares ziņā mākslas tipogrāfijas šedevru. Uz jautājumu, vai Lūkins ir atgriezies, vai atkal glezno, galeriste vairījās izteikties. Vai mēs viņu pazīstot? – Bez šaubām pazīstam. Atceramies Lūkina izstādes atklāšanu 60. gados – glauni viesi, dzirkstošas šampānieša glāzes... nelūgti, ar sievu un bērniem iečāpojām lepnajā sabiedrībā. Redzu, Svens, nelaimīgu ģīmi, metas pie savas izskatīgās mātes un prasa: kas tie tādi? Mēs tomēr īpatnēji veidotos audeklus apskatījām, viesus arī, un čāpojām uz nākošo galeriju. Slaveno Svenu Lūkinu un viņa darbus bijām redzējuši.

Garāku aprakstu par Lūkinu un viņa pirmo gleznu izstādi Ņujorkas *Betty Parsons* galerijā (1961), arī interviju ar mākslinieku, sniedz dzejnieks un kulturologs Jānis Krēslīņš Sr. Tā pārspiesta no avīzes *Laiks* viņa *Rakstu* 1. sējumā zem virsraksta „Pavisam moderni” (354. lpp.): *Lūkins ir viens no daudziem šodienas gleznotājiem, kuri domā, ka glezniecībā bezkompromisa ceļā jāakcentē tiro glezniecības elementu svarīgums: krāsa, kompozīcija, apdare... stāstīšana ar attēlu palīdzību... ir fotogrāfijas, filmas un televīzijas uzdevums*. Nikolajs Bulmanis grāmatā *No vienas puses tā...* min, ka 1987. gadā Lūkina, arī Edvina Strautmaņa un Vijas Celmiņas darbi tikuši izstādīti Rīgā, gan sevišķu ievērību neiegūstot.

Svena Lūkina (dz.1934) tēvu, advokātu, nobendē boļševiki. Kopā ar māti, aktrisi, un patēvu nonācis ASV (1949). Pēc vidusskolas beigšanas (1953), vecāku skubināts, iestājies Pensilvānijas U. arhitektūras fakultātē, kur kādu laiku mācījies pie slavenā amerikāņu arhitekta Kāna (*Louis Kahn*), kura dabīga kokmateriāla lietošana iekšēlu arhitektūrā – prasmīgi koku iestrādājot raupjās betona sienu virsmās, kā arī jaunu formu un apjomu radīšanas brīvība – devusi impulsu jaunajam māksliniekam veidot savus darbus kokā, audekla skulptūrās, finiera spārnos, vēdekļos. Studiju laikā uzkrātie iespaidi varbūt arī izskaidro Lūkina spējo izšķīrīšanos pamest tiro glezniecību/skulptūru un pāriet uz citiem dizaina laukiem. Tas, protams, ir tikai minējums. Paliek jautājums, kādēļ tagad izstādīti tiek tikai talantīgā un atzītā mākslinieka vecie darbi? Kādēļ nav jauno darbu? Un kur ir slavenais latviešu gleznotājs Svens Lūkins? □

Mākslinieks, dzejnieks, arhitekts, PBLA KF un Kārļa Gopera balvas laureāts Voldemārs Avens ir JG redakcijas loceklis.

Marita Batņa

KULTŪRAS DIENU ZENĪTĀ

Austrālijas latviešu 53. KD ietvaros Melburnā (2010.XII) šo rindiņu rakstītāju visvairāk uzrunāja mākslas izstādes galerijā *Brightspace* un *Trimda un tēvzeme* pirmizrāde Latviešu namā. Tekstilmāksla no Latvijas – sirsniņš Latvijas Mākslinieku savienības sveiciens – drīzāk atgādināja, nevis parādīja Latvijas tekstilmākslas spēcīgās tradīcijas, taču man, kas Latvijā dzīvoja vēl pirms gada, šis mazais sveiciens, pavadīts ar vienmēr aizrautīgā un patriotiskā LMS vadītāja Mārtiņa Heimrāta uzrunu izstāžu grāmatiņā, izvērtās emocionāls. Lirisko un poētisko darbu autori Agnese Kirmuža un Rolands Krutovs atklāja vēlmi runāt par dzīvi, pētot tekstilmākslas valodas iespējas. Kristīnes Andersones *Pazudis sniegā* ir pati vienkāršība, taču emocionāli koncentrēts darbs, kas pievelk kā magnēts un liek domāt par tobrīd sniegā ietērpto Latviju. Elziņas jaunkundzes *Atmiņu burtnīcu* veido vairāki spilventiņi jeb eņģeļu gultiņas, ko darinājusi Diāna Dimza-Dimme, reproducējot un papildinot savas nesen aizsaulē aizgājušās vecmāmiņas atmiņu klades ierakstus. Melburnas mākslinieku grupas „Zilā

Sandra Birze un Portretu konkursa uzvarētājs Roberts Birze pie *Vēl viena piektdienas nakts – mans un kundzes pašportrets*

Foto: Gunārs Nāgels

Foto: Gunārs Nāgels

Ilze Nāgela (kr. pusē) un Marita Batņa

ota” retrospekcijas zili melnais izdevums sākas šādi: *1953. gada jūnijā šaurā, gleznu piekrautā darbnīcā 4 latviešu gleznotāji nodibināja „Zilās Otas” grupu. Tās locekļi – Gunārs Jurjāns, Kārlis Mednis, Gunārs Saliņš un Leo Sviķers sasniedza Austrālijas krastus no 1948. līdz 1950. gadam, līdz ar ieceļotāju vilņiem no Eiropas. Ojārs Bisenieks, Kārlis Trumpis un Erna Vilks pievienojās 1959. gadā. Grupu vadījusi tieksme saglabāt līdzī paņemtās mākslas īpatnības. Eiropieks dzīvīgums un spēks – modernisma laikmeta gars – strāvo no smaidīgajām sejām fotogrāfijās un sulīgajiem darbiem. Izstādē latviešu glezniecības skolas paraugs – latvietim kaut kas nāms un pat pierasts. Tomēr, nē – arī pārsteigums. Austrālijā darbi iegūst jaunu jēgu. Visdinamiskākā mākslas izstāžu daļa – „Portretu konkurss”, ko vadīja izstāžu koordinatore Anda Banikosa. Projekta iecere – radīt saiti starp portretējamo un mākslinieku. Balvu pasniedzējs – žūrijas pārstāvis Imants Tillers. Roberts Meiberlijs (Maberly) iegūst jauniešu mākslas balvu par pašportretu, bet atklātajā daļā – Roberts Birze par savu tehniski eksperimentālo un konceptuāli pamatoto foto kolāžu *Vēl viena piektdienas nakts – mans un kundzes pašportrets*. Laikmetīgi risinātais darbs atklāj abu varoņu atkarību no privātas un oficiālas telpas, kas attiecīgi maina viņu funkcijas un tēlu, norādot uz laikmetīgās dzīves sociālā indivīda publisko un privāto seju. Ojāra Grestes ar dzīvesprieku piesātinātajā fotogrāfijā *Katram ir savs stāsts* atainotais varonis ar akordeonu (Herberts Bisenieks) man lika aizdomāties, ka šī portretu izstāde veidotos interesantāka, ja ikviens darbs būtu kā stāsts. Stāsts par vienu trimdas latvieti ir interesants atklājums pašam fotogrāfam un skatītājam. Mākslas valodā tas dod gaismiņu ceļā uz dzīves gudrību – spēju saskatīt cēlumu vienkāršībā.*

Izrādes *Trimda un tēvzeme* kodola veidotāji – autors un režisors Jānis Balodis, palīgrežisore Bridžete (Bridget) Balode un mākslinieks

Imants Tillers. Darbs sastāv no divām agrāk sarakstītām un pārstrādātām Baloža lugām. Pirmā atklāj jaunus latviešus bēgļu nometnē Vācijā un viņu došanos trimdā uz Austrāliju (1947-1948). Otrā centrēta ap visai slihta parauga trimdas ģimeni, kas, labprātīgi mirstoša tautieša piespiesta, ciemojas pie radiem Latvijā 90. gadu sākumā. Neidealizētas dzīves atspoguļojums skarbos apstākļos sasniedz pietiekami augstu klasiski modernā teātra līmeni, nezaudējot emocionālo spriedzi. *Lugas iezīmē fizisko un garīgo ceļu, ko prātam, ķermenim un dvēselei jāšķērso savos meklējumos, lai atrastu piederības sajūtu jaunā valstī, jaunā laikmetā* – tā pats dramaturgs. Tas ir stāsts par cilvēkiem ar to nepilnībām, samezgotām attiecībām, par dzīves komiskām, emocionālām, ironiskām un traģiskām šķautnēm. Tillera veidotās mainīgās video projekcijas kopā ar vietas un laika identifikācijas zīmēm virs skatuves pavadīja cilvēciskās dzīves peripetijas kā pārļaičīga dziesma. Garīgu spēku apliecinoša un pozitīvi latviska izrāde!

Eiropēiskās kultūras telpā katrs dzīvojam starp savu trimdu – sāpēm un ilgām – un savu tēvzemi – sirdsmieru un izauklētu mīlestību. Tādā veidā dzīve aicina izdarīt cilvēka cienīgu lēmumus, pārbauda spēju palikt godīgiem arī kompromisos. Aicina būt pieticīgiem un spēt novērtēt, bet nezaudēt ideālus. □

Marita Batņa studējusi kultūras vadību Latvijas Kultūras akadēmijā. Mākslas tirgus redaktore žurnālā *Studija*. Kopš 2009. gada nogales dzīvo un strādā Austrālijā – Džilongas reģionā, koordinējot dažādus kultūras un mākslas projektus.

1. cēliens „Trimda” – No kr.: Klāra Brūvere, Ivars Neiburgs, Ingus Purenš, Lūkass Strautiņš

Foto: Gunnars Nāgels

Ilze Šēnberga-Nāgela

PAR IEVU DEKSNĪ

Pērnrudē Austrālijā, Melburnas *Brunswick Street Gallery* (BSG) grafikas darbu izstādē *Printmaking 10B* savus darbus eksponē arī patlaban Brisbanē mītošā Ieva Deksnē. Aplūkojot viņas darbus deviņu mākslinieku kopizstādē, pirmkārt jāmin nenoliedzami augstā profesionalitāte – bez liekas bravūras un lepņības tie ir labākie, savdabīgākie, izsmalcinātākie, klasiskā oforta tehnikas filigrāns demonstrējums ar līdzsvarotu kompozīciju, interesantu, stāstošu faktūru pielietojumu. Pati Ieva: *Manu darbu abstrakcija atspoguļo realitāti smadzenēs*. Ieva uzskata sevi par jūras cilvēku – bērnība pavadīta Mērsragā un Salacgrīvā. Tur jūra iemīlēja savā skaistumā un allaž mainīgumā. Arī viņas darbos ik pa brīdim atgriežas jūras tēma. Pēc divu gadu arhitektūras studijām pāriet uz Latvijas Valsts mākslas akadēmijas grafikas fakultāti, ko absolvē 1990. gadā. Seko pedagoģes darbs gan turpat LVMA, gan Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolā, gan arī Stokholmas Mākslas skolā (*Kunsthögskolan*). Kā ļoti interesantu periodu savā darba biogrāfijā Ieva min darba gadus arhitektu birojā *Gints un kolēģi*, kurā Ieva strādājusi par interjera mākslinieci asistenti. Bijis arī garāks periods, kad, citējot pašu mākslinieci, *varēju iztikt ar to, ko nopelnīju ar mākslu* – aktīva piedalīšanās grafikas darbu izstādēs, drukas darbu formēšana, ieskaitot grāmatu, piemēram, Viļa Plūdoņa dzejas izlases *Tev mūžam dzīvot, Latvija* (1990), darbošanās lietišķās grafikas jomā. 1990. gada Dziesmu svētkiem Ieva oforta tehnikā gatavojusi diplomus, un katrs no tiem bijis oriģināldarbs! Tie bija pirmie brīvie Dziesmu svētki Latvijā pēc gariem okupācijas gadiem. 1998. gadā pārcelšanās uz Austrāliju: *ātri iemīlēju Austrālijas plašumu, spēcīgās krāsas dabā un austrāliešu daudzveidīgo kultūru*. No šī brīža ceļošana notiek jau ārpus Eiropas – uz dažādām pasaules vietām. Uzticīgi pavadot savu dzīvesdraugu, viņa dzīvo divus gadus Jaunzēlandē, ilgāks laiks pavadīts Džakartā, Indonēzijā. Ieva saka, ka interesanti arī atklāt, cik vienojoša rakstura ir dažādas rakstu zīmes, simboli un raksti; tie parādās atkal un atkal dažādās pasaules daļās. Podojskā ražotā un Latvijas Mākslinieku savienībā (LMS) iegādātā oforta prese atvesta līdzī no Latvijas – bijis izdevīgāk atsūtīt ar kuģi, nekā pirkt jaunu Austrālijā. Tā ir tik smaga, ka seši spēkavīri to ne bez piepūles atgādājuši no ostas. Ieva

nemeklē meistarus, bet savām mazajām rocinām visu dara pati – no sākuma līdz beigām. Katrs mākslas darbs prasa savu pieeju. Un katrai izdrukai ir savs raksturs un individualitāte. Interesanti, ka viņas darbus visvairāk pērkot Japānā un Skandināvijā. Līdz šim levai bijušas septiņas solo izstādes (Rīgā, Salacgrīvā, Stokholmā, Jaunzēlandē, divas Austrālijā un viena Francijā – Abrenē, kad tur vēl bija Austra Graša vadītais latviešu kultūras centrs.) leva ir LMS un austrāļu ALMA biedre. <<http://www.ievadeksne-etchings.com>> □

Ieva Deksnē. *Rīta pastaiga pie jūras*

Foto: Juris Žagariņš

Anita Līce-Ribaka

Sarma Muižniece Liepiņa

PAR ANITU LĪCI-RIBAKU

Anitas Līces-Ribakas (Licis-Ribak) fotogrāfiju izstāde *City on the Sea: Fragments of (Brief Returns to) Riga, Latvia* (2011. I – Hosmer Gallery, Forbes Library, Northampton, Massachusetts) – kopā ar Eriku Hofneru (Hoffner) un Gregu Solmanu (Saulmon). No fotoizstādes *Pilsēta jūras malā: fragmenti no (brīžiem atgriežoties) Rīgas, Latvijā* atklāšanas 15. janvārī. Tu, skatītāj, izkāp no tramvaja, no mikrobusiņa, no Jūrmalas vilciena un klejo pa Rīgu 2005. gadā, 2006. gadā, 2007. gadā un 2009. gadā. Nu tu esi Anita Līce-Ribaka. Dzimusi Rīgā, kad tā vēl bija negribīga daļa no Padomju Savienības. 1980. gados nonākusi ar ģimeni Krievijas arktiskajā zonā. Tagad ilgu gadu dzīvo Amherstā, Masačusetsas pavalstī. Skatoties 33 fotoattēlos, tevi, skatītāj, un Anitu Līci-Ribaku, uzskata tie, ko tu uzskatīji. Virieši, pat kailie, kas sen pārakmeņojušies pelēki, bet cēli turas pie Rīgas

namu sienām, redz skaistu, slaidu, tumšmatainu sievieti, kura veras viņos ar tiešu ziņkārību. Jūsu saskatīšanās kļūst par iemūžinātu mirkli Rīgas sarežģītajā vēsturē. Nu tas skats no viena otrā ir Northamptonā un no tā neizbēgt prāvajam dažādu tautību izstādes skatītāju pulkam.

Ar tādu pat ziņkārīgu tiešumu Anita Līce-Ribaka ir uztvērusi tos, kas Rīgā pēdējos gados piemieguši acis, tos, kas nav vēl viņu uzskatījuši, tos, kas aizņēmti savās domās. Tos, kas Rīgas sabiedriskajā transportā veras uz citu pusi, skatās uz šivakara randiņu vai pārdomā vakardienu. Meitēns dārzā, acis piemiedzis, iegrimis runča Runkas glaudīšanā. Māte, vecāmāte, piemiegusi acis pret jūrmalas sauli vai vēju, šķiet šai brīdī ievilkusi sevī visu Baltijas jūras spēku, lai to padotu tālāk nākošajām divām paaudzēm, kas tālumā jūras vilņos tērē dzīves enerģiju, nevis to taupa. Šahisti koncentrējas un mūziķi iegrimst savā šī dzīves brīža risinājumā,

šī dzīves brīža spēlējumā, izspēlējumā. Šunējiem saitēs mazliet negribīgi jāseko savu īpašnieku dienas ritmiem. Tie uzskata Anitu, kaut to saimnieki fotogrāfei jau aizsteigušies garām. Pēkšņi gribas fotogrāfijas redzēt ļoti, ļoti sikas. Pāris centimetru lielumā. Intīmas. Jo tāda ir šī nejausā bet dziļā saskatīšanās izstādē ar cilvēkiem Rīgas ielās un ar fotogrāfi pašu. Pēc tam, kad iedomājos fotogrāfijas ļoti, ļoti sikas, vēlos tās redzēt monumentālas. Katrai veltot vesela nama āra sienu, jo tāda var būt Rīga mūsos, kad tur neesam. Vai esam bijuši tikai uz isiem brīžiem. Anitas Līces-Ribakas darbus var apskatīt <www.anitalicis.com>. □

Dzejniece un gleznotāja Sarma Muižniece Liepiņa <sarmaliepins@verizon.net> ir Amerikas Latviešu apvienības Kultūras nozares vadītāja.

Anita Līce-Ribaka. *Railija un Runka*. 2009

Foto: Linda Krūmiņa

Linda Treija

BAIBA BAIBA – ANATOMIJAS KLASE

Anatomijas galvenās pētīšanas metodes ir apskate, iztaustīšana un preparēšana. Baibas māksla savā ziņā ir sevis un apkārtnes preparēšana. Anatomijas ainavās (sērija *Different Anatomy Lesson 1&2*) caur muskuļu šķiedrainajām ielejām tek asinsvadu upes un tērcītes, koka lapotnes kā plaušas atdalās no artērijas stumbra, lidojošas mutes, pukstošas sirdis kontrastaini iezīmējas kā gaismas objekti melnajās debesīs. Botāniskas formas tiek veidotas no orgāniem, muskuļu šķiedrām, cīpslām un asinsvadiem – ziedi, kas plaukst visās krāsās, muskuļu stieбри, kas izstīdžējuši pret sauli un atvēruši savus acu ābolus/ziedus, vai asinsvadi un kapilāri, kas iztamborē koka sarežģīto zaru tiklu.

Baiba zīmē darbus sērijās. Tas liek vēl vairāk pārlicināties par to, ka viņa sev interesējošas lietas, emocijas un domas pēta un apskata no vairākām pusēm, preparē vai „iztausta” ar zīmuli un pindzeli. Māksliniece saviem tipāžiem par modeli visvairāk izmanto sevi, gan spēcīgi izmainot ārējo veidolu pēc vajadzības. Viepli, izbolītās acis, krunkas, tauku krociņas, pārspilētas pozas darbojas kā zīmējuma idejas nesēji. Tie nav komfortabli, glīšumglīti attēli – drīzāk kaut kas drusku neirotisks, viegli biedējošs, bet reizē intriģējošs. Zīmējumu koptonis atsauc atmiņā *film noir* (zīmīgi, ka tas sasauca ar sērijas *Ink-Noir* nosaukumu) noskaņu. Spēļu kāršu komplektā (galerijas „Istaba” projekts, 2005) „karaļu”, „karalienņu” un „kalpu” izteismīgās mimikas izraisītais smaidis vien nodotu spēlētāju, kādas kārtis ir viņa rokās. Kreica „karaļa” sejas izteiksme un pār pliko galvasvirsu pārķemmētā matu šķipsna atsauc atmiņā brāli Teodoru no 1939. gadā uzņemtās filmas *Zvejnieka dēls*. Gandrīz visi tēli šajā kāršu komplektā liek sajūst aizvadītā gadsimta

30. gadu garšu, un arī pašas kārtis ar mākslinieciski veidoto apbružātību, nodzeltējušā papīra toni un grafisko līnijas eleganci, manās atmiņās saistās ar vecajām *Atmodām* un lietiņām no krustmātes „ulmaņlaika” kumodes. Sērijā *Emoticons (self-portraits)* uz balta papīra lapas kā paskaidrojošas, simboliskas zīmes darbojas acis, deguns un mute. Tāpat kā *smiley faces*, ko lietojam rakstot e-pastus vai īsziņas, šie sejas fragmenti strādā kā emociju un pārdzīvojumu izteicēji.

Daudz maigāki, liriskāki ir zīmējumi no sērijas *Pipe-dreams*. Sapinušies kā tādas dārza laistīšanas šļūtenes, sapņu pavedieni vijas mezglu mezglos caur sapņu miglu. Lēnām ar acīm sekojot līnijām kā smalkām pīpes dūmu strūkļiņām, var nonākt vieglā transā. Pelēcīgi brūnganie toņi un izsmalcinātās gaismēnu pārejas pastiprina mistisko sajūtu – sajūtu, kad neesam vairs noteicēji, kas sapņojot notiek ar un ap mums.

Baibai ir izcila tonālā un līnijas izjūta. Viņas zīmējumi ir elegantas, perfekti nostrādātas grafikas. Tas viss ir panākts ar akvareļu un guašas tehniku. Viņas profesionalitāte ir lieti noderējusi veidojot apdrukas un dizainu kompānijām *Ralph Lauren*, *American Eagle*, *Donna Karan*, *Woolrich* u.c. Filigrānais zīmējums un savdabīgais skatījums palīdzējis radīt brīnišķīgas ilustrācijas tādām grāmatām kā *Franču lirika 19. gadsimtā* (Rīga: Omnia Mea, 2004), Kārļa Skalbes *Le Moulin du Chat* (Rīga: Omnia Mea, 2005), spāņu pasakas *Brīnišķā pērle* (Rīga: Omnia Mea, 2006). Scenogrāfijas jomā viņa ir gleznojusī dekorācijas Daga Fitča (Doug Fitch) miniatūrteātra izrādei *Peter and the Wolf (and the Duck!)* (2007) un pēdējo divu gadu laikā veidojusī zīmējumus dekorācijām Brodvejas mūziklā *Spiderman – Turn off the Dark* (Zirneklīvēks). Interesants projekts ir bijis zīmējums Eduarda Getaca (Eduard Getaz) īsfilmai *Dr. Freud's Magic Powder* (Freida maģiskais pūderis, 2009). Māksliniece piedalījusies izstādēs Ņujorkā, Ņūdžersijā, Tokijā un Seulā. Pagājušajā vasarā (2010) Baibas pirmo personālizstādi Latvijā *No sirds jeb iedomu, baiļu un skaistumkopšanas salons* varēja apskatīt galerijā „Istaba”.

Baiba Baiba ir beigusi Jaņa Rozentāla Mākslas vidusskolu (1988) un Latvijas Mākslas akadēmijas Grafikas nodaļu (1994). Jau daudzus gadus Baiba dzīvo un strādā Ņujorkā, lielās pilsētas mazajā dzīvoklītī, radot savas *Ink-Noir* grafiskās pērles. Lasītājam ir iespēja apskatīt un izpreparēt Baibas zīmējumus interneta mājas lapā: <baibabaiba.com>. □

Baiba Baiba. No sērijas *Emotikons* (self-portraits/pašportreti). 2007-2008.
Papīrs/akvarelis. 29x40 cm

VEĻIEM VĪNSAULĒ pievienojas lietuviešu dzejnieks **Justinas Marcinkevičius** (1930-2011), dramatisko poēmu *Mindaugs* (1968), *Katedrāle* (1971) un *Mažvids* (1977), bērnu grāmatu un vairāk nekā 1 000 dzejoļu/atdzeju autors. Atmodas kustības Sajūdis aktīvs dalībnieks. Dižkunigaiša Ģedimīna un Vītauta Dižā ordenī, Baltijas Asamblejas balva (1998). Darbus latviskojusi visvairāk Daina Avotiņa. ●●● **Inese Jaunzeme** (1930-2011), zelta medaļas ieguvēja šķēpmešanā (53,86 m) Olimpiskajās spēlēs Melnburnā (1956), vēlāk medicīnas zinātņu doktore, traumatoloģijas un plastiskās ķirurģijas pasniedzēja Stradiņa Medicīnas akadēmijā, Latvijas Olimpisku kluba vadītāja. TZO. ●●● Bibliotekāre Toronto Latviešu centrā, tulkotāja, JG līdzstrādniece – daiļliteratūras recenzente **Astra Roze** (1934-2011). ●●● Koknesē dzimušais gleznotājs – ekspresionists **Voldemārs Dārznieks** (1926-2010) – pēc mobilizācijas vācu okupācijas laikā nokļūst Eslingenas bēgļu nometnē, pēcāk ASV, kur atkal gaida iesaukšana – kara flotē Korejas kara laikā. Mākslas studijas Čikāgas Mākslas institūtā, pēcāk Ņujorkas mākslas institūtā, ko beidz 1956. gadā. Kopš 60. gadu vidus dzīvo Losandželosas bohēmiskajā mākslinieku pilsētā Venisē (Venice) pie Klusā okeāna. ●●● Flamenko ģitārists **Andris Kārklīšs** (psēid. **Andrés el Letón**, 1942-2011), arī dzejnieks (skat. JG114, 121, 165, 186), 1993. gadā pārceļas uz dzīvi Kaltenē, Kurzemes jūrmalā. ●●● Teātra scenogrāfs **Pāvils Šenhofs** (1924-2011), galvenais mākslinieks Latvijas Leļļu teātrī. Viņa veidotās lelles atrodas Drēzdenes muzeja leļļu filiālē, Obrascova teātra muzejā Maskavā, Čehijā Hrudimvas leļļu muzejā u.c. ●●● Gleznotājs **Rolands Kaņeps** (1925-2011), kura darbus iezīmē ekspresīvs lirisms, erotika, brīva dekoratīvu formu rotaļa, arī strēlnieku („mūžības skarto”) tēma. ●●● Dzejnieks, mūziķis, dziedonis, aktieris **Mārtiņš Freimanis** (1977-2011), galvenā loma Māras Zālītes / Jāņa Lūsēna rokopērā *Kaupēn, mans mījais!* u.c. (re)

CILDINĀJUMI – LV prezidentam **Valdim Zatleram** Goda Dr. grāds (11.II) no Klaipēdas U. (Klaipēdas U.). ●●● Sopranam **Kristīnei Opolais** Bavārijas *Abendzeitung Gada zvaigznes* tituls (14.II) par galveno lomu Martina Kušēja iestudētajā Antonīna Dvoržaka operā *Nāra* Bavārijas Valsts operā, Minhenē. ●●● Par **Purvīša balvas** 2011 laureātu LNMM direktore Māra Lāce nosauc (18.II) **Kristapu Ģelzi**. ●●● Latgaliešu kultūras balva **Boņuks** dramaturģei **Anitai Ločmelei** (izrāde NT *Latgola.lv*), deju kopas *Dzīga* vadītājam **Ilmāram Drelam**, podniekam **Pīteram Gailumam**, folkloras kopu koordinatorei **Rasmai Igaunei**, režisoram

Astra Roze

Inese Jaunzeme

Pāvils Šenhofs

Andris Kārklīšs

Mārtiņš Freimanis

Valdim Lūriņam par Latgales popularizēšanu. ●●● **Lielās mūzikas balvas** LNO pasniedz (8.III) pianistei **Jaurītei Putniņai** par mūža ieguldījumu, bet darbu ansambli pianistei **Agnesei Egļiņai**, Birminghamas simfoniskā orķestra diriģentam **Andrim Nelsonam** par spožiem starptautiskiem panākumiem, vijolniecei **Vīnetai Sareikai** par izcilu Antonio Vivaldi „Gadalaiku” interpretāciju Gijas Kančēli 75. gadskārtas koncertā Garīgās mūzikas festivālā Rīgas Domā, Liepājas Simfoniskā orķestra diriģentam **Atvaram Lakstīgalam**, Latvijas Radio korim, elektroakustiskajai pastaigai *Pasaka par Kurbadu*, **Vilnim Šmīdbergam** par jaundarbu „Simfonijs pūteju orķestrim”, simpātijas balva un torte čellistei **Gunai Āboltiņai**, bet „Česu alus” balva operdziedātāji **Lienei Kinčai**. ●●● **Mūzikas ierakstu Gada balva 2010** par mūža ieguldījumu „Čikāgas pieciņu” un arī solo dziesminiekam **Ilmāram Dzeņim**, kura kontā ir 200 dziesmu tekstu un aptuveni 20 albumu, „Sīpolu” koncertierakstam *Kamēr tu šo spēli spēlē*, dūdu un bungu mūzikas tautas mūzikas grupas „Auļi” CD *Etnotrans*, rokgrupas „Skyforger” CD *Kurbads*, **Gustavo** dziesmas *Mūsu soļi* video klipam un bērnu mūzikas CD *Brīnumskapis*. ●●● „Skyforger” saņem arī galvenās Latvijas Metālmūzikas balvas – labākā grupa un labākais CD. ●●● **Margarītas Stārestes balva** (par darbību bērnu labā) – prof. **Ārim Lācim**, dzejniekiem **Mārtiņam Freimanim** un **Jāzepam Osmanim**, pedagogam **Jānim Mencim**. ●●● **Kārļa Dzīllejas fonda** prēmija par studentu pētniecības darbiem – **Sandrai Ūdrei** (Rēzeknes augstskola), **Kristīnei Freibergai** (LKA), **Sanitai Briežkalnei** (LU), **Zītai Kārklai** (LU), **Andai Andžānei-Lūsei** (LKA). ●●● Latvijas Olimpiskās komitejas Goda prezidents **Vilnis Baltiņš** pievienojas aptuveni tūkstotim Starptautiskās Olimpiskās komitejas augstākā apbalvojuma – **Olimpiskā ordeņa** – kavalieru saimei. (re)

J A U N I Z D E V U M I – Ar nožēlu jāpaziņo, ka iegūts apstiprinājums tam, uz ko jau ar bažām skatījāmies – sarucis pag. g. izdoto grāmatu skaits, gan nosaukumu, gan tirāžas ziņā. 2010. g. izdots 2 015 nosaukumu grāmatas, salīdzinot ar 2 855 nosaukumu grāmatām 2008. g., kopējai tirāžai trīs gadu laikā samazinoties uz pusi – 2 639 000 grāmatas 2010. g. Atbalstīsim mūsu rakstniekus!

LATVIEŠU RAKSTNIEKI CITVALODĀS – Bulgārijā klajā laists **Zigmunda Skujiņa** romāns *Gulta ar zelta kāju* (Креватът със златния крак – tulk. Albena Metodieva). ●●● Ņujorkā dzīvojošais latvietis **Toms**

Kreichbergs, kurš publicējas ar vārdu **Tom Crosshill**, saņēmis prestižo „Writers and Illustrators of the Future” balvu, un viņa stāsts *Seeing Double* kopā ar pārējiem 11 gada laureātu darbiem publicēts stāstu izlasē *Writers of the Future XXVI*. ●●● Itāļu izdevniecība „Ponte Sisto” 2010. gada nogalē klajā laidusi bilingvālu (itāļu un angļu valodā) divsējumu izdevumu *Le signorine di Wilko o Come rendere visibile la poesia / How to Make Poetry Visible – Diary of a Production*, kurā dokumentēta Alvja Hermaņa Emīlijas-Romanas reģiona teātrī tapušais poļu literatūras klasiķa Jaroslava Ivaškeviča *Vilkmuīžas jaunkundzes* iestudējums. ●●● Par pirmo apgāda „Dienas Grāmata” krievu valodā izdoto grāmatu kļuvusi **Noras Ikstenas** *Amour Fou (Amour Fou. Чокнутая любовь в 69-и строках* – tulk. Ludmila Nukņeviča). (vg)

DZEJA – Pērngada nogalē, atzīmējot **Veltas Sniķeres** 90 gadu jubileju, klajā nācis Londonā dzīvojošās latviešu dzejnieces un arī jogas skolotājas dzejas krājums *Pieredze*, kurā ievietoti dažādu gadu dzejoļi – pat no 70. gadiem, kas līdz šim nebija lasāmi grāmatās, gan arī jaunāki darbi, kā vienu no spilgtākajiem minot maģisku vēlējumu, kas sarakstīts gaidot 2010. gadu – buramvārdus, kas pagriež pasaules ritējumu gaismas un patiesības virzienā. ●●● Šķiet, **Gaiķu Māris** ar sava jaunākā dzejoļu krājuma nosaukumu *Gribu* ēst ir izteicis visu Latvijas rakstnieku sāpi. Tomēr dzejoļiem ar ēšanu nav īsta sakara, tie vairāk mēģina izzināt pasauli un tās noslēpumus. ●●● Jaunu sajūtu meklējumi, ieskatoties pagātnē, jūtami **Ara Osupa** dzejoļu krājumā *Biedrs Sniegs*, kur dzejnieks rotaļājas ar padomļauka termiņiem un simboliem, tomēr runājot par tīri aktuālām tēmām. ●●● Vēl kāds jaunais dzejnieks **Andris Ogrīnš** savā otrā dzejoļu krājumā *Zem pulksteņa pulkstenis* lasītājam ļauj izsekot savas izteiles emocionālajiem likločiem. ●●● Par vienu no pēdējā laika labākām dzejas grāmatām atzīta **Annas Auziņas** *Es izskatījos laimīga*, kur jau „dzejniece ar stāžu” sniedz lasītāja izvērtēšanai uzrunājošus, iekšējās spriedzes piesātinātus dzejoļus. ●●● Lai arī dzejnieks **Egils Plaudis** (1931-1987) pats savu 80. dzimšanas dienu nesagaidīja, tomēr šis jubilejas gads tiek atzīmēts ar viņa dzejas izlasi *Lirika*. ●●● **Imants Auziņš** savā jaunākajā lirikas krājumā *Maiņu mija* palicis uzticīgs savām tradicionālajām tēmām – dzimtenes mīlestībai, jūtām, filozofiskam ritmam un pasaules norišu vērojumam. (vg)

KLAUSĀMGRĀMATAS – *Iesien baltu lakatiņu* **Knuts Skujenieks** atlasījis dzejoļus no 5 krājumiem, kā arī tos pats ierunājis kopā ar aktieri **Juri Strengu**. ●●● **Vizmas Belševičas** dzejoļi, autore un aktrīšu **Dinas Kuples** un **Elītas Kļaviņas** ierunāti, dzirdami izlasē *Meln-sarkans-zelts*.

PROZA – Dramaturģe, teātra zinātniece un Valmieras Drāmas teātra direktore **Evita Sniedze** stāstu krājumā *Leģendas par ilgām* iekļautajos 8 stāstos runā par vientulību, ilgām, satikšanos un nesatikšanos. Tie ir stāsti par sapņiem, ko Normunds Naumanis nosaucis par sava veida literārajām pasakām un stāda līdzās Vailda, Markesa un Annas Sakses darbiem. ●●● **Juris Zvirgzdiņš**, kas plaši pazīstams kā bērnu rakstnieks, šoreiz sagādājis lasāmvielu arī pieaugušajiem, deviņus no pēdējos gados tapušajiem prozas darbiem sakopojot stāstu krājumā *Atgriešanās*

Itakā. Pēc rakstnieka domām, katram galu galā ir jāatgriežas savā Itakā pēc kļaiņojumiem pasaules maldu dārzos. ●●● Izdots nu jau vairākus gadus mūžībā aizgājušā **Egila Lukjanska** līdz šim nenodrukāts apjomīgs romāns *Dzīve vienam mirklim*, kurā rakstnieks nonāk pie secinājuma, ka visu mūsu dzīvi lielā mērā nosaka apstākļi, kuros mēs atrodamies. ●●● **Andra Kolberga** cienītāji var atkal priecāties par vienu detektīvromānu *Kriminālieta trim dienām*, kas iznācis sērijā „A.K. Kriminālromānu bibliotēka”, kur iecerēts izdot 15 nozīmīgākos un populārākos Kolberga darbus. ●●● Emocionāli piesātinātu vēstījumu par kara izpostītu lielu dzimtu romānā *Melnā saulespuķe* sniedz **Daina Avotiņa**, savukārt citā romānā – *Kad lauks cērt* – vērienīgā un vienlaikus intīmi personīgā stāstījumā vēsta par vienu no mūsu valsts pretrunīgākajām lappusēm – 20. gs. sākuma pārmaiņu laikiem. ●●● Žurnāliste un rakstniece **Aija Zuja** kopā ar ezotērisko dziednieku **Imantu Aleksandru Ozerski** ir sarakstījuši vēsturiski mūsdienīgu kriminālromānu *Slepenais spēks*, kas savij kopā II Pasaules karu un hitleriskās Vācijas sagrāvi ar prāmja *Estonia* bojāeju. ●●● Prozaikis un žurnālists **Egils Venters** krājumā *Zemeslēkts* sakopojis savā skandalozi vīpsnīgajā manierē rakstītas esesas par tādām personībām kā Tenesiju Viljamsu (Tennessee Williams), J.S. Bachu, dāņu filozofu Sērenu Kirkegoru (Seren Kjerkegor), Raini u.c. ●●● Romānā *Vājību garša* **Austra Zīle** astoņiem svešiem cilvēkiem, kas nejauši satikušies un vairākas stundas spiesti pavadīt kopā, liek stāstīt par savām vājībām. (vg)

DAŽĀDA SATURA – **Kārlis Vērdiriņš** pētījumā *Bastarda forma* izseko neparastam literatūras žanram – dzejprozai – no 19. gs. beigām līdz mūsdienām, analizējot teorētiskos aspektus un meklējot tās savdabību starp citiem literatūras žanriem. ●●● Apgāda „Mansards” sēriju „Lugas” turpina gruzīnu izcelsmes vācu rakstnieka **Levana Beridzes** un latviešu rakstniece **Noras Ikstenas** luga *Filiparia* latviešu un krievu valodā. Latviešu rakstniece kopā ar savu dzīvesbiedru radījuši internacionālu lugu, aprakstot notikumus, kas it kā notiek aiz muguras, tā palīdzot viens otram saredzēt to, ko pats dažkārt neredz. ●●● Nacionālās mutvārdu vēstures pētnieki, zinātniskās redaktors **Baibas Belas** vadībā, uzsākot stāstu sēriju par latviešiem pasaulē, grāmatā *Mēs nebraucām uz Zviedriju, lai kļūtu par zviedriem* iekļāvuši Zviedrijas latviešu dzīvesstāstus, tos papildinot ar foto ielikumiem, kuros redzami arī Friča Dziesmas (Friča Forstmaņa) ģimenes aizceļošanas mirklis un zviedru fotogrāfa Davida Holmerta iemūžinātā bēgļu izkāpšana Gotlandes krastā. ●●● **Valda Rūmnieka** un **Andreja Miglas** vēsturiskais romāns *Sveiks, jautrais Rodžer!*, tāpat kā populārā senlatviešu detektīvsiaga Kuršu vikingi, ievēd lasītāju Kurzemes pagātnē 18. gs. pirmajā pusē, kur netrūkst ne mīlas, ne politiska teātra, ne cilvēcisku pārdzīvojumu. ●●● Vēsturiskajā romānā *Ūdensrožu gatve* žurnālists un literāts **Vitālijs Sanders** stāsta par kāda žurnālista pieredzējumiem un piedzīvojumiem mūža garumā. ●●● Atzīmējot žurnālista, dzejnieka un satīriķa **Pētera Ētera** (īstajā vārdā Kārļa Sausniša) 100 gadu jubileju, **Andris Ruģēns** sastādījis satīriķa darbu izlasi *Brūtgāns krāsni!* ●●● Komīķis **Aldis Kalniņš** paša zīmētā un sacerētā grāmatā *Zīli brīnumi* stāsta par brīnumiem, kādus

ikviens no mums var atklāt pasaulē, ja uz to paraugāmie no nedaudz cita skatupunkta. ●●● Vēsturnieka **Zigmāra Turčinska** grāmatā *Ziemeļvidzemes mežabrāļi: Latvijas nacionālo partizānu cīņas Valakas apriņķī un Alūksnes apriņķa rietumu daļā. 1944.-1953. gads* cita vidū vēstīts par leģendāro Kārļa Mūsiņa, Arsēnija Dreijalta, Aleksandra Sarjas, Ludolfa Eiklona grupu darbību un likteņiem. ●●● Rīgas Latviešu biedrība (RLB), visvecākā latviešu organizācija pasaulē, izdevusi (18.II) savu pirmo gadagrāmatu *Rīgas latvietis* filoloģes Gaidas Jablovskas un literatūrzinātnieka Ilgoņa Bērsona vadībā. ●●● LU Humanitāro zinātņu bibliotēkā atklāj (28.III) Jāņa Endzelīna no latīņu valodas tulkoto (1938) romiešu vēsturnieka Tacīta (Gaius Cornelius Tacitus, 56-117) *Germania*, kur minēti arī *aisti*, kas it kā bijuši baltu tautām piedērgji. (vg. re)

TULKOJUMI – Nobela prēmijas laureātes Lesingas (**Doris Lessing**) psiholoģiski smagos romānus, kas nevienu lasītāju neatstāj vienaldzīgu, – *Piektais bērns* (*The Fifth Child*) un *Bens pasaulē* (*Ben, in the World*) – latviskojusi Dagnija Dreika. ●●● Latviski iznācis amerikāņu dzejnieces, Pulicera balvas laureātes Plātas (**Sylvia Plath**) vienīgais romāns *Stikla kupols* (*The Bell Jar* – tulk. Silvija Brice), kurā zināmā mērā ir aprakstīta rakstnieces traģiskā dzīve. ●●● Pasaulē plaši pazīstamās, ekstravagantās somu rakstnieces Oksanenās (**Sofi Oksanen**) ar vairākām balvām apbalvotā romāna *Attīrīšanās* (*Pudhistus*), ko latviski tulkojusi Maima Grīnberga, darbība norisinās Igaunijā divos atšķirīgos laika posmos – padomju laikā un mūsdienās, parādot, kādu iespaidu uz cilvēku atstāj vēsture (skat. arī XX lpp.). ●●● Nu latviešu lasītājam pieejams arī afgāņu rakstnieka Hāleda Hoseinī (**Khaled Hosseini**), kas kļuva slavens jau ar savu pirmo romānu *Pūķu ķērājs*, otrs romāns *Tūkstoš sauju mirdzums* (*A Thousand Splendid Suns* – tulk. Ieva Kalnciema), kas tiek vērtēts vēl augstāk par pirmo un kurā attēlotas sievietes ciešanas un izturība *talibu* režīmā. ●●● Latviski iznācis viens no mūsdienas nīderlandiešu rakstnieka Brokena (**Jan Brokkes**) populārākajiem romāniem *Nelegālie pasažieri* (*De blinde passagiers* – tulk. Austrā Aumale), kas apraksta divu poļu emigrantu izmisīgo cīņu par izdzīvošanu kuģa kravas nodalījumā. ●●● Pateicoties Silvijai Bricei, latviešu lasītājam grāmatā *Idioti. Piecas pasakas* (*Idioten. Fünf Märchen*) tagad ir iespēja iepazīties ar vācu rakstnieka un dramaturga Aržūni (**Jacob Arjouni**) modernajām pasakām, kurās mēs varam ieraudzīt arī paši sevi. ●●● Literatūrzinātnieces **Solveigas Daugirdaites** sastādītajā izlasē *Lietuviešu zelta stāsti* ievietots 21 stāsts, cenšoties sniegt stāsta un noveles attīstība vēsturi, parādot arī jauno autoru darbus; lai arī vienā izlasē aptvert pilnībā tautas literatūras bagātības nav iespējams, šeit ir izdevība ieskatīties mūsu kaimiņu tautas devumā. ●●● Daces Meieres tulkojumā pieejams lietuviešu rakstnieces **Kristinas Sabaļauskaites** romāns *Silva rerum*, kas atzīts par vienu no svarīgākajiem notikumiem lietuviešu literatūrā pēdējos desmit gados, un tas vēsti par kādas bajāru ģimenes gaitām 17. gs. otrā pusē, tā atklājot ne tikai Lietuvas Dižkunigaitijas sadzīvi un politikas samezģojumus, bet arī baroka laikmeta cilvēku un tās sarežģītās attiecības ar sevi, pasauli, dzīvi un nāvi. ●●● **Roberto Saviano** romāns *Gomora*

Kristīne Opolais

(*Gomorra* – tulk. Dens Dimiņš), kas tulkots jau 51 valodā un ieguvis vairākas prestižas balvas, skarbi un atklāti vēsta par Itālijas mafijas aizkulisēm. (vg)

M Ū Z I K A – Politiski represēto piemiņas dienā (25.III) Rīgas Pētera baznīcā izskan vairākkārt apbalvota komponista Ērika Ešenvalda kantāte *Ugunssardze*, Mazajā gīldē – koris „Frachori”, pianiste Jautrīte Putniņa u.c., Vecajā Ģertrūdes baznīcā – *Mūzika ciešanu un pārdomu laikā*, Domā – kantāte *Dievs, Tava zeme deg!* ●●● **Marisa Jansona** vadītais Nīderlandes Karaliskais *Concertgebouw* orķestris Amsterdamā (4. un 6.II) – kopā ar Valsts Akadēmisko kori „Latvija”, Nīderlandes bērnu un jauniešu, arī Radiokori un Bavārijas Radiokori – atskaņo Mālera (**Gustav Mahler**) 8. simfoniju (*Sinfonie der Tausend*). ●●● **Kristīne Opolais** debitē (8. un 11.II) *Opera Valencia*, kas atrodas *Palau de les Arts Reina Sofia* – spāņu arhitekta Kalatrava (**Santiago Calatrava**) grandiozā, futuristiskā, baltā betona, metāla un stikla, multifunkcionālā „mūzikas katedrālē” ar četrām skatuvenām, operu ar simultānās tulkošanas iespējām 8 valodās un akustisko ierīci, kas ļauj skaņām no skatuves virzīties jebkurā vēlamajā virzienā. Mūsu diva dzied Tatjanu Čaikovska *Jevgeņija Oņeginā*, ko minimālisma stilā veidojis poļu režisors Trelinskis (**Mariusz Treliński**). Ar Tatjanas lomu viņa uzstājas arī LNO (24.II), kam seko (12.III) pirmais solokonzerts LNO un atgriešanās (26.IV) uz *La Scala* skatuves sarežģītās Frančesconi (Luca Francesconi) operas *Quartet* pirmatskaņojumā, ko diriģē somiete Suzanna Melki. ●●● **Elinas Garančas** un Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra koncertā (diriģ. Karelis Marks Šišons) Bādenbādenē (4.III) un Vīnē (6.III) klausītāji un arī mūzikas kritiķi bijuši ekstāzē – *nav iespējams pretoties šim muzikālo kaislību vulkānam* (*Der Neue Merkur* 7.III), *unikāla parādība klasiskās mūzikas superzvaigžņu pasaulē* (*Kultur* 7.III), *to var tikai Eļina Garanča – latvietē ar vēsu zilopkaula šarmu, kas raksturīgs ziemeļniekiem* (*Tiroler Tageszeitung* 7.III). ●●● Latvijas tenors **Aleksandrs Antoņenko** pēc neparedzētas debijas Milānas *La Scala* (15.II) Kavaradosi lomā Pučīni *Toskā* ar to pašu lomu dodas uz *Oper Frankfurt*, tad uz Čikāgu, kur diriģenta Rikardo Muti vadībā dzied Verdi *Otello* koncertuzvedumā, kam martā seko atgriešanās Ņujorkas Metropolitanā ar Dmitrija lomu *Borisā Godunovā*. ●●● Basbaritons Egils Siliņš Barselonas *Gran Teatre del Liceu* debitē Amfortasa lomā Vāgnera *Parsifālā*. ●●● Visjaunākās simfoniskās, elektroakustiskās un kamerzmūzikas 24 skaņraži pārstāvēti **Latvijas Jaunās mūzikas dienās** (4.-17. III) Lielajā Gīldē, Spīķeru koncertzālē, RLB Zelta zālē, Mūzikas akadēmijas ērģelzālē un Melngalvju namā – no Girta Biša un Santas Bušas līdz Pēterim Vaskam un Imantam Zemzarim. Iekļauti arī JG daudz apcerēto trimdnieku Tālivalža Ķeniņa un Gundara Pones darbi. ●●● Jauniešu koris **Kamēr...** 20 gadu jubilejas koncertā „Pērles” (*Ave sol* zālē 26.II) **Māra**

Sirmā vadībā sniedz labāko no pēdējo gadu repertuāra – „Pasaulē Saules dziesmu” opusus (Džona Luterā Adamsa, Raimonda Paula, Bjēra Andora Drāģes, Stīvena Līka, Urmasa Sisaska, Vītauta Mišķiņa, Pētera Vaska), Mīlas madrigālus (Ērika Ešenvalda, Pētera Vaska, Rihards Dubras, Jura Vaivoda, Artura Maskata, Renāra Kaupera, Valta Pūces), bet martā, atsaucoties Ziemeļamerikā lielākās kormūzikas organizācijas – ASV Kordirīģentu asociācijas (ACDA) – ielūgumam, piedalās koncertos Čikāgā un Ņujorkā. *Dzirdot dzidro skaņu, skaidro dikciju un grezno kopskaņu, uzreiz kļuva skaidrs, kas mudināja tādus komponistus kā Arvo Perts, Pēteris Vasks un Adamss rakstīt speciāli viņiem* – tā *The New York Times* (18.III) pēc koncerta Barišņikova Centrā. ●●● Mūsu talantīgā vijolniece **Baiba Skride** uzstājas (17.III) Betesdā (*Musīc Center at Strathmore*, Bethesda, MD) Berga vijoklkoncertā un divās 5. simfonijās – Bēthovena un Šūberta. ●●● Latvijas Radio koris Kaspara Putniņa vadībā piedalās (25.-27.III) *Voices Now* festivālā Londonas leģendārajā *Roundhouse*. ●●● Ņujorkas Metropolitenā februārī jau par klasiku kļuvusi Ādamsa (**John Adams**) opera *Nixon in China*, dzejiskā un muzikālā dziļdomībā atzīmē vēsturisko pavērsienu, kad ASV prezidents Niksons (**Richard Nixon**), principiāls antikomunists un labējā spārna republikānis, ceļo uz Ķīnu (1972) sniegt roku tās komunistiskās revolūcijas vadonim, diktatoram Mao Dzedunam, tādējādi atverot vārtus tirdznieciskiem sakariem, kas kopš tā laika lieliski bagātinājuši abas lielvalstis, bet jautājums paliek gaisā karājoties – vai tas bija to vērts? ●●● *Laikrakstā Latvietis* (16.II) Ilze Nāgela vēsti par altvijolnieces **Andras Dārziņas** ieskaņoto CD *Latviešu impresijas. Esmu uzstājusies koncertā kopā ar Pēteri Plakidi, pat atskaņojot viņa paša opusu „Ēnu dejas”*. *Maijas Einfeldes alta „Sonāti meditācijai” spēlēja jau kopš vismaz 15 gadiem. (..) Par brāļu Medūju darbiem – man vienkārši liekas, ka viņu mūzika ir ļoti latviska, skanīga, krāšņa un arī virtuozā... ko vairāk var gribēt!? Mani arī fascinē tas, ka šie ir trīs brāļi, kas daļēji pašmācības ceļā ir sasnieguši ārkārtīgi augstu līmeni kā komponisti, instrumentālisti, diriģenti un arī kā pedagogi – tā Austrālijā dzimusī, Berlīnē maģistra grādu ieguvusi, Hamburgas Filharmonijas orķestra altu grupas koncertmeistare (1993-2004), mūzikas profesore Štutgartē Andra Dārziņa. (jz) (re)*

TEĀTRIS – Slavinoši vārdi vācu masu informācijas avotos **Alvja Hermaņa** *Schauspielhaus Köln* februārī iestudētajam *Oblomovam* (ar Gundaru Āboliņu galvenajā lomā), kam pamatā krievu klasika Ivana Gončarova (1812-1891) romāns *Oblomovs* (1859). Izrādē (scenogrāfe, kostīmu māksliniece Kristīne Jurjāne) veidota tā laika Krievijas garā ar atbilstošām frizūrām, vaigu bārdām, krinolinu u.c. *Oblomovu* rakstnieks Rušdijs (Salman Rushdie) raksturo kā neizlēmīgā

Mao (Robert Brubaker) un Niksons (James Maddalena)

Metropolitena Opera

Hamleta un Melvilla Bārtlbijs (Bartleby) maisījumu: *viņš ir tāds kā mēs visi, mēs skatāmies pasaulē un vēlētos kaut kur noslēpties, mēs skatāmies uz pretējo dzimumu un jūtamies pārslototi, mēs redzam mūsu pašu problēmas un vēlētos kaut tās būtu kaut kur ļoti tālu prom.* ●●● NT *Čīkstošais klusums* (rež. Ģirts Ecis) – 7 jauni vīrieši organizē biedrību un mērķi apaugļot pēc iespējas vairāk sieviešu, lai uzlabotu LV demogrāfiskos rādītājus, kas, izrādās, nemaz nav tik viegli. ●●● LNO pirmizrāde (25.III) baletam *Kamēliju dāma*, kas saturiski balstās uz Dimā (Alexandre Dumas fils) romānu *La Dame aux camélias* – daļēji par romantiskajām attiecībām starp 19. gs. Parīzes slaveno kurtizāni Marī Dipleši (Marie Duplessis, 1824-1847) un pašu autoru. (re)

Alvis Hermanis

SCRIPTA MANENT – Par mūsu līdzstrādnieka **Franka Gordona** grāmatas *Lokanums un spīts* nupat kā Rīgā iznākušo 2. izd. *Latvijas Avīzē* (12.III) komentē Māris Antonevičs: „*Gordona kungs kā vienmēr ir lielisks. Paldies jums.*” „*Ar prieku lasu viņa rakstus! Vesela saprāta piliens pret to šizofrēnisko samazgu jūru, ko katru dienu saražo 'krievvalodīgā' prese.*” *Līdzīgas atsauksmes saņemam pēc katra Gordona raksta, kas publicēts LĀ. Par grāmatas 1. izd. (Ņujorkā, 1974) daudzi trimdas latvieši izbrīnā raukuši uzacis, jo par autoru Albertu Sābri neviens neko nebija dzirdējis: Tikai daži zināja, ka tas ir tobrīd jau Izraēlā dzīvojošā Franka Gordona pseidonīms, kuru (..) esot izvēlējis, lai „galvenais būtu saturs, nevis autora etniskā izcelsme”. Vēsturnieks Andrievs Ezerģails satraucās, vai tik šis darbs neesot „safabricējums”, tomēr lielākoties grāmatai tika vēltīti komplimenti un atzīnības. Un no kādiem cilvēkiem! No rakstniekiem Andreja Egliša, Zentas Mauriņas, Jāņa Klīdzēja, Alfrēda Dzijuma, ulmanlaiku sabiedrisko lietu ministra Alfrēda Bērziņa u.c. „Baltijas trejlapja centrālajam sektoram – latvju zemei – salīdzinājumā ar leišu un igauņu novadiem nav veicies, jo stratēģiskā taisne 'Maskava-Rīga' kļuvusi par varen platu, izdangātu, grumbainu un putekļainu lielceļu (pārnestā nozīmē, jo šoseja šai virzienā izbūvēta diezgan solīda). Pa šo 'vēsturisko' lielceļu tad nu notiek permanenta, tas ir, nepārtraukta un 'jeņiniski mērķtiecīga' dižās Krievzemes invāzija... (..) Un ko tad dara latvju tauta? Visumā pielāgojas – un reizēm iespējams,” pag. gs. 70. gados rakstījis Gordons, un mūsdienai lasītājs var vērtēt, cik tālu no šīs tēlaini uzzīmētās ainas šobrīd esam tikuši. ●●● Dzejnieku autorvakarā Saules muzeja pagrabīnā Rīgā, Kungu ielā 1 – **Vīks** (18.I) grib sevi pārliecināt, ka *visdabiskākais ko mums darīt / ir darīt to ko dara zieds / man negribas uz tevi runāt / bet ziedoties, bet Cēsis pirms 22 gadiem dzimušā Agnese Rutkēviča* (8.II) savukārt pavēsta, ka*

ir iemācījusies kā skatīties uz putniem kuri metot arvien tuvākus lokus tā arī nekad nav satikušies, kamēr viņas dvīņumāsā Madara ir droša, ka ... visi, kam jānāk. nāks. / visi, kam jāaižiet. aizies. // piedod un dzīvo. // pilsēta klusa un lietaina. dzīva. ●●● Rumānijā publicētajā grāmatā *Grafica fara computer: 40 de ani mărunte împliniri / Graphics without computer: 40 years of modest achievements* (Bukarest, 2011, 159 lpp.) redaktori izvēlējušies arī trīs JG vākus (nr. 31, 34, 72 – Imanta Āboliņa, Ilgvara Šteina un Jāņa Gorsvāna). ●●● Mari Konno izsaka savu pasaules izjūtu vairāk nekā tūkstoš gadu vecā japāņu dzejas formā *tanka* – pirmajā personā rakstītās piecīnīdēs ar stingri noteiktu zilbju skaitu (5-7-5-7-7) katrā rindiņā. Nevis ieniršana dzejas visdziļākajos slāņos, bet mirkļa izjūtas, sarauستی dzejas fragmenti, kaut kas līdzīgs aprautiem ierakstiem dienasgrāmatā vai uz alus kausa paliktņā. Viena viņas aizraušānās ir dažādi ūdens agregātstāvokļi – no rīta miglas un rasas pilieniem līdz mutulojošām upēm un mākoņiem, bet visapburošākais esot sniegs, sniega kristāli – vēstules no debesīm. Dzejkrājuma *Hoshijo-rokka (Zvaigžņveida sniega kristāls)* gatavošanas laikā, ieraudzījusi 4. Sniega dizaina konkursā Kagas pilsētā (2008) mūsu tekstilmākslinieces Baibas Rīteres 1. vietu ieguvušo gobelēnu *Savienojums / Connection*, kur atainots mežā klusi krītošs sniegs, Konno momentā zinājusi, ka tam jābūt uz topošās tanku grāmatiņas vāka, kam sekoyasi doma par tās atdzejošanu latviešu un arī angļu valodā. Divus gadus vēlāk Tokijas izdevniecība (Kadokawa Shoten) laiž klajā 181 lpp. biezu trīsvalodu grāmatu (tanku latviskotāji – Līga Buševica un Viktors Kravčenko, angliskotāja – Amelia Fielden). Katrs tankas oriģināls ir transliterēts arī latīņu burtiem japāņu izrunai. Mari Konno tankās, līdzās ķiršu un kizila koku rindām, baltu magnoliju nobriedušajiem pumpuriem, stīrnai meža dūmakā un, protams,

skala galā notvertām valdzinošām, plaukstošām sniega puķēm, atskan skumjas par zaudētajām cilvēciskajām vērtībām, savstarpējās saprašānās grūtībām (*tiklīdz / viņš pagrieza mums muguru / tā „monētas otra puse” izpaudās / tukši vārdi, tukši vārdi*). Viņa nīst visu, kam sakars ar karu un mūsdienu militāriem džentelmeņiem: *kā cilvēki / bez ausīm vai deguniem / lielrēkoņā / militārtehnikas parāde / aizdārd man garām*. Un citur: *balsošanas biļetenus / gaisā vicinot / sievas / karā šorīt sūta / savus bērņus*. Viena no krājuma pamattēmām ir kodolkatastrofas draudi cilvēcei (kas ir kļuvuši aktuāli tieši šo rindiņu rakstīšanas brīdī – sakarā ar 11. marta zemestrīces radīto kodolkrīzi un radioaktīvo materiālu noplūdi Fukušimas atomelektrostacijā un Maskavas un Minskas vienošanos par AES būvniecību Astravjēcā, 50 km no Viļņas un 150 km no Latvijas robežas). Vairākas tankas ir par nātrija noplūdi Mondžu kodolreaktorā (*...nātrijs / reiz izplūdis / ir neiznīcināms...*) un sekojošo ūgunsgrēku 1995.8.XII. 15 gadus agrāk 8.XII vakarā Nujorkā tiek noslepkavots Džons Lenons – *pēdējā mēneša / astotā datuma naktī / skanēja „Imagine” / Mondžu kodolspēkstacijā / uzkrājas nātrija sniegs*. Ne viena vien tanka uzjunda atombumbu asociācijas – to detonēšana 1945. gadā virs Hirosimas (6.VIII) un Nagasaki (9.VIII) – *katram no / tūkstoš miera zvaniem / ko tūkstoš rokas skandē / 6. augusta rīta pieredze / ir cita. // Hirosimā / šorīt ļaudis sapulcējušies / lūgties / teju tikpat pulka / cik kodollādiņu uz pasaules. // baltis lasa / „godinot bojāgājušo piemiņu” / viņpus augusta kamparkokam / teic ardievas manam tēvam*. Ar Hirosimas ciešanām Mari Konno iepazīstas caur sava tēva pieredzēto amerikāņu gaisa teroruzbrukumu pilsētā, kas viņam rada veselības traucējumus uz mūžu. (P.S. Savu ienākumu daļu no *Zvaigžņveida sniega kristāla* pārdošanas autore ziedo labdarības akcijai „Enģeļi pār Latviju”, kas rūpējas par trūkumā nonākušiem Latvijas bērņiem.) (re)

Dzejniece-dvīņumāsas Agnese un Madara Rutkēvičas

V A L O D A – Š.g. Jauno Laiks pirmais laidienis (2011.5.-11.II) lielā mērā veltīts 2x2 nometnei Kalifornijā, kur, cita vidū, daudz diskutēts par ārzemju jauniešu saistībām ar Latviju. Jāšaubās, vai klātesošie apzinās, ka, nākotnē, saistot savu dzīvi ar Latviju, viņiem nevis būs jāuzlabo latviešu valodas zināšanas, bet gan nekavējoties jāuzsāk krievu valodas apguve – tā JL veidotājs, savā laikā Atmodas aktīvis, Radio Brīvā Eiropa darbinieks, tagad Rīgā mītošais Dainis Mjartāns, jo LV darba tirgū visi latviešu jaunieši ar labu izglītību, ar ES valodu zināšanām, bet bez krievu valodas prasmes (..) ir zaudētāji. (..) ... daudzu darba devēju attieksmē pret valsts valodu iesakņojies princips, ka Latvijā patiešām ir divas valsts valodas, un to prasme obligāti jāpieprasa ikvienam darba meklētājam (..) [daudzi] krievu valodas nezināšanas dēļ (..) ir spiesti pamest valsti un doties uz Rietumeiropu... ●●● Vistiešāk valsts valodas pozīcijas, protams, stiprinātu pāreja uz mācībām latviešu valodā valsts finansētajās skolās. Saprotu, ka dažkārt jābūt diplomātiskiem, [bet] jebkurai diplomācijai un elastībai jābeidzas pie sarkanajām līnijām, kas ir nācīgas izdzīvošana, valodas jautājums, vēsture un citi nācijai svarīgi pamatjautājumi – šim Visu Latvijai Saeimas deputāta Jāņa Dombravas ieskatam grūti nepievienoties (par šo jautājumu skat. sadaļu Kiberkambaris, 37.-38. lpp.). ●●● Jānis Rožkalns, TZO lielvirsnieks, Nacionālās Pretošanās kustības dalībnieks un Latvijas Ordeņu brālības valdes pr-jis, atklātā vēstulē Latvijas TV: Rakstu Jums sabojāta vakara nokaņā, gribējām visa ģimene kopā skatīties Eirovīziju. Viss labi, te pēkšņi, skolniece runā svešā valodā, kas nav valsts valoda. Un krievu valoda skan pirms katras dziesmas. Kādēļ? Vai tas tiešām ir obligāti, ka Latvijas TV vadītāji visos laikos kalpo mūsu nācīgas vērtību graušanaī? Tā Jūsu kolēģi kalpoja padomju varai, kamēr mēs patrioti gājām čekas cietumos, aizstāvot savu nāciju. ●●● Filoloģes, angļu valodas docētājas Ļudmilas Sočņevas ieskatā latviešiem vajadzētu būt lielākam pašlepnumam par savu valodu, un nedrīkst pieļaut tādu naturalizācijas eksāmenu, kura laikā var kaut ko norakstīt, nošpikot, tad aiziet no eksaminācijas telpas un smieties (Brīvā Latvija 2010,45). Un intervijā Latvijas Avīzei (24.III): LV pieļāva lielu kļūdu, pilnībā nepārejot uz izglītību valsts valodā valsts finansētajās mazākumtautību skolās. (..) Ja krievu skolas pārietu uz mācībām valsts valodā, varbūt ar laiku šajos skolēnos rastos lielāka piederības sajūta Latvijai, bet pagaidām daudzi no viņiem te jūtas kā svešķermeņi (..) jautājums, vai latvieši grib celt Latviju vieni vai kopā ar mūsu valstij lojāliem cittautiešiem šodien izskan ar jaunu spēku. ●●● PBLA valdes priekšsēdis Mārtiņš Sausiņš atklātā vēstulē (7.II) Saeimas vadībai izsaka nožēlu par Saeimas plenārsēdē [2011.3.II] noraidītajiem grozījumiem LR Darba likumā, kuru mērķis bija nostiprināt latviešu valodas statusu mūsu valstī, pasargājot krieviski nerunājošos latviešu tautības darba ņēmējus no diskriminācijas darba tirgū, un aicina Saeimu visdrīzākajā laikā atgriezties pie šiem tiešām nepieciešamajiem grozījumiem LR Darba likumā. ●●● Igaunijas jaunais valodas likums, kā norāda izglītības un zinātnes ministrs Lukass (Tōnis Lukass), nosaka, ka igauņu valodai jāklūst par galveno saziņas valodu jebkurā valsts novadā (Latvijas Avīze 2010.21.VIII). (re)

T Ī M E K L Ī – Literatūras un filozofijas portāla 1/4 Satori pārstāvja 7 minūšu nokavēšanās dēļ VKKF padome nav pieņēmusi izskatīšanai portāla projekta kārtējā konkursā. Portālam, kurā galvenokārt kultūras tematiem ik mēnesi pievēršas vairāk nekā 20 000 interesentu, darbības turpināšanai, ko līdz šim nodrošinājis tā veidotāju personīgais entuziasms un privāti finansiāli ieguldījumi, nepieciešami Ls 2 698 mēnesī. Gada sākumā portāls sevi pārdēvē par „Kultūras un patstāvīgas domas portālu” un izvērs finansu uzlabošanas kampaņu. (re)

Ē R M Ī G A S B Ū Š A N A S – Tāpat kā pēckara latviešu politikajiem bēgļiem, arī mūsdienu ekonomiskajiem emigrantiem jāreķinās ar pašsaprotamo faktu, ka, nenākot jebkurā valstī, – vai tā būtu Anglija, Vācija, Venecuēla, Īrija, Itālija, ASV vai Skandināvijas valstis – bērniem no pirmās klases būs jāmacās vietējā valodā. To negrib izprast tādas LR amatpersonas, kā Jānis Urbanovičs, Vladimirs Lindermans, Jakovs Pliners, Valērijs Buhvalovs, Jevgeņijs Osipovs, Eduards Svatkovs, Aleksandrs Gaparenko u.c., kuru ieskatā pakāpeniska pāriešana valsts finansētajās skolās uz mācībām valsts valodā ir provokācija un naida kurināšana. ●●● PLL biedra Aināra Šlesera priekšlikumu tirgot LR pilsonību par miljonu eiro VL līdzpriekšsēdētāja Raivja Dzintara ieskatā jāvērtē medijiem, nevis deputātiem: ja pilsonību var pārdot, tad jau var pārdot arī tēvu un māti... (Diena 10.III). ●●● Atsevišķas LR amatpersonas par lielu ārpolitikas panākumu uzskata bezvīzu režīma ieviešanu starp Latviju un Krievijas Federāciju (KF). Eiropas Parlamenta (EP) deputāte Sandra Kalniete to nodēvē par aplamību jau tādēļ vien, ka tā būtu atkāpšanās no vienotas un spēcīgas ES ārpolitikas principa – attiecībās ar trešajām valstīm nedrīkst būt divpusējo attiecismju (NRA 25.II) ●●● Vašingtonas kārtējā prasība (lr 31.I) Latvijai (un arī citām valstīm „Austrumeiropā”) nokārtot jautājumu par kompensācijām holokausta cietušajiem Telavivā mītošā Franka Gordona uzskatā esot miglaina un kļūmīga – jānoraida prasība piešķirt tagadējai ebreju kopienai holokausta bojāgājušo ebreju īpašumu vērtība tik un tik miljonu latu apjomā. Ja atradās mantinieki, tie sen pietiekušies un „dabūja savu”. Bezmantinieku īpašumi pāriet valsts rīcībā. Tā ir starptautiskā norma. Runa varot būt vienīgi par to 14 ēku atdošanu, kuras piederējušas pirmskara jūdu kopienas sabiedriskām/religiskām organizācijām (Latvijas Avīze 31.I). ●●● Ja ASV vēlējās ko darīt Polijas ebreju labā, piemērots laiks bija 1943./1944. gadā, kad viņi vēl bija dzīvi. Tagad iesaistīties ir jau par vēlu – tā uz Vašingtonas pausto satraukumu par Polijas lēmumu atlikt plānus par kompensāciju izmaksu reaģē Polijas ārlieku

ministrs **Radoslavs Sikorskis** (BNS 17.III). ●●● Informācija ASV vēstniecības Latvijā mājas lapā, līdzās latviešu un angļu, pēkšņi parādījusies arī krievu valodā, kas atšķiras no citu vēstniecību prakses lietot tikai latviešu un pārstāvētās valsts valodu, izņemot divvalodīgo Somiju, kas sniedz informāciju latviešu, somu un zviedru valodā. (re)

FOTOGRAFĪJA – Mākslas fotogrāfa **Andreja Granta** 120 darbu izstāde LNMM (1.IV-22.V). Kaut arī kabatā LU jurista diploms, fotogrāfija kļūst par viņa dzīves aicinājumu. Vairāk kā 30 personalizstāžu (kopš 1981) Rīgā, Koknesē, Ogrē, Viļņā, Tallinā, Dublinā, Strasbūrā, Berlinē, Stambulā, Minskā, Stokholmā u.c., piedalījies vairāk nekā 40 grupu izstādēs. *Hasselblad Foundation* stipendija (1998, kopā ar Intu Ruku), LMS balva (2001), japāņu Higašikavas balva (2001), „Latio” Gada balva (2007). Darbi Latvijas Fotogrāfijas muzejā, Odensas Fotogrāfijas muzejā, *Musee de l'Elysee* (Lozanna, Šveice) krājumos un daudzās pasaules privātās kolekcijās. Piedalījies arī filmu veidošanā (*Pa ceļam aizejot, Tumšie brieži, Kurpe, Pitons* u.c.). Fotogrāfijas pedagogs, apmācījis jaunus meistarus Arni Balču, Gintu Bērziņu, Andu Bankovsku, Ritumu Ivanovu, Ivaru Grāvēļu, Ievu Epneri u.c. *Mākslinieks vienmēr vairījies no attēla pārliekas estetizācijas, iemūžinot vienkāršus „fragmentus no dzīves”, kas viņa personīgajā skatījumā spēj saglabāt ne tikai izcilu dokumentālo, bet vispirms māksliniecisko vērtību ārpus konkrēta vēsturiska laika robežām* – tā izstādes kuratore Irēna Bužinska. (re)

I Z G L Ī T Ī B A – Austrijā nokļuvušais Baltijas vācietis, žurnālists un aktieris **Kurts Hagens** (1916-2000) novēlējis LU 2,4 milj. eiro, lai Latvijas studenti varētu doties apmaiņas studijās uz Vācijas augstskolām. ●●● Rīgā (28.II) vairāki simti Latvijas Mākslas akadēmijas, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas un Latvijas Kultūras akadēmijas studentu dodas mākslas

protesta akcijas *Pastaiga-2* gājienā ar saukļiem – *Rokas nost no augstākās izglītības! Neatņemiet finansējumu kultūrai!* u.c. (re)

LATVIJA – AR SKATU VIŅDIENĀS – *Katra tauta un valsts saprot karu tikai tad, kad svešzemju karavīrs pārkāpj tās robežu. (...) Il Pasaules karš katrai tautai sākās savā datumā. Somijai tas sākās 1939.30. XI, Polijai – 1939.1.IX, bet 17.IX pret poļiem tika atklāta pat „otrā fronte”. Latvijai karš sākās 1940.17.VI, Krievijai 1941.22.VI – tā prezidents **Valdis Zatlers** Rīgas pils Ģerboņu zālē (17.II), atverot Latvijas Vēsturnieku komisijas (LVK) rakstu 26. sēj., kur iekļauti Beļģijas, Francijas, Igaunijas, Krievijas, Latvijas, Polijas, Ukrainas un Vācijas vēsturnieku pētījumi par II Pasaules karu Baltijas valstīs, Krievijā, Austrum- un Rietumeiropā. Savukārt LVK loceklis un LOM amatpersona **Valters Nollendorfs**: *Lielākās Baltijas un Ukrainas krievu daļas pieslēšanās Maskavas versijai par II Pasaules kara notikumiem, no „labprātīgās pievienošanās Padomju Savienībai” līdz „atbrīvošanai” ar Sarkanās armijas palīdzību 1944./45. gadā, ir tiešā pretstatā baltiešu vai ukraiņu atmiņai un pārliecībai. Šādi konflikti var novest pie sabiedrības iziršanas – brīdina viens no Jaunās Gaitas ieripinātājiem (pirms vairāk nekā 57 gadiem).* ●●● Pieņemot deklarāciju „Par Latvijā īstenotā PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma nosodījumu” (2005.12.V), Saeima uzdod Ministru kabinetam izveidot speciālistu komisiju, kas noteiktu okupācijas režīma upuru skaitu, masu kapu vietas, apkopotu informāciju par represijām, masveida deportācijām un aprēķinātu nodarītos zaudējumus LV un tās iedzīvotājiem. Nepilnus 6 gadus vēlāk (2011.7.II) Nacionālajai apvienībai VL-TB/LNNK jādūdz LR premjeram darīt zināmus plānus par komisijas darbības atjaunošanu. ●●● *Astoņu prezidentūras gadu garumā cīņijos visiem spēkiem, lai panāktu stabilu trīspusēju Baltijas valstu sadarbību* – tāda ir **Vairas Viķes-Freibergas** atbilde uz tolaik*

Andrejs Grants. Krāslavā. No sērijas Pa Latviju

<imgpost.com>

Pasaules čempions Mārtiņš Dukurs (2011.25.II)

Lietuvas prezidenta **Valda Adamkus** *Wikileaks* atrodamo gaušanos ASV vēstniekam Lietuvā, ka VVF, piekritot doties uz Maskavu (2005.9.V), *sašūpojusi Baltijas valstu vienotību un mēģina Latviju izvirzīt par Baltijas valstu līderi (Diena 3.III). (re)*

LATVIJA – AR SKATU MŪSDIENĀS – Demogrāfijas problēma valstī jau kļūst par spilgtās ugunīs degošu (..) un tas jāsaprot ne tikai politiķiem, bet katras ģimenes līmenī. (..) Ekonomiskie faktori ir viena lieta, bet ļoti svarīga ir arī nākotnes vīzija, (..) pozitīva vide – un to es redzu Latvijas laukos un pilsētās – tā LR prezidents **Valdis Zatlers (Diena 22.III). ●●● UNESCO Pasaules dabas un kultūras mantojuma sarakstā esošajam Rīgas vēsturiskajam centram (ieklauts 1997) un Strūves ģeodēziskajam lokam (2005) šogad pievienojas **Kuldīgas** vecpilsēta Ventas senlejā, **Grobiņas** arheoloģiskais ansamblis un aizsargājamo ainavu apvidus „Augšdaugava” jeb **Daugavas loki** (portāls nra.lv 2011.25.II). ●●● Saeimas deputāte **Lolita Čigāne** tīmekļa blogā (10.III), atsaucoties uz vācu ekonomista **Hiršmaņa** (Albert Hirschman) teoriju par grūtībās nonākušu sabiedrību, kas vai nu paceļ balsi, mēģinot mainīt situāciju, vai arī bēg, aicina izvēlēties „balsi”, bet tad vispirms jāemācoties vienam otram *uzticēties, domāt ilgtermiņā un apzināties kopējo labumu* (nevis sekot formulai: *jo tev sliktāk, jo man labāk*). ●●● **Alehina** interneta mikrotaupāji 58% dalībnieku ieskatā Latvija ir **ziemeļvalsts** (Iv blogā 26.II). *Tas, par ko mēs sevi uzskatām, nosaka, kā attīstās valsts, uzsver populārais publicists. Tāpat kā Igaunijai, Latvijai jāpasakot: mēs esam ziemeļvalsts kopā ar Somiju, Zviedriju, Dāniju, [ja vēlamies paši izvēlēties] savas valsts stratēģiju, savu identitāti, savu nākotni, (..) vispirms ziemeļvalsts ir valsts cilvēkam, veselā saprāta valsts, valsts draugs, solidāro cilvēku valsts. (..) Latvijai jākļūst nordiskai, (..) citādi Latviju neizbēgami iesūks (..) bijušie Sovjeti. Patlaban Austrumeiropa eksistē Latvijā ne tikai virtuālā izskatā. Kā ofšorizēto feodāļu asinscūceju ganības, Austrumeiropa ir plaši pārstāvēta Latvijas politikā. Ja izvēlamies savu nākotni ziemeļvalsts saimē, mēs nedrīkstam balsot par partijām, kas pārstāv šauru beneficiāru loku privātās egoistiskās īstermiņa interesēs, – ZZS, Saskaņa, TP, LPP Mums jāpieprasa no Latvijas TV izslēgt lēto Krievijas teleprodukciju un sadarboties ar ziemeļvalstu TV, mācīties no tām, nevis nemitīgi propagandēt Zelta Ordas glamūru. ●●● LV prezidents vizītes laikā Varšavā pasniedz (15.III) jau agrāk (2006) piešķirto TZO kinorežisoram **Vajdam (Andrzej Wajda)**, kurš, citu vidū, – kopā ar rakstnieku **Mularčiku (Andrzej Mularczyk)** – laiž klajā filmu *Katyń* – par Maskavas režīma vairāk nekā 21 000 noslepkavotajiem***

(1940.V) poļu virsniekiem un inteliģences pārstāvjiem. ●●● Polijas laikraksta **Polytika** korespondents **Vavžiņecs Smočiņskis** (6.II): *Uz kartes visas trīs [Baltijas valstis] aizvien atrodas blakus, taču mentāli nemitīgi attālinās: Igaunija jau piekļūst Skandināvijai, Lietuva tiecas uz Viduseiropas pusi, bet Latvija dodas aizvien tuvāk Krievijas apskāvieniem...* ●●●

Par Nacionālās kultūras padomes (NKP) pr-jū ievēlēts (24.II) LV krievu pārstāvis, dzejnieks, poētiskā videožanra speciālists, 6 dzejgrāmatu autors **Sergejs Timofejevs**, kura darbi tulkoti latviešu, itāļu, angļu, zviedru, igauņu, slovēņu u.c. valodās. Viņš pats atdzejojis krieviski **Andra Akmentiņa** un **Arvja Vigula** darbus. Saņēmis Literatūras Gada balvu (2005) dzejā par audio-video krājumu *Orbīta 4*. Sinhronais tulkoātājs **Jaunā Rīgas teātra** viesizrādēm **KF**. ●●● Attiecībā uz Satversmes aizsardzības biroja (**SAB**) diezgan izvairīgo vēsti (LETA 23.III), ka 10. Saeimas vēlēšanu laikā „ārvalstu izlūkdienesti” centušies ietekmēt politisko situāciju, var droši pieņemt, ka runa nav par **Libānas** vai **Venecuēlas** spēcīgiem. ●●● **Skeletonists Mārtiņš Dukurs**, **Vankūveras** olimpisko spēļu vicečempions, divkārtējais Pasaules kausa ieguvējs un Eiropas čempions, pasaules čempionātā **Kēnigszē (Königssee)** izcīna (25.II) pārliecinošu uzvaru un kļūst par pasaules čempionu, tuvāko sekotāju apsteidzot par 1.74 sekundēm. (re)

LATVIJAI VISAPKĀRT – IGAUNIJAS parlamenta **Rīgikogu** vēlēšanās (7.III) uzvar premjera **Andrusa Ansipa** pārstāvētā Reformu partija (28,6% – 33 no 101 mandāti), kam seko Centra partija (23,3% – 26 mand.), **Isa Maa** (Tēvzeme) un **ResPublica** (katrai 20,5% – 23) un Sociāldemokrāti (17,1% – 19). Opozīcijā paliek krievvalodīgo atbalstītā Centra partija, ko vada **Edgars Savisārs** (DELFI.ee/AFP/LETA/BNS). ●●● **Gandrīz puse Igaunijas 20. gs. vēstures ir ieslēgta vienas ārvalsts arhīvos, kas mums diemžēl nav pieejami. Tāpēc ir sevišķi svarīgi pierakstīt atmiņu stāstus Igaunijas vēsturiskajai atmiņai, lai jaunieši (..) saprastu, kas noticis ar mūsu valsti un mūsu tautu okupētajā Igaunijā pirms neatkarības atjaunošanas. (..) Starpvalstu vēsturnieku komisiju veidošana ir bezjēdzīga, ja viena no šīm valstīm neļauj vēsturniekiem piekļūt tās arhīviem un par pagātnes interpretāciju vienofas politīķi – tā grāmata sērijas Igaunijas atmiņa izdošanas noslēgumā prezidents **Tomass Ilvess** (BNS 4.III). ●●● **LIETUVAS** Atmodas darbinieks, EP deputāts **Vitauts Landsberģis** Japānas laikrakstam **Sankei Shimbun** (DELFI 7.III) atzinis, ka Krievijas impērija nesamierināsies ar „koloniju” zaudējumu un pastāvēt iespēja, ka nākotnē varētu notikt iekarošana – ekonomiska, politiska un reizēm arī militāra kā **Gruzijas gadījumā**. Kamēr visticšākais apdraudējums izpauzies enerģētikas jomā, Maskavas militāristi gluži atklāti lepojušies ar iespēju ātri izvietot **Kaļiņingradā** kodolieročus, vai arī ar parastiem artilērijas šāvniem apšaudīt atomelektrostacijas Lietuvā vai Polijā. ●●● No zviedru atspenotajiem dokumentiem kļuvis zināms, ka **Gorbačovs**, uzzinādams (1990) par lietuviešu ieceri izstāties no PSRS, esot tam piekritis, taču pieprasījis **Klaipēdas ostu un 21 miljardu rubļu kompensāciju** par PSRS laikā uzbūvētajiem objektiem, uz ko Lietuva izvirzījusi pretprasību 500 miljardu rubļu apmērā par valstij okupācijas laikā nodarīto kaitējumu. Seko Maskavas ekonomiskās sankcijas**

un pēcāk (1991.l) asiņaina izrēķināšanās ar demonstrantiem Viņā – 17 cilvēki iet bojā, bet vairāki desmiti gūst ievainojumus. ●●● **IČKERIJA** – Pēc PSRS sairšanas KF pirmais mēģinājums atkarot (1994-1996) Ičkeriju (Čečeniju), kas pasludina neatkarību, beidzas ar ičkeriešu uzvaru, bet, KF karaspēkam iebrūkot otrreiz (1999), eiforiju nomaina asiņaina karadarbība un marionešu valdība Groznijā. Separatistiskās Ičkerijas izbēgušajam ārlietu ministram Ahmadovam (**Ilyas Akhmadov**) cerību dod amerikāņu palīdzīgas rokas sniegšana Bosnijas un Kosovas musulmaņiem un viņa tikšanās Vašingtonā (2001.III) ar augsta ranga ASV Valsts departamenta amatpersonu. Bet cerība nav bijusi nekas vairāk kā šķitums. Ičkeriešu slepkavošana, spīdzināšana turpinās pilnā sparā un Rietumu pasaule neliekas ne zinīs. ASV pat iekļauj atsevišķus brīvības cīnītāju grupējumus teroristu sarakstos. Par to un vēl par daudz ko citu bagātīga informācija atrodama Ahmadova grāmatā *The Chechen Struggle: Independence Won and Lost* (2010). (re)

ANO / EU / IAEA etc – ANO eksģenerālsēkretārs **Kofi Annans**, kurš vada starptautisko ekspertu grupu *Par Globālās komisijas vēlēšanām, demokrātijai un drošībai*, lūdzis LV ekspresidentei **Dr. Vairai Vīkei-Freibergai** kļūt par tās dalībnieci līdz 2012. g. beigām – tā VV-F sekretāre **Daina Lasmane** (BNS 7.III). Pārējo dalībnieku vidū Meksikas ekspresidentis Sediljo (Ernesto Zedillo Ponce de León), Somijas ekspresidente Ahtisāri (Martti Ahtisaari), bij. ASV valsts sekretāre Olbraita (Madeline Albright), Harvarda U. ekonomikas profesors no Indijas, nobelists (1998) Amartija Sens, ES Padomes ģenerālsēkretārs Haviers (Javier) Solana u.c. ●●● *Wikileaks* publikotajos dokumentos atrodama vēsts, ka *International Atomic Energy Agency* jau 2008. g. ieteikusi Japānai paaugstināt drošības līmeni vairākās AES, to vidū Fukušimā. (re)

CITUR ĢEOPOLITISKAJĀ TĒLPĀ – KATARĀ / QATAR – Masu informācijas avotu speciālistu uzskatā starp avotiem, no kuriem iegūstamas visobjektīvāk un vispamatīgāk televizijā un tīmeklī pasniegtās pasaules ziņas, ir Katarā / Londonā bāzētā aģentūra **Al Jazeera** (*AJE* <<http://english.aljazeera.net>>). Ar īpašu izcilību *AJE* izceļas Tunisijas un Ēģiptes revolūcijas laikā. ASV ekspresidentis Bušs (2004.16.IV) un pirms tam viņa aizsardzības sekretārs Ramsfelds (Donald Rumsfeld), var pieņemt, tās pašas objektivitātes dēļ, izteikuši vēlēšanos *AJE* galveno mītni Dohā, Kataras galvaspilsētā, noslaucīt no zemes virsas (*The Sunday Times* 2005.27.XI). Vēl šodien tikai retā ASV TV programma iekļauj *AJE* materiālus, kaut arī pat ASV Valsts sekretāres Klintones (**Hillary Clinton**) uzskatā *amerikāņu masu informācijas avoti ir tālu atpalikuši no AJE, kas sniedz īstas ziņas 24 stundas diennaktī, nevis miljoniem reklāmu* (*HuffPost* 4.III). (re)

Materiālus sagatavoja Vīta Gaiķe (vg), Juris Žagariņš (jž), Rolfis Ekmanis (re)

ALDA AUSTERA JG263 ROSINĀTI VIEDOKĻI

Vilnis Purēns: Aldis Austers rakstā „Par vēstures izglītību Latvijas skolās” (*JG263*) atsaucas uz trīs augstu domājošiem cilvēkiem – Valdi Klišānu, Guntaru Catlaku un Gintu Apalu. Lielai daļai viņu izteikumu var piekrist, bet tikai ar atrunu – tās drīzāk varētu būt zinātnes filozofijas, nevis skolas problēmas.

Esmu pētījis vēstures mācību sistēmu attīstību, izmantojot dažādu valstu mācību grāmatas un programmas. Mans secinājums – lai kādas jaunas idejas tajās ieviestas, visi autori ar laiku ir spiesti atgriezties pie sen zināmās patiesības – viss sākas ar elementāro. Kas vēsturē ir elementārais? Tā ir vienkārša un labi aptverama vēstures kopaina, kuru veidojot autori cenšas atbildēt uz parastu jautājumu *Kas tas ir?* Varam saukt to par prezentāciju, eksplikāciju vai kā citādi, bet tikai tad, kad zināmi pamatelementi ir apgūti, tālāk var izvirzīt jautājumus *Kāpēc tas ir? Ko man tas nozīmē? Ko no tā es varu mācīties?*

Daudzas Eiropas valstis savus nacionālos vēstures standartus ir centušās uzlabot, papildinot šo elementāro līmeni ar otrās pakāpes pieejām. Bet šie centieni vienmēr ir izgāzušies. Tāpat nav attaisnojies uzskats, ka elementārās zināšanas skolēni varētu apgūt, sekotot tai informācijas plūsmi, kas virmo ap viņiem ikdienā. Gluži otrādi – mūsdienu informatīvā telpa ir tik haotiska, ka tikai labs elementārais kurss skolēna apziņā var ieviest kārtību un radīt „āķišus”, kas garām plūstošajai informācijai liek iekerties vajadzīgā vietā.

Līdz ar to veiksmīgas ir tās izglītības sistēmas, kas vēstures kursu kārtu divās pakāpēs – elementārajā un interpretatīvajā. Pirmajā lielāka uzmanība tiek pievērsta notikumu iepazīšanai, otrajā – dažādiem skatījumiem uz tiem.

Runājot par elementārkursu, ir jāaskaras ar jautājumu, cik objektīva var būt vēsture un, tāpat, cik objektīvs var būt elementārkurss. Jāpiekrīt, ka absolūti objektīvas vēstures nav. Jau tas vien, kādu faktu izlasi veido autors, padara vēsturi par viņa vēsturi. Vienīgā formula, kuru te var pielietot, ir vairīties acīm redzami balto padarīt melnu un otrādi. Vēl laba pieeja ir tīri cilvēciskā. Piemēram, ir dzirdēti simtiem spriedelējumu par to, kas Kārlim Ulmanim bija jādara 1940. gadā, bet atliek uzzīmēt tā laika pasaules politisko karti un cilvēcīgi iejusties tāda politiķa lomā, kas saprot nenovēršamo. Galu galā – vēsture ir tas, kas patiešām notika. Jo vairāk pie tā pieturēsimies, jo vairāk būsim vēsturnieki.

Ļoti negribas kritizēt Latvijas vēstures skolotājus. Kāpēc? Tāpēc, ka viņi ir pamesti likteņa varā. Latvijas augstskolas ir demonstratīvi pagriezušas muguru skolai. Nevienā no tām vairs nestrādā docētāji, kas mācītu vēstures metodiku. Ja šāds kurss arī parādās, tad tas veidots kā filozofēšana par pedagoģiju, nevis ar praksi saistīta darbošanās. Izglītības un zinātnes ministrija gan tagad rīko skolotāju „pārmācīšanas” kursus par Eiropas Savienības naudu. Tomēr skolotāji uz tiem skatās skeptiski. Lielāko daļu kursiem paredzētās naudas saņem ierēdņi, kuri kursus organizē, bet par to docētājiem atkal kļūst tie paši augstskolu pasniedzēji, kuriem ar skolu nav nekādu saīšu.

Šī gada rudenī Latvijā tika nolemts dalīt vēsturi pasaulē vēsturē, kura tiks apgūta 6. un 7. klasē, un Latvijas

vēsturē, kura tiks apgūta 8. un 9. klasē. Šajā modeli paverās iespēja pasaules vēsturi mācīt kā elementārkursu, bet Latvijas vēsturē jau prasīt kaut ko vairāk. Gada vidū ministrijā sākās diskusijas, un nu „rindā” stāv jautājums par abu kursu sajukšanu, lai viena stunda nedēļā būtu veltīta pasaulei, otra – Latvijai. Šajā ainā loģiku vairs īsti neredz. Vienotu ainu skolēnu apziņā nomainis lēkšāna no Ēģiptes uz Latviju, no Latvijas uz Romu. Jauksies ģeogrāfiskās vietas un laikmeta ainās. Godīgi sakot – šādā juceklī neredzu neko saprātīgu un baidos, ka pēc laika skolēni nezinās vēsturi vispār. Vienmēr saraujos, ja kāds saka – vēsturnieki vainojami pie tā, ka jaunieši nav patriotiski un brauc projām no valsts. Ja tā saka kādreizējie trimdinieki, tad vēl os viņiem vaicāt: padomājiet, kāpēc jūs paši šobrīd neesat apmetušies Latvijā? Tad jums arī atklāsies visa šīs problēmas sarežģītā daba.

Mācību grāmatu autora Viļņa Purēna kontā ir plaši lietotās *Pasaules vēsture pamatskolai* 4 grāmatas (Senie laiki, Viduslaiki, Jaunie laiki, Mūsu laikmets), *Pasaules vēsture tavā kabatā*, *Kulturoloģija* (kopā ar citiem autoriem), *Politika un tiesības vidusskolām*, *Latvijas ģērboņu grāmata* u.c. Izdevniecības RaKa galvenais redaktors. Dzīvo Rīgā.

* * *

Mirdza Krastiņa: Mans izejas punkts saistās ar valodu. Lai izvairītos no mītiem un pretendētu uz patiesību, nereti iznāk sastapties ar faktiem un to reģistrēšanu. Tiklīdz runa ir par vēstures kopainu Eiropā, rodas sarežģījumi ar citām valstīm, ja jādodas iekšā citās valsts teritorijā, lai atklātu kādu meklējumu. Ir riskanti piedēvēt kādas pilsētas nosaukumu, piemēram, Vācijā, kādai citai valodai, meklējot aizvēstures izcelsmi, jo to var uzskatīt par nolaupišanu. Šajā sakarībā atļaušos minēt vēsturisku faktu par Tiringijas pilsētu Auma (reģistrēta 1237. gadā). Indoģermānists, profesors vairākās slavenās Vācijas universitātēs (Virzburgā, Heidelbergā, Tībingenā) Hans Krāe (Krahe, 1898-1965) ir saskatījis latviešu valodas izcelsmi šim nosaukumam – tas nākot no latviešu vārda „avouts”. Turklāt tuvumā uz kartes var saskatīt arī strautu ar nosaukumu Auma. Ir zināms, ka baltu valodu pārpalikumi ir izkaisīti Vācijas teritorijā un tie vēl būtu pētāmi. Auma nav vienīgais piemērs.

Tas ņemts no Ernsta Eichlera publikācijas *Slawische Ortsnamen zwischen Saale und Neisse*. Ein Kompendium. Bd. 1 A-J (Bautzen, 1994). Milenbacha un Endzelina *Vārdnīcā* tas skaidrots kā *straujums, spars*. No tā izejot, var atvasināt vārdus *aumaļains, aumaļām, ar aumi*. „Pārpalikumi” Vācijas teritorijā liecina arī par vācu valodas izrunas kļūdām. Marko Polo kartē (*Die General Karte* nr. 8) Lauzicā saskatāmi nosaukumi *Berzdorf* (Bērzu ciems) un *Berzdorfer See* (Bērzciena ezers) uz austrumiem no Herrnhut. Minētajā publikācijā vietvārdu *Berze* skaidrojumi skaidri pierāda, ka izrunātājs Ernsts Euchlers, nezinādams baltu valodas, vārdu *Berze* aplami risina kā sensorbu *Beric* un elbasslāvu personvārdu *Berislaw*. Sastinguši informācija vietvārdu risinājumos sevišķi saskatāma, kad ir runa par hidronīmiem – par baltu izcelsmes upju un ezeru nosaukumiem Vācijas teritorijā. Tie liecina par ilgstošu senatnīgumu. Tā tas varētu saskanēt ar *Berzdorfer See*. Skaidrojumi vācu avotos ir nopietni pārbaudāmi no baltu valodu viedokļa.

Mans nodoms bija apstiprināt Alda Austera norādījumu, ka pastāv milzīga plaisa starp vēstures akadēmisko zinātni un sabiedrības vēstures uztveri.

Zviedrijā mītošās valodnieces, mācītspēka Stokholmas U. Baltijas institūta Latviešu valodas sektorā Mirdzas Krastiņas publicēto pētījumu vidū minamas *Balter och baltiska sprak* (1994), *Vendi un viņu izcelsmes jautājumi* (2001). Piedalījies arī *Raiņa un Aspazijas gadagrāmata* veidošanā.

SARUNA AR JBPF LAUREĀTI VITU GAIĶI

Šī gada JBPF balvas saņēmēju Vitu Gaiķi, laikraksta *Latvija Amerikā* atbildīgo redaktori, JG līdzstrādnieci un skolotāju Toronto Latviešu Tautas augstskolas ģimnāzijā intervē Jāņa Bierīņa Piemiņas fonda valdes priekšsēdētājs Juris Zommers.

Juris Zommers: *Apsveicu tevi, Vita, kā Bierīņa Fonda balvas laureāti! Mans pirmais jautājums personīga rakstura – man tev kāds raksturoja kā ļoti privātu personu. Vai tā tu pati arī sevi saredzi?*

Vita Gaiķe: Jā, laikam tā mani var raksturot, jo grozīties sabiedrībā nav mans aicinājums. Enerģiju uzkrāju vairāk no dabas, ne no cilvēkiem. Un visiem jau nav jābūt sabiedrības centrā. Protams, ir nepieciešami arī vadoņi, kas spēj aizraut ļaužu pūļus, bet pasaulē vajadzīgi arī vienkārši darba darītāji. Esmu vienmēr centusies savu darbu padarīt cik vien labi to spēju.

JZ: *Pastāsti par savu dzīvi Latvijā. Kas tev patika, saistīta, no kā tu izvairījies personīgajā un arī politiskajā jomā?*

VG: Uzaugu piecu bērnu ģimenē, un ģimene arī ir tas, kā man šeit visvairāk pietrūkst. Bērniībā un jaunībā diezgan daudz sportoju, bet visvairāk aizrāvos ar zirgiem un jāšanu. Daudz lasīju un lasu vēl joprojām. Iespējams, ka tāpēc arī man tik vienkārši bija pieslēgties darbam literārajā laukā. Nekad neesmu aizrāvusies ar politisko darbību. Protams, skolas laikā biju pionieros un komjaunatnē, kā jau pārsvarā visi, bet vienmēr centos izvairīties no vadošiem posteņiem. Neesmu iesaistījies arī nevienā partijā Latvijā pašlaik, kaut gan dzīvi sekoju notikumiem un atbalstu latviski patriotisku partiju centieniem, kam ir arī konkrēts skatījums uz problēmu risinājumu.

JZ: *Ko tu studēji, kādus darbus uzņēmies, ar kādām sekēm?*

VG: Esmu beigusi Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultāti, iegūstot maģistra grādu. Septiņus gadus nostrādāju Priekuļu selekcijas stacijā par selekcionāri, veidojot jaunās miežu šķirnes. Selekcijas process ir ļoti interesants, bet ilglaicīgs, – no krustojuma veikšanas līdz jaunās šķirnes reģistrācijai paiet apmēram 10 gadu, pilni ar rūpīgu iespējamo šķirņu atlasu un izvērtēšanu. Esmu arī līdzautore Latvijā audzētām miežu šķirnēm.

JZ: *Dzīve tev mainījās, atbraucot uz Kanādu kopā ar dēlu Tomu.*

VG: Ar Tomu uz Toronto atbraucām 1999. gadā. Biju ar mieru atteikties no sava darba un dzīves Latvijā, lai

veidotu ģimenes dzīvi šeit, diemžēl, no tās nesanāca nekas labs... Tomēr, neskatoties uz smagiem sākuma gadiem, šeit esam satikuši arī sirsnīgus cilvēkus, un vairāki no viņiem ir kļuvuši mums tuvi draugi, no kuriem nebūtu viegli šķirties, ja ceļš vestu atpakaļ uz Latviju.

JZ: Darbs redakcijā jau ir pasaule par sevi. Pastāsti par savu darbu Kanādas latviešu laikrakstā „Latvija Amerikā”.

VG: Nejaušas sagādīšanās dēļ avīzē sāku strādāt tajā pašā 1999. gadā, – „Latvija Amerikā” meklēja salicēju, savukārt man vajadzēja darbu, un tas bija izdevīgs gan novietojuma, gan darba stundu ziņā. Pamazām šajā darbā iegrimu arvien vairāk. Laikam kaut kas „pielīpa” no Ingridas Viksnas aizrautības un radošās pieejas avīzes veidošanā. Darbs avīzē nekad nesākas un nebeidzas pēc pulksteņa, tas ir gandrīz nepārtraukts, ieskaitot nedēļas nogales, kad jāapmeklē dažādi sarīkojumi un jādodomā, kā tos aprakstīt. Ļoti žēl, bet visu paspēt mēs nevaram, jo rakstītāju skaits sarūk, tomēr esam pateicīgi visiem uzticīgajiem līdzstrādniekiem, kas mums palīdz šajā darbā.

JZ: Tu māci latviešu literatūru Toronto latviešu ģimnāzijā un bez tam darbojies pie „Jaunās Gaitas”. Kādi ir tavi novērojumi un spriedumi par to?

VG: Ģimnāzijā mācu nu jau sesto gadu un priecājos par jauniešu vēlēšanos saglabāt savu latviskumu. Tā taču ir jau trešā trimdas paaudze, bet daudzi no viņiem ļoti labi runā latviski un iesaistās gan deju grupās, gan citās latviskās aktivitātēs. Atgūtā iespēja brīvi apciemot savu tēvu zemi vēl vairāk pastiprina šo vēlēšanos, jo valoda tuvina un palīdz. Savukārt „Jaunās Gaitas” darbos iesaistījos pirms pāris gadiem, piesakoties par korektori, tomēr redaktors Rolfs Ekmanis mani veikli pierunāja uzņemties arī jaunāko grāmatu apskata sagatavošanu katram izdevumam. Vienmēr esmu apbrīnojusi jaungaitnieku spēku un veiksmi jau vairāk nekā 50 gadus, strādājot bez atlīdzības, izdot tik augstas kvalitātes literāru un mākslas žurnālu, tāpēc arī

Vita Gaikē ar draugu – Latvija

biju priecīga palīdzēt. Katrs no šiem darbiem man ļāvis iepazīt daudz apdāvinātu un interesantu cilvēku, kas padara dzīvi šeit krāsainu un vienreizīgu.

JZ: Nobeigsim ar visgrūtākajiem jautājumiem. Kādas ir tavas domas par Latvijas nākotni, par tās problēmām, iespējamiem atrisinājumiem?

VG: Esmu laikam nelabojama optimiste un ceru, ka nedienas Latvijā reiz beigsies. Latviešu tauta to ir pelnījusi. Mums ir tik daudz gudru un apbrīnojami talantīgu cilvēku, es tikai nevaru saprast, kāpēc pie valdīšanas parasti tiek tie „nepareizie”? Un arī tad, ja tiek īstie cilvēki, tad viņus sistēma kaut kā „apēd”. Protams, man nav risinājuma, kā beidzot Latviju uzvest atpakaļ uz ceļa. Ja man tāds būtu, tad es ietu Saeimā. Vienmēr esmu brīnījies, kāpēc Saeimas vēlēšanās kandidē arī cilvēki, kuriem, tāpat kā man, nav nekāda nojēga kā vadīt valsti... □

*JBPF, ko apsaimnieko Latviešu Fonds, ietilpst ziedoju-
mi ilggadējā JG galvenā redaktora vietnieka Jāņa Bierīņa
(1908-1987), pēcāk arī galvenā redaktora Laimoņa
Zandberga (1932-1997) piemiņai. JBPF mērķis, citē-
jot pašu Bierīņu: veicināt latviešu kultūras jaunradi un
pastāvēšanu trimdā. Līdzšinējie JBPF balvas saņēmē-
ji alfabētiski: Dace Aperāne, Baiba Bredovska, Pēteris
Cedriņš, Juris Dreifelds, Elīsa Freimane, Māra Gulēna,
Maija Hinkle, Sarma Muizniece-Liepiņa, Vīzma Makšiņa,
Valters Nollendorfs, Niks Ozoliņš, Guntis Šmidchens, Jānis
Valdmanis, Juris Žagariņš. Nākošais JBPF piešķirums pa-
redzēts 2012.1. Iespējamu kandidātu vārdus un motivāci-
ju lūdzam sūtīt Jurim Zommeram, 250 Homewood Ave.,
Hamilton, Ontario, L8P 2M8, Canada. Sekojot Māras
Zandbergas ierosinājumam, izsakām lūgumu pēc ziedoju-
miem Bierīņa Fonda pamatkapitāla pacelšanai par piemi-
ņu kādam mīļam aizgājējam, kā viņa darīja, godinot savu
dzīvesbiedru, ilggadējo JG galveno redaktoru Laimoni
Zandbergu. Interesentus aicinām vērsties pie Māras –
tālrunis: 905-648-3539, e-pasts: <mzandbergs@cogeco.ca>*

Juris Zommers

JBPF valdes priekšsēdis

Kas vairāk veicinājis Latvijas neatkarības atgūšanu – „stingrā stāja” vai „sakari”, disidentisms vai darbība legālītātes robežās? Tā jautājis Karogs 1996. gadā. 2011. gadā vairs nešķiet aplami, ja kāds saka, ka Latvija neatkarību nav atguvusi. No visas šeit nopelnītās naudas nelikumīga lauvas tiesa aiztek uz Kremli tuvu aprindu kontiem. Te nu ilens izlien no maisa, un šī ir tā starpība (nevis Guntara Godiņa piesauktais bezdibenis) starp mums un Igauniju. Kā stāvokli labot, kā pa īstam atbrīvoties no imperijas?... Kamēr spēki nevienādi, tikmēr cīņa ir ļoti grūta... Kaņalaus pildās kritušie, bet mazdūšīgākie bēg. Ļoti iespaidīgi šo ainu zīmē Ingas Gailles dzejolis „Aizbraucot” (JG264): *Lidosta pilna asaru... kā mēs varēsim izlasīt jūsu grāmatas, kas būs pārvērtušās dirižabljos un aizēnos jūsu gaišās sejas? ... kā ar tiem kokiem, kas izaugs, kā ar tiem bērniem, kas jau iesēti sievietēs ... tu arī būtu kas īpašs, ja paliktu šeit un atklātu to, kas ir tavas uzdevums šajā valodā, šajā zemē...*

Es jūs lūdzu – nebrauciet prom,

Cik galu galā cilvēks var apēst?

Sen nebiju lasījis tik iespaidīgi uzrakstītu dzejoli.

Ainārs Zelčs, Alūksnē

Gribas izteikt lielu paldies par JG apdares meistara devumu. Katru žurnāla numuru var turēt rokā bez atvēšanas un priecāties par lielisko ārlatviešu devumu latviešu literatūrai. Kas gan būtu JG bez Jura Žagariņa apdares. Raksti jau būtu tepat lieliski. Bet tas būtu, kā liels neapstrādāts dimanta gabals, kuram spožumu piedod dimanta slipētāja talants. Liels paldies viņam par to.

Arturs Pormals, Čikāgā

Kamēr Karogs klusē, JG īpatsvars dabīgi ir liels. Konkrēti par šo numuru [JG263] domāju to pašu, ko par iepriekšējiem, resp., visu labāko. Tas lauzuma un pārnesuma princips – būtu labi tikt pie racionālāka risinājuma. Es jau nezinu, es pats esmu vienīgi ar roku rakstītu „ģimenes sienasavīzi” izdevis. Bet tā tekstu pārņemšana man liekas arvien vēl kas tāds, kas iederas „dīpišu izdevumā”.

Uldis Bērziņš, Rīgā

JG264 visi materiāli interesanti. Ceram, ka G. Godiņa raksts par Avotu un R. Ekmaņa par Latvju Tekstiem palīdzēs, lai literatūra Latvijā netiktu slēgta kā skolas un slimnīcas... Smagākie triecieni tiek vārda brīvībai un valodai, kuras visi tā sakās aizstāvam. Pati literatūra – kaut komā – kādu laiku, redzams, izķeips, kā mūspusē saka. Ingas Gailles dzejolis „Aizbraucot” pamanīts arī Latvijā. Saprotams Ulda Graša satraukums, pat – varbūt – „Vēlreiz ej uz barikādēm”, vienīgi bažas, ka tiešām (!) vismaz pusei (sk. G. Keņiņa teikto 53. lpp.) drīz var apstrūkt tējas un sviestmaižu, par ko nebija jāraizējas 1991. gada janvārī... Nopietni turpinās Evas Eglājas-Kristsones pētījums. Kā allaž, smalki daudzi Benitas Veisbergas vērojumi un zīmējumi. Daudz ko gribētos piebilst. Piemēram, Friča Mendera un (arī Klāva Lorenāma u.c.) mūža nogales lielais politiskais veikums izrādījās... tieši šī nesamierināšanās ar varu (memuāri), tās turpinātajām vajāšanām

sasniedzot cerētajam pretēju iespaidu. Pat nebūt neiebiedēto Rīgas dzejnieku prātos... Vai: ne tikai Vizmas „Indriķi”, – daudzviet latviešu un pasaules literatūrā TAUTA nebūt nav tikai nācija (LLVV vien – 5 nozīmju grupas!), bet bieži – „cilvēku kopums” utt. Un hipotēzi par Livonijas Hronikas autora tautību izteikuši paši vēsturnieki; dzejai ar to pietiek. Citādi steigā iebilst abiem zinošajiem autoriem neriskēšu... Katrā ziņā – paldies par saturīgumu, daudzveidību, blīvumu! Lai veicas arī turpmāk!

Irina un Imants, Rīgā

Saņemta JG264 ar iespaidīgām un daudzos gadījumos aizkustinošām fotogrāfijām, dzejoliem un aktuāliem un saturīgiem tekstiem! Lasu ar baudu!

Ruta Čaupova, Rīgā

Esmu pateicīgs literatūrzinātniekam Ilgonim Bērsonam, ka ar viņa starpniecību *Laika* lasītājiem [Skat. <<http://zagarins.net/JG/Bersons/262-263.htm>>] beidzot, pēc 42 gadiem, ir iespēja izlasīt daļu no manas 1969. gadā rakstītās, bet *Laikā* neievietotās lasītāja vēstules. Bērsona kungs citē manu vēstuli savā apskatā „Personības un problēmas, Jaunā Gaita – 262. un 263.” (*Laiks* 2011.29.I-4.II). Laba daļa viņa apskata ir par Evas Eglājas-Kristsones pamatīgo rakstu „Attieksme pret padomju latviešu literatūru trimdā” (JG262). Tajā autore plaši iztirzā pazīstamu trimdas literātu un kritiķu (Anšlava Egliša, Jāņa Rudziša, Veltas Tomas, Valtera Nollendorfa, Rolfa Ekmaņa, Gunara Saliņa, Gunara Irbes u.c.) vērtējumus par Latvijas kolēģu dzeju un prozu, citējot arī, starp citu, manu npublicēto vēstuli. Šķiet, ka vēstules kopiju biju aizsūtījis kādam draugam, kuŗa papīri tagad nonākuši Latvijas arhīvos, kur tos lasījis Eglāja-Kristsons. Kā atstāsta Ilgonis Bērsons, Losandželosas dziesmu svētku (1969) rīkotāji gribēja repertuārā iekļaut Latvijas komponista Kaminska dziesmu ar Ojāra Vācieša vārdiem, pret ko *Laika* slejās protestēja nacionālpatriotiski tautieši. (Vārds *nacionālpatriotisks* toreiz bija stipri modē.) Vēlēdams piedalīties debatē, uzrakstīju minēto vēstuli, iekļaujot tajā arī Vācieša dzejoli – kuŗš vairumam *Laika* lasītāju nebija pazīstams, bet kuŗi tāpat zināja, ka okupētajā Latvijā rakstītāi nekas labs nevar būt. Uz manu nacionālpatriotiskā stilā rakstīto vēstuli *Laika* redakcija acimredzot skatījās aizdomīgi, kā uz zobošanas par patriotiem, nevis viņu lietas aizstāvēšanu. Jāatzīstas, ka aizdomām bija zināms pamats, jo JG sākuma gados biju bijis viens no tās redaktoriem, un jau 1950. gados žurnāls publicēja Latvijas jauno dzejnieku darbus (arī Ojāra Vācieša) un šad tad recenzijas par Latvijā izdotām grāmatām. Eva Eglāja-Kristsons savā JG rakstā par manu vēstuli saka, ka tajā „ironizēju”. Jau 1969. gadā tā acimredzot domāja arī *Laika* redakcija. Priečajos, ka mana vēstule tagad rosinājusi Bērsona kungu vēlreiz apstiprināt Ojāra Vācieša latvietību un drosmi (par ko gan arī 1960. gados trimdā nešaubījās Latvijas literatūras pazinēji), bet vēl vairāk priečajos, ka Bērsona kungam ir iespēja un patika *Laika* slejās apcerēt vienmēr jaunus *Jaunās Gaitas* meklējumus kultūras un brīvās domas problematikā.

Jānis Peniķis, Indianā, ASV

Laimonis Purs

VĒSTURE UN PATRIOTISMS

**Atklāta vēstule kulturologam
Jānim Krēšlīnam, Sr., Bronksa, ASV**

Rīgas Celtniecības koledžas docents Arvīds Bernhards publiski kvēlā vēstulē aicina latviešus negaidīt *atvainošanas no mūsu pāridarītājiem*, tieši otrādi, gauži aizniknots viņš *Latvijas Avīzē* (2011.11.II) jautā, *vai mums pirmajiem (kā baltu atzaram – latviešiem) nebūtu jāatvainojas Saeimas personā krievu un citām bijušās PSRS tautām un tautībām par mūsu pieredzīgo juristu (P. Stučka), čekistu (J. Peterss) un latviešu sarkano strēlnieku izdarībām viņu zemē?*

Lūk, mister Jāni Krēšlīn, senior, cik dāsni saplaukst Jūsu izsētās nezāļu sēklas mūsu vēsturē, tās nomāc valstsnācījas patriotismu, tiešāk izsakoties, nīcina latviskumu. Arvīda Bernharda mundrais mudinājums mums liekt muguras kopīgā lūgšanā par mūsu senču pagātnē „sagrēkoto”, lūgt piedošanu, – šoreiz saņēma asu pretsitienu, tā apliecinot latviešu veselīgas domāšanas spēku. Tas arī mani rosināja neklusēt un pievienoties LA adresēto vēstulu autoriem. Dažus atļaušos vispirms pacītēt. Piespiedu kārtā Sibīrijā pabijušais Ilmārs Knaģis tieši un atklāti vaicā: *Vai tagad būtu Latvija, ja ar latviešu strēlnieku līdzdalību nebūtu satriekta tā vara, kas latviešiem nesolīja neko?* (LA 2011.15.II).

Kādu citu D. Bernhardu uzvārda brāļa publiskie uzskati tā aizvainojuši, ka viņš tos nosaucis par bradāšanu *vircotiem zābakiem svešā jomā.* (LA 2011.15.II).

Latvijas Lauksaimniecības universitātes profesors Uldis Osītis protestējošā vēstulē konstatē: *Acīm redzot A. Bernhards ne visai iedzīlīnājies vēsturē un pašļāvies uz padomju laikā mācīto* (LA 2011.15.II).

M.M. Putniņš no Jūrmalas sasaista bijušo ar šodien: *Genocīds (pret latviešiem), aizsākts no pagājušā gadsimta trīsdesmitajiem gadiem, turpinās.* (LA 2011.16.II).

Andrejs Lucāns, Trešās atmodas cīnītājs, deputāts-lēmējs par valsts neatkarības atjaunošanu, tagad zemkopis Burtņiekos, paplašināti izklāstījis latviešu strēlnieku veikumu, secina: *Būtu Krievijas Pagaidu valdība (Kerenskis) atbalstījusi tautu brīvības centienus, nebūtu latviešu sarkano strēlnieku, ļoti iespējams, nebūtu Ļeņina-Staļina Jaunuma impērijas un šodien atkristu demagoģiskā spriedelēšana par sarkano latviešu strēlnieku realizēto „okupāciju” un docenta prasība atvainoties Krievijas impērijas piekritējiem ar viņu iedzīmoto tieksmi „satvert un paturēt kopā nedalāmu lielo Krieviju.”*

Būvinženieri, tagad pensionāru M. Čeimuru nepatīkami pārsteidzis A. Bernharda raksts, jo *Latvijas valstij un tās Saeimai nav jāatvainojas, kā to gribētu A. Bernhards* (LA 2011.22.II).

Dramatiska ir Latvijas vēsture un, laikmetiem mainoties, sašķobīts arī tās atspulgs publicistikā. It īpaši naski šajā virzienā esam darbojušies paši, un arī tie, kuri ilgstoši aizkavējās plašajā austrumu kaimiņ-

zemē, un diemžēl pat starp tiem, kuriem bija lemts izaugt un mūžu nodzīvot Rietumos. Pirmie, atgriezušies dzimtenē, kratīja dūri un apsaukāja vietējos (bija arī izņēmumi) par budžiem, kulakiem, ekspluatatoriem, nacionālistiem, socfašistiem (sociāldemokrātus), čeka meklēja un pētīja, apcietināja un lopu vagonos aizveda nomīšanai gulagos, desmitiem tūkstošus (īstais skaitlis joprojām nezināms) nošāva. Latvija, piespiesta kļūt par Padomju Latviju, tika tautsaimnieciski nosmacēta, pārvērsta par rūpniecisku kropli, lauksaimniecībā visus zemkopjus pārvērtā kalpos bez zemes... Starp abiem pasaules kariem 20 gados ekonomiski visstraujāk izaugusi valsts Eiropā noslīdēja atpalcējos. Otrie, rietumnieki, atgriezušies dzimtenē, arī netaupīja pārmērumus gan par sadarbnieciskumu ar padomju varu, par nevajadzīgo, pat bīstamo nacionālismu laikmetā, kad notiek globalizācija, var nojaukt valsts robežas, pavērās iespēja dzīvot, kur vien sirds vēlas. Atjaunotās neatkarīgās Latvijas 20 gadi diemžēl nedeļa gaidīto, vēl drūmāk, esam „pobaltikas” aste, kam piekarināti parādu miljardi...

Kas vainojams?

Vispirms un pašos pamatos – tās ir sekas patriotisma vajāšanai totalitārajā padomju režīmā, un to pašu turpinām, tikai izsmalcinātāk, demokrātiski. Skaties, kur vien vēlies, patriotisms neaplicina sevi drošā un pārliecinošā rīcībā, pāri mums lido tikai koši vārdi kā uzpūsti gaisa baloni.

Ļaunākais – mēs pat no vēstures dzēšam patriotismu. Nacionālisms tiek pārvērsts kaut kādā draudošā, mūs apēst alkstošā pagātnes dinosaurā.

Godājamo kulturolog Jāni Krēšlīn, arī Jūsu sētās nezāles Latvijas vēsturē cenšas nomākt patriotismu. Vēl jo ietekmīgāk tāpēc, ka esat Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju loceklis, Triju Zvaigžņu ordeņa kavālieris, mūsu bibliotēkās lasāmi trīs sējumi Jūsu rakstu. Jau atmiņū atspulgās par noslēpto un viltniecisko *Aizejot atskaties* (autora izdevums, 2006.) otrās grāmatas 35. lappusē paudu nepatiku pret Jūsu apgalvojumu, ka 1905. gada revolūciju nevar saistīt ar latviešu tautas vairākuma nostāju, jo tajā noteicošie teroristi ir *ļoti radniecīgi tiem teroristiem, kas bieži tiek pieminēti šodienas laikrakstu pirmajās lapās visā pasaulē.*

Kam izdevīgs šāds mūsu tēvtēvu varonības nonicinājums?

Nupat žurnālā *Jaunā Gaita* 2011. gada pavasara 264. numurā parādījusies atkal Jūsu publikācija, par kuru nevaru klusēt, un, izmantojot demokrātiju, neklusēšu. Virsraksts – „Latviešu anarhisti Londonā pirms 100 gadiem”, tāpat Jums tik iemīļotais nonicināmais laikposms. Izņemot angļu vēsturnieka, Jūsu vērtējumā ar *anarhistisku noslieci*, Fila Rafa pētījumu par notikumu pirms 100 gadiem Londonā, – Jūs kā vienmēr vissīkākās detaļās esat neklūdīgs, izņemot vēlmi nonicināt latviešu tautas cīņu pret carisko Krieviju un latviešu apspiedējiem. PSRS diktators Josifs Staļins nacionālistus un sociāldemokrātus lika apšaut kā pirmos, kā vislielākos padomju varas ienaidniekus, un arī Jums nacionālisms un sociāldemokrātija ir bulis baidīšanai – rau’, kādi nelieši bijuši mūsu senči. Šoreiz izrauts no laikmeta kopskata 1910. gada 16. decembrī notikušais mēģinājums aplaupīt Londonā

kādu dārglietu veikalu. Filis Rafs savu publikāciju – citēju Jūsu tekstu – *nobeidz, daļēji attaisnodams latviešu anarhistu izdarības*, tāpat Anglijā dzimusi un saglabājusies teiksma par apspiesto aizstāvi Robinu Hudu, šķiet, nav zaudējusi savu nozīmi. Turpretim mums kauns un negods: par 1905. gada revolucionāru nodedzināto latviešu vēstures pētnieka Augusta Bilenšteina muižu ar tās bibliotēku, un Jūsu sašutums joprojām deg, jo latvieši par šo „apgrēcību” nevēlas un nevēlas atvainoties! Stāstījumu par 1910. gada decembrī Londonā notikušo Jūs tiši papildināt ar Krievijas valsts bankas aplaupīšanas epizodi Helsingforsā (Helsinkos) 1906. gada oktobrī, lai iedzeltu, ka šajā uzbrukumā *piedalījies arī slavenais latviešu gleznotājs Gēderts Eliass, kura vārdā vēl šodien (mans izcēlums, L.P.) ir nosaukts muzejs Jelgavā. Vai steidzīgi pārdēvēt par Bilenšteina vārdā nosaukto?*

Rakstā par uzbrukumu dārglietu veikalam, Jūs piepiniet klāt Vīzmu Belševicu, pārmetot dzejniecei vēstures nezināšanu: *Lai kāda būtu Belševicas poēmas dzejiskā vērtība un nozīme laikmetā un apstākļos, kad tā rakstīta, vēsturisko faktu izpratne šai poēmā ir aplama. 13. gs. nemaz nebija tāda latviešu tauta vai nācija, kā minēts angļiskā tulkojumā.*

Dīvains, itin kā analfabētiem domāts, ir šis apgalvojums par latviešu nācijas neesamību. Magnetohidrodinamikas pētnieks un atdzejotājs Juris Birzvalks apšaubīja Šekspīra autorību, un viņam bija nopietni argumenti. Ja kā paraugu izvēlētos Jūsu noraidījumu par latviešu tautu 13. gs., tad tikpat labi var atgādināt, ka Anglija taču nav angļu dzimtene, un tāpēc vien Britu salām nepienākas šis gods. Romiešu vēsturnieks Tacīts ar nosaukumu „angļi” pieminējis barbarus Elbas upes vidusteces krastos, un tie varbūt turpinātu tur dzīvot šobaltdien, ja pirmā gadu tūkstoša sākumā romiešu karaspēks nepamestu iekarotās Britu salas, tā paverot ģermāņu ciltim – angļiem, sakšiem, frīziem, jītiem – iespēju doties sirojumos pār Lamanšam, padzīt keltus, kas bija padziņusi salas pirmiedzīvotājus piktus. Tur veidojās raibs tautību un valodu jūklis, to vēl vairāk sajauca vikingi, salu pakļāva Dānijai, Normandijas normaņi asiņaini vajāja salas iedzīvotājus, ģermānisko angļu-sakšu valodu romanizēja, un tikai 17. gs. izcilais dramaturgs Viljams Šekspīrs ierādīja ceļu jaunangļu valodai, kuru otrs literatūras klasiķis Bernards Šovs uzskatīja par tik neizdevušos, ka savu mantojumu atstāja vienvienīgam mērķim – lai angļiski runātais atbilstu rakstītam. Mantojums joprojām glabājusies neizlietots. Turpinot Jūsu apgalvojumu par 13. gs. bez latviešu nācijas, var nonākt pie domas, vai angļiski runājošiem vispār ir dzimtene. Cilvēka psihe piedalījies un joprojām piedalās valodas tapšanā un tās veidošanā, savukārt valoda ar bērna pirmo šļūpstu veido cilvēka psihi. Valodniecība un psiholoģija nav šķiramas. Kā angļiski runājošie latvieši saviem angļu draugiem, arī jaunajiem radiem pārtulko katra latvieša sirdij tik tuvo *dzimtenes mīlestība?* Prasti sakot, tas ir pentērējums, kuru grūti pat izrunāt – *love for (of) one's native land*, pie kam angļiski *land* ir ne vien zeme, valsts, cietzeme, sauszeme, pat tikai gruntsgabals, un „native” tulkojams kā „vietējais”, t.i. iezemietis, vietējais dzīvnieks, dabiskis u.c., tāpat angļu valodā pazudis vai nekad nav bijis vārds, kāds mums ir *dzimtene*. Svēts vārds, viennozīmīgs, ar nepārprotamu saturu.

Otrā pasaules kara nedienās gan atļāvāmie labu paštecīnājumu mīlinoši dēvēt par „dzimtenīti”, vācu laikā jūtami pārāku par veikalos nopērkamo trīsdienas procentu dēgvīnu, „uzlabotu” ar ziepjakmeni.

Ar latviešu valodas senatnīgumu nevar mēroties neviena cita indoeiropiešu valoda, tā iesniedzas hetu, sanskrita, sengrieķu senseni mirušo valodu saimē. Mūsējā dzīvo! *Letti... Letten... Lettland... Letthigalli...* Pat svešvalodās tautības nosaukums latvis, latvji iekļuvis vārda saknē. Jā, tas draudēja pazust, apspiedēji mūs sauca par *undeutsch*, vēlāk par *bauriem*. Vecais Stenders gan lika iekalt savā kapakmenī – Latvis. Lai vārds saglabājas. Un tas ir saglabājies. Varat man nepiekrīst, ka nosaukumi Zemgale, Vidzeme, Kurzeme, Latgale ir latviešu darināti, vadoties no ģeogrāfiski tik atbilstošai izpratnei. Zemgale – zemais gals, to vislabāk var saskatīt Tērvētē, ejot pa Brigaderes taku. Kurzeme – kur zeme? – sauca kurši, atspriedzoties kuģos no sirojumiem. Vidzeme – zeme, kas kaut kam vidū. Latgale – latvju zemju tālākais gals, novads pie Tālavas, krieviski Pitalova. Pirms četriem gadu tūkstošiem baltu ciltis pietuvojās Baltijas jūrai. Daudzas ciltis neizdzīvoja, lietuvieši un latvieši runā joprojām senajā valodā. Kāpēc Jums dzejnieces Vizmas Belševicas vēsturisko faktu izpratne ir aplama? Latvji 13. gs. bija un vismaz pagaidām ir arī 21. gadsimtā.

Nepatīkā pret Piekto gadu un tās kaujiniekiem Jūs savā rakstā esat aplami iztulkojis pat Anglijas valdības toreizējā iekšlietu ministra Vinstona Čērčila rakstīto par uzbrucēju Londonā dārglietu veikalam Jāni Žakli: *Viņš bija viens no tiem mežoniģajiem nezvēriem, kuri vēlāk Lielā Kara konvulsijās aprija un izvaroja Krievijas valsti un tās laudis. Izvaroja...* Anglis Čērčils lietojis *ravage*, tas visās vārdnīcās, arī Tildē, tulkots tikai kā *nopostīja, izpostīšana, nopostīšana, postījumi, (no)postīt*. Jums – izvarošana. No visiem ļaunumiem ļaunākais. Kā Otrā pasaules kara nobeigumā sarkanarmieši vācietes.

Lai cik tas neticami, mēs abi esam sastapušies angļu izcilā valstsvīra Čērčila memuāros, esam izvēlējušies vienu teikumu tulkot latviski. Kā brīvam cilvēkam demokrātiskā pasaulē Jums bija brīva izvēle, turpretī man visstingrākā padomju sistēmas uzraudzībā bija jāatrod sprauga būt nacionāli noskaņotam latvietim. 1968. gadā aizliedza turpināt rādīt manu lugu *Redzēt jūru*, kuras pirmizrāde notika Latvijas PSR valsts akadēmiskā drāmas teātrī (tagad Nacionālais). Atnāca 1969. gads un par godu „padomju varas 50. gadadienai Latvijā” teātrim vajadzēja šim datumam vēltītu uzvedumu. Teātra direktors, Otrajā pasaules karā karojis „pareizā pusē” kā frontes izlūkvada komandieris, Imants Filipsons un teātra galvenais režisors, arī karojis „pareizā pusē”, LPSR Tautas mākslinieks Alfrēds Jaunušans, abiem krūšu kabatā kompartijas biedra karte, uzaicināja mani, mobilizētu „nepareizā pusē”, nesen ar savu pirmo lugu sagādājis viņiem nepatīkšanas pat līdz LKP CK birojam, – uzrakstīt scenāriju padomju varas apaļās jubilejas uzvedumam. Uzrakstīju. Piesardzības labad programmā autora vārdu un uzvārdu neuzrādījām. Šo to pielabojām, īsinājām, bija arī cenzūras kategoriski aizliegumi, viens no tādiem – citāts no Vinstona Čērčila memuāriem *Mana dzīve: Latviešu strēlnieki bija 700 gadus verdzinātas tautas sāpju kļiedziens*. Iestudējums

Jānis Buls. *Latvijas vislielākā ņeņinekļa pazušana 1991. gada 27. augustā, Dubultos.*
No sērijas *Pirms 20 gadiem.*

pieredzēja trīs izrādes. Par Čerčila citātu gan dabūju skaidroties augstā iestādē ar augstiem priekšniekiem. Teātrim lika savākt visus 102 lomu tekstus. Pie manis kā pie drauga atnāca pazīstams teātra kritiķis, palūdzda iedot ieskatam autora eksemplāru, atdošot. Neatdeva, pats diezgan pasen nomira. Atradu savu papīru kaudzēs paslēpušos uzveduma 26. lappusi, un atļaušos oriģinālu atkārtot. Izmantojot tā laika Ļeņina dižumu un viņa rakstītā svētumu, ielavījāties kompartijas aizliegtajā latviešu nācijas patriotismā. Citētā lappuse sākas ar Ļeņina teiktā nobeigumu:

...izskaidro Latvijas sociāldemokrātijas panākumus, jānotāda pirmā vietā augstāka kapitālisma attīstība tiklab pilsētā kā uz laukiem, lielāka skaidrība un noteiktība šķiru pretrunās, to paasināšanās nacionālo spaidu dēļ, latviešu iedzīvotāju koncentrācija un augstāka kulturālās attīstības pakāpe. Ļeņins.

(Skan dziesma no Strādnieku marselježas):

*Tas naidnieks, ko visvairāk bīstas,
Kas mūs kā lietuvēns vēl spiež,
Tā jauzu muļķība, ko nīstam,
Ko tikai gara zobens griež* utt.

(uznāk Barons, Turīgs zemnieks un Gorodovojš)

B a r o n s. *Uh, kā es ir pēkus!... Skat, šitād ir to latvet: septiņsimt gad mēs viņ ir vadiš, audzināš un baroš ar mūs smalk kultur un septiņsimt reiz sliktāk viņ ir taps! Kā var runāt par ven kompromis ar tād radījum!* (Projicējas Zariņa karikatūra no Pēterburgas svariem, 1907. g. 4. num.)

T u r ī g s z e m n i e k s. *Baron lielkungs, mīļais baron lielkungs. Ja nu kāds mans pazemīgs vardiņš pie reizes jums liekas tāds paprastāks, lūdzu piedodiet. Jūs mīļai cienīgmātītei, mūsu labdarei...*

B a r o n s (pārtrauc, tēvišķi). *Labs, labs. Vēn gan lēc aiz sav aus – ja tu jūt, kur kād lēl mut brūkē, nestrādierē, zin, tu tūliņ dod man šript. Viņš* (norāda uz Gorodovoju) – *pif!*

G o r o d o v o j s. *Tak točno, vaše visokoblagorodie! Pif!*

Pēdējo teikumu lappusē esmu ierakstījis kirilicā ar savu roku. Skatītājos bija jūtams savīļņojums, tātd saprata zemtekstus. Bijušais atbalsojās Padomju Latvijā notiekošajā vai arī otrādi – notiekošais sabalsojās ar pagātni. Lappuse no uzveduma *Tas brīvības zelta rīts* apliecina, ka akli nepakļāvāties, latviešu nācijas patriotisms dzīvoja. Kāpēc Jūs kā kulturologs šodien no brīvas gribas cenšaties to samidīt?

Pagājušā gs. 80. gados, jūtot tuvojamies izmaiņas Padomju Savienībā, gruzīnu filmas *Grēku nožēlošana* nobeigumā izskan vaicājums – kāpēc vajadzīgs ceļš, ja tas neved uz dievnamu? Aizņēmos gudro domu un pielāgoju Latvijā notiekošajam: kam mums Brīvības iela, ja tā neved uz tautas un valodas izdzīvošanu? (*Diena* 1997.16.V). Šoreiz jautājums – kam mums vēsture, ja tajā neejam pa patriotisma taku? Pielūžņojam jau tā pielūžņotās smadzenes, izsējam nezāļu sēklu, kas dīgst, zaļo un nomāc lietderīgo, un Rīgas Celtniecības koledžas docents Arvīds Bernhards, saņēmis daudz lasītāju iebildes, turpina apgalvot, ka *godīgums un pašcieņa vēstures jautājumos grūti ienāk Latvijas publiskajā telpā* un nožēlo:

Biju iedomājies, ka Latvija varētu būt viena no pirmajām atvainošanās procesā Eiropā un pasaulē.

Izraujot vēsturiskos faktus no kopainas, veidojas gauži aplami priekšstati par mūsu pagātni. Zināšanas vēl nav gudrība, īpaši mums, skaitliski mazai nācijai tik vajadzīgā. Kas nevēlas būt patriotisks, tam labāk būtu paklusēt.

Radīt apstākļus lauksaimniecībai kā dzīvesveidam vismaz 150 000 preču produkciju ražojošām sīksaimniecībām, mazajām un vidējām zemnieku ģimeņu saimniecībām, ar mērķi realizēt: lauku vienmērīgu apdzīvotību, pieprasījumu pēc pārtikas, izejvielām rūpniecībai un produkciju eksportam, – tā aicina zemnieks un patriots Andrejs Lucāns. Tautas skaitīšana parādis, cik latvieši palikuši pie zemes, viensētā. Abām rokām parakstos zem šī aicinājuma, ja vien... ja vien, zaudējuši patriotismu, esam aizsteigušies pārāk tālu, atstājot aiz sevis izdangātu, neizbraucamu atpakaļceļu. Nepratām un nespējām būt tādi patrioti kā igauņi, turēties kopsolī ar viņiem, saglabāt nāciju 21. gadsimtā. Noslīdējām aiz bojāejas sliekšņa. Vai tiešām tik drūmi? Jā, jo tie, kam patiesi būtu jāatvainojas, to nedara un nedarīs. Bolševizācija un globalizācija ir kā divas dvīņumāsas, tikai katra darbojas ar atšķirīgiem darbarīkiem. Skaitliski mazas nācijas abās sistēmās nīkuļo, staļinisma gados nacionālāk domājošos apšāva bez žēlastības, globalizācija kā piezīdusies dēle izsūc skaitliski mazu nāciju asinis, aizvilinot pasaules klaidonībā. Esam apdraudēti kā nekad. Ne tikai savas vainas dēļ.

Pārticība un bads. Statistikai vairs nepietiek skaitļi ar sešām nullēm, Zemeslodes apdzīvotāji tuvojas septiņiem miljardiem, no tiem 2-3 miljardi dzīvo pusbadā, desmitiem miljoni mirst no bada. Ziemeļāfrikā sūknē un sūknē naftu, būvē viesnīcas, kurās par vienu dienā nakti jāmaksā 10 000 dolāru, bet turpat... Trūcīgi mostas. Viņiem dotas iespējas skatīties TV, ar mobilo tālruni sazināties ar radiem Eiropā, uzklaust, ko tur neapēd un atstāj uz šķīvjiem izmešanai. 2011. gads kļūst par skaidri saklausāmu prelūdiju turpmākajam. Izskan aicinājumi Ziemeļāfrikā atvērt nometnes bēgļiem, tie skaitāmi jau simtos tūkstošos, miljoni pagaidām vēro un nogaida. Kad sakustēsies miljardi? Ķīnas komunistu dižvadonis Mao Dzeduns nebūs kaisijis vārdus vējā, teikdams, ka demokrātija laba, ja ir vairākums. Nepaēdušajiem tas jau tagad ir. Vai 2011. gadā saskaitītie 1 210 miljardieri (droši vien ir arī nesaskaitītie), kuru kopbagātība sasniegusi 4,5 triljonus dolāru, – rādīs priekšzīmi, atvainosies, lūgs piedošanu un atdos lieko naudu bēgļu nometnēm? Nekad! Pie tam labdarība nepaglabās; nauda ātri izsiks, bēgļu skaits pieaugs vēl ātrāk.

Vai nav smieklīgi aicināt latviešus kā pirmos pasaulē atvainoties? Vispirmajiem piedošana būtu jāizlūdzas neapdomīgas dzimstības veicinātājiem teritorijās, kur iedzīvotāji nespēj sevi paēdināt.

Dzīļi izjūsts, pat sāpīgs, morāli tīrs patriotisms pietrūka atjaunotās neatkarīgās Latvijas valsts daudziem vadošajiem politiķiem, un tas mūs atšķīra no igauņiem, Igaunijas. Esam tur, kur esam. Un jāgatavojas vēl lielākiem ļaunumiem. Noklusēts un tā sauktai kristīgai civilizācijai nepieņemams bija un ir

vācu filozofs Osvalds Špenglers, viņa pirms gandrīz 100 gadiem divās grāmatās publicētais brīdinājums *Vakareipos bojāeja* (*Der Untergang des Abendlandes*). Viņš cilvēces nedienu saskatīja cilvēces mērķi *atņemt atsevišķajam indivīdam iespējami lielāko darba daļu un uzkraut to mašīnai, tādējādi cerot gūt laimi no nekānedarīšanas*. Tā sauktais progress ir kā no kalna ieripināts milzu akmens. To neapsturēt. *Laiks nav apturams; nav gudra pagriezienu atpakaļ, nav gudras atteikšanās*, – rakstīja Špenglers.

Kulturologam šodien jābūt arī futurologam. Ko sāgāt un glābt, lai izdzīvotu?

Pēdējā gadsimtā caurmērā katru gadu notiek apjomā postoša zemestrīce. Japānas vēsturē visgraujošākā 2011. gada martā, pie tam apvienota ar paša cilvēka radīto radiācijas ļaunumu... Nesen zemestrīce daļēji noslaucīja Haiti salu... Jaunzēlandē... Vai tās sāk notikt biežāk un ar nopietnākām sekām? Planētai Zemei esot mazliet pavirzījusies rotācijas ass. Vai no kūstošiem šūdoņiem Ziemeļ- un Dienvidpolā? Zemes smagumcentru varbūt izmaina lielpilsētas ar desmitiem miljoniem iedzīvotāju un simtiem debeskrāpju? Izcirstie džungļi? Varbūt savu mazo pirkstiņu pielikusi arī šodienas Latvija: latviem ozols un liepa bija svēti. *Caur sidraba birzi gāju, ne zariņa nenolauzu*... Nu koku esam pārvērtuši kokmateriālā. Kur pirms 20 gadiem desmitiem kilometru šalca mežs, tur tagad kailcirtes mijas ar šaurām meža atliekām, kopšanas cirtes neredz. Gatvēs nozāgē ozolus, ošus, kļavas, egles, pat pagalmos tēvtēvu stādītos. Bet atrodas zinātnieki, kuri apgalvo, ka cērtam tikai nocērtamo. Turpat līdzās krūmiem aizauguši tīrumi, jo ērtāk taču saņemt pabalstus un pārtikas pakas, nevis izaudzēt kaut vai pūru kartupeļu. Esam ierauti „nekānedarīšanā”. Sava kaktiņa, sava zemes stūrīša patriotisms iznīcināts.

Vai globālie draudi piespiedīs latviešus atpapties, vismaz daļai atgriezties viensētā un kopt zemi? Bet – kā mēdz sacīt – ja vilciens būs jau aizgājis...

Daba spēcīgāka par vismodernāko tehniku. Daba nepazīst žēluma. Dzīvība ir brīnums.

No austrumiem mūs apsūk par fašistiem, no rietumiem rakņājas un šausminās, ka bijuši latviešu izcelsmes teroristi un pat izvarotāji. Toreiz nedevās svešumā – Somijā, Šveicē, Francijā, Anglijā pelnīt, lai atmaksātu dzimtenē ņemtus kreditus, toreiz devās cīņā par savas tautas atbrīvošanos no Krievijas impērijas žņaugiem. Pliks fakts vien jo viegli pārtop apmelojumā.

Latvieši dzīvoja un mums jāturpina dzīvot. Centīsimies izprast dzīvi.

Godājamo Jāni Krēslīn, senior! Neklusēsim par šodienas nedienām un saskatīsim rītdienas draudus. Ne pagātnes biežajā kažokā tvarstīsim latvieša kaut kādas blusiņas, bet mēģināsim izprast globālās norises.

Ar šo aicinājumu atvadoties –

patiesā cieņā
Laimonis Pūrs

2011. gada martā
Amatas novads, Zaubes pagasta „Biķernieki”

NOTA BENE

Sakarā ar *JG* drukāšanas un izsūtīšanas darbu pārceļšanu no Kanādas uz ASV, mūsu rakstu krājuma saimniecības vadību – ar ilggadējās un pašai izlēģīgās *JG* saimnieces **Ingrīdas Bulmanes** (kopš 1984. gada vasaras numura!) piekrišanu un atbalstu – pamazām pārņems Masačuzetsas štatā mītošais galvenā redaktora vietnieks un tehniskais redaktors **Juris Žagariņš**, kurš ir jau iesācis „inkorporēšanās” procesu saskaņā ar Masačuzetsas štata likumiem, lai visas finansiālās transakcijas (naudas saņemšana, noguldīšana bankā un maksājumi) varētu tikt īstenotas *JG* vārdā, kam sekos prasības iesniegšana ASV federālajai valdībai piešķirt *JG* bezpeļņas organizācijas statusu (kas saistīts ar ievērojamu atlaidi pasta izdevumiem un atvieglotiem nodokļiem). Pārkaršanas laikā, kas varētu ieilgt līdz šī gada beigām, lūdzam *JG* abonētus turpināt sūtīt maksājumus Ingrīdai Bulmanei (23 Markland Drive, Toronto, Ontario M9C 1M8, Canada). **Lūdzam ievērot, ka, sākot jau ar šo numuru, uz aplokšnes blakus adresei tiks uzdrukāta norāde, līdz kuram numuram abonements ir apmaksāts. Maksājumu summa minēta aizmugures vāka iekšpusē.**

JG redakcija

JG264

Ko pavasar's var atnest mums?
Kas būtu tāds kā pienākums
no vienaldzības vajā tikt,
kā savu laiku lietā likt?
Saskaņu, ne strīdu meklēt,
par atpūtu un darbu domāt,
par veselību rūpi turēt,
pieticību novērtēt.
Ko var mums *Jaunā Gaita* dot?
To īsās rindās nepateikt.
Bet domā, kā gribi,
dari, ko vari,
labāku draugu mums neatrast.

Abonētājs Anglijā

**Rīgas Ļeņineklis 1991. gada 25. augustā 6.45 no rīta. No sērijas *Pirms 20 gadiem*
(fotogrāfs nezināms)**

TALANTĪGI ATAINOTAS DZĪVES DRUMSTALAS

Indra Gubiņa. *Vēlreiz turp un atpakaļ.*
Itaka, ASV: Mežābele, 2008. 232 lpp.

Dzimusi un skolā gājusi Jelgavā, Indra Gubiņa pēckara gadus pavadījusi Vācijā, vēlāk dzīvojusi Anglijā, kur arī uzsākusi rakstniecības gaitas. Ražīgākais rakstniecības darba laiks sasniegts garajos Kanādā pavadītajos gados. Tagad jau plaši pazīstamā 26 grāmatu – romānu, vairāku īsprozas un dzejgrāmatu – autore, dod lasītājiem atkal jaunu grāmatu – atmiņu stāstījumus. Tie sadalīti pa tēmām: „Manas dienas”, „Svešās zemēs esot skaisti” un „Atskatoties”. Lielākā stāstu daļa uzrakstīta no 1988. līdz 2006. gadam un ir iepriekš publicēta jau Kanādas latviešu laikrakstā *Latvija Amerikā*.

Cauri visiem šiem stāstījumiem spīd nostalgija par pagājušo laiku, seniem draugiem, piedzīvojumiem, daudzu gadu garumā taupītām piemiņas lietām, no kurām grūti šķirties. Galvenais šo stāstu temats ir vecāku cilvēku vientulības un atstātības sajūta – aktīvie darba gadi pagājuši, liela daļa draugu pazuduši vai aizgājuši aizsaulē, bērni iesaistījušies savās dzīvēs. Šī ir arī pašas autore dzīve. Gubiņa raksta: *Kas man vairs par mērķi varētu būt? Dzīvošana! Darba gadi ir aiz muguras. Kā teikt – visa nākotne ir pagātnē. Es tikai esmu, dzīvoju. Jā, tas viss. Esmu, eksistēju, domāju un – atceros* (5).

Pirmās nodaļas pirmais stāsts „Viena diena” ataino rakstnieces domas un darbošanos no rīta līdz vakaram, lēni, bez steigas, vērojot ielas mazos rīta notikumus, kavējoties atmiņās, cilājot grāmatas. Rakstniece mājā redz visādus darbiņus – ir taču tik daudz ko kārtot, apsvērt, ko mest ārā, ko ne, bet pie katra mazā darāmā atrodas atmiņas par seniem laikiem. Atrodot kaut kādus aizmirstus dzejoļus, atmiņā uzvirst domas par senajiem Anglijas laikiem, tur satiktiem draugiem. Pēkšņa skumjā ziņa telefonā izraisa jaunu atmiņu vilni. Rodas jauns stāsts. Stāstā „Mana iela, mani kaimiņi” Indra Gubiņa raksta par kaimiņu dzīvēm, caur gadiem iepazītiem, par viņu priekiem un nelaimēm. Citi stāsti ir par ilgi neredzētiem draugiem, kas atbraukuši kā Ziemassvētku ciemiņi. Kopā vakariņojot, viņu sarunas rit par kopējām jaunības dienām, tagadējo dzīvi bērnu mājās vai arī vieninieka vientulībā.

Otrajā nodaļā „Svešās zemēs esot skaisti” uzziņām par rakstnieces ceļojumiem uz Arizonu, Meksiku, Islandi un Azoru salām. Šajos stāstos parādās dzīves prieks par redzētajiem dabas retumiem Islandē, par Arizonas tuksnešaino kalnu skaistumu, par meksikāņu Ziemsvētku parašām. Ceļojumu atmiņu stāstos dzīves garlaicība ir pazudusi.

Pēdējā nodaļā „Atskatoties” atainota priecīga tikšanās ar draugiem un paziņām, kuri iepazīti jaunības dienās Jelgavā, Anglijā vai arī pēc gadiem atkal tiekoties Līgo vakarā turpat Kanādā. Šeit attīstās redzamāki sižeti – veidoti ap draugiem ar pašu autori notikumu vidū. Tagad jau sirmgalvji, viņi tēloti caur sarunām un darbošanos. Tie ir stāstījumi par tikšanos un arī par šķiršanos, zinot, ka vairs nekad nesatiksies.

Indra Gubiņa vienkāršā valodā, bez izvērstām metaforām, labi apraksta zaļo kalnu un košo ziedu skaistumu Azoru salās, kailos kalnus, ledus laukus un vulkānu krāterus Islandē, sarkano magoņu ziedus dārzā un ielu košās koku lapotnes.

Ievadā rakstniece un redaktore Ingrida Viksna norāda uz uzrakstīto atmiņu svarīgumu, jo uzrakstītais nepazudīs. Kaut arī tikai dzīves drumstalas, kā Ingrida Viksna raksta, talantīga rakstnieka uzrakstītas, tās tiek padarītas redzamas un baudāmas lasītājiem. Tāda ir arī Indras Gubiņas stāstījumu grāmatu.

Astra Roze

Bibliotekāre un tulkotāja Astra Roze (1934-2011) beidz savas dzīves gaitas Toronto, Kanādā.

KAUT NE VAIRS MŪSU VIDŪ, ZEMDEGA DZĪVO

Aina Zemdega.

Raksti. Rīgā: Nordik. 4. sēj. 2009. 477 lpp.;

Raksti. 5. sēj. 2010. 518 lpp.

Rakstu sakārtotājs Dr. Pāvils Vasariņš – jau labi iestrādājies savā redaktora un komentētāja lomā, kārtojot savas dzīves līdzgaitnieces Ainas Zemdegas atstātos manuskriptus – masīvajā 4. sējumā sakārtojot autore dzejdarbus, prozu, arī kritiķu apceres un recenzijas, ar rūpību un izpratni. Šur tur iestarpinātas sastādītāja atturīgas piezīmes par autores

dzīves un darbu saistību. Priekšvārdiem seko biogrāfisks ieskicējums „Dzīve un darbi”. Dzeju pārstāv krājums *Bargā laikā* (1987-1995), kas, kā jau liecina virsraksts un sacerēšanas laiks, ir drūmu noskaņu pārņemts – sagrautas pilsētas ar asiņainiem putniem gaisā, citviet pavīd karātavu tēls, aka bez grodiem, *klēts, kuras vairs nav*, ainas no vārdā nenosauktas sabrukšanas un pamestības. Dzejoļi, kas datēti 1988.18.XI: *lelas vidū / ar pirkstu uz lūpām / apstājās sirma trimdas sieva / un klausās: / tur dzied!...Aiz okeāna dzied ilgi klusētus vārdus!* Seko skatas, piezīmes un tēlojumi zem virsraksta „Bagatelles” (1965-1995) – apzīmējums, ko autore, būdama pianiste, aizņēmusies no mūzikas, kur tas it bieži lietots, lai norādītu it kā uz komponista maznozīmīgu spēlēšanas laika kavēklī. Sējumā iekļautais romāns *Mantojums* apraksta autoras daudzkrāsaino pieredzi okupācijas laikā atsavināto dzirnavu atgūšanā. Visai dzīvs ir stāstījums par cīkstēšanos ar vietējiem birokrātiem, kam ir citi nodomi un parastā neuzticība un nepatika, redzot aizokeāna iebraucējus, kārtējot pašmāju lietas. Blakus birokrātiskām intrigām atrodam izteiksmīgus dabas aprakstus un spilgtās krāsās atainotus cilvēkus. Vēl varētu piebilst, ka autore nemēģina uzspiest lasītājiem kādu morāli pacilājošu domu, bet dara pašus lasītājus atbildīgus par izlasīto, par iegūto, kas tikai palielina sējuma vērtīgumu. Apceres un recenzijas devuši Latvijā un Ārlatvijā dzīvojoši autori un kritiķi, kurus raksturo kvalifikāciju un noslieču dažādība. Reizēm viņi pārsteidz, iepriecina vai arī kaitina lasītāju, taču vienmēr aicina uz pārdomām.

Arī *Rakstu* 5. sējumā sakārtotājs apstiprina spēju iedziļināties kā datu izvērtē, tā delikāti atturīgā autoras dzīves sasaistīšanā ar tur iekļautajiem tekstiem. Priekšvārdiem seko viņa apcere „Dzīve un grāmatas” – par Zemdegas dzīves pēdējiem gadiem, pirms nervu sistēmas ļaundabīga slimība izdzēš rakstnieces dzīvību (2006.4.IV), un pēdējo atgriešanos dzimtenē – viņas mirstīgo atlieku guldīšanu Ārlavas kapos. Zemdegas pašas raksti iesākas ar ceļojumu piezīmēm *Septiņjūdžu zābakos* – ciemošanās Eiropā, Jaunzēlandē un Austrālijā. Tas nav tipisks tūristu *vadumecum*. Piezīmēs atrodami daudzi vērtīgi padomi ceļotājiem, kā arī saistoši ceļotājas pašas piepārdzīvojumi, kam pievienojas Parīzes ieskicējums, kura pirmpublicējums atrodams *JG*245(2006):8-12. Lasītājam nekādā ziņā nav grūti jānopūšas, sagaidot visādi variētus *deja vus*. Kad Zemdega ņem rokā spalvu un iesāk savu stāstījumu, tur vienmēr iemaldās kaut kas neparasti svaigs un saistošs.

Septiņjūdžu zābakiem pieslēdzas *Nakts dzejoļi*, kas kontrastē ar dzīvības un asu novērojumu piesātinātiem svešu zemju tēlojumiem. Ceļojumos pa Meksiku autore pa laikam pieņem Malkomu Lovriju (Malcolm Lowry), kura romāns *Under the Volcano* iezīmējas ne tikai kā Meksikas jaunatklājums, bet arī kā eksperiments romāna žanrā. Stāstniece, līdzīgi Lovrijam, atsauc rēģus no asiņainās Meksikas pagātnes. Autore iztēlē iznirst imperators Maksimiliāns ar karaļmeitu Karlotu. Vēsturiskā gaismā abi parādās kā absurdi kontrasti uz šīs nabadzības un netaisnību nomāktās zemes fona, kur valda neciešams karstums un varmācīgi spoža saule. *Nakts dzejoļos* izskan galvenokārt dažādā veidā nospiestās apziņas klīšana pa ainavām, kam sakars ar Latvijas apciemošanu. Tādi dzejoļu virsraksti kā „Nesauc mani atpakaļ!”, „Melns – tā nav krāsa”, „Pilmēness pakāries” ievirza lasītāju drūmā noskaņā. Bez tam sējumā iekļauti pirmie publicētie, gan arī dzejgrāmatās neiekļautie dzejnieces darbi, kurus franči droši vien nosauktu par *coup d'essai, coup de maître* (mēģinājums – meistarstiķis), vai varbūt liecību tam, ka meistars kļūst tikai ar nemītu darbu un eksperimentēšanu. Pirmie mēģinājumi pieturas pie mūsu dzejas tradicionālajām formām, vēlākos gados pārtopot par *verlibru*. Tas, kā daži pētnieki zina paskaidrot, esot radies, dzejniecei nākot saskarē ar „Elles ķēķa” virējiem – temats, ko varētu apskaidrot tie, kam tik cīnīties ap lielām lietām, kas lāga neiederas recenzijas ietvaros. *Genug, assez, basta, basta!*

Juris Silenieks

Juris Silenieks, *JG* redakcijas loceklis, ir emeritēts literatūras profesors.

REFLEKSIJAS PAR MĀKSLU

Nikolajs Bulmanis. *No vienas puses tā...*
Rīgā: Mansards, 2010. 534 lpp.

Pazīstamā mākslas apceru autora, bijušā *JG* mākslas nodaļas redaktora (1980-1995) Nikolaja Bulmaņa grāmata ar intriģējošo nosaukumu *No vienas puses tā...* iesākas ar rakstu par Oskara Skušķa izstādi Toronto (1973), bet nobeidzas ar atvadu vārdiem, Laimonim Eglītīm aizejot mūžībā (2007). Mākslas zinātnieces Gundegas Cēberes rediģētais sējums ir pirmais sērijā *Trimdas māksla rakstos un attēlos*, kuras redaktors ir gan Latvijā, gan arī ārpus tās ļabi pazīstamais mākslas kritiķis

un JG līdzstrādnieks Māris Brancis. Grāmatas vāku veido nu jau aizsaules darbnīcā mītošā gleznotāja Visvalža Reinholda abstraktas gleznas detaļa, bet starp vākiem – 32 gleznu krāsu reprodukcijas no Bulmaņa privātkolekcijā esošiem darbiem un labs skaits mākslinieku ģimietņu ar un bez autora klātbūtnes. Saņemot apjomā un dizainā iespaidīgo grāmatu, ir tāda sajūta, ka publicēts kaut kas labs, vērtīgs un interesants. Lielu tiesu tur iekļauto rakstu jau biju lasījis rakstu krājumā JG, arī avīzēs *Laiks* (Nujorkā) un *Latvija Amerikā* (Toronto). Bet, pārļasot grāmatu, jāsecina, ka daudz kas izkūpējis no atmiņas un daudz kas arī nebija zināms par Nikolaja pieredzēto ceļojumos un daudzo mākslinieku darbnīcu apmeklējumos Kanādā, ASV, arī Latvijā.

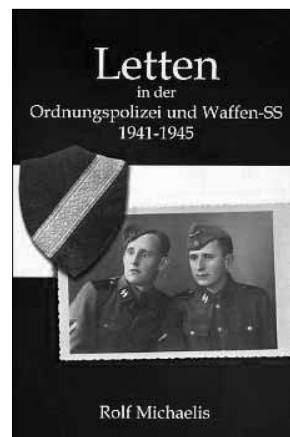
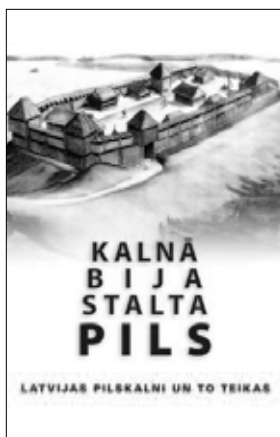
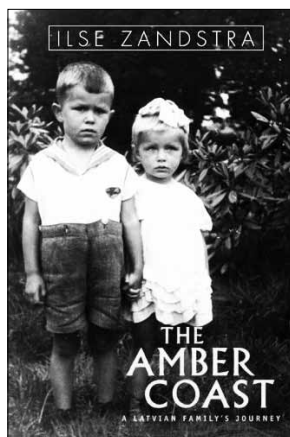
Neskatoties uz biežumu, tā lasās raiti kā saistoša mākslas ceļojumu grāmata. Autora stils nav garlaicīgi tehnisks, nedz arī pārliecīgi uzfrizēts. Banalitāti un salkanumu Nikolajs necieš ne mākslā, nedz arī rakstos. Drīzāk viņa stilā var atrast krāšņas metaforas un hiperboliskus salīdzinājumus, arī bulmanisku humoru un dažbrīd sarkasmu, kas varbūt vienam otram otas cilātājam nebūs pa prātam. Trāpīgu raksturojumu pēcvārds devis gleznotājs Raimonds Staprāns: *Ja līdz šim uzskatīju Bulmani galvenokārt par mākslas kritiķi, (...) redzu, ka tur ir kas vairāk. Bulmanis raksta isas, brīžiem tīri romantiskas esejas, kuras viņš sauc par refleksijām – lielāko tiesu par mākslu, bet ne vienmēr.* Sējuma vērtību ceļ arī tā vēsturiskā nozīme – daudz informatīvu faktu un datumu par ievērojamākām mākslas izstādēm, mākslas apvienību sanāksmēm, ieskaitot Amerikas Latviešu mākslas apvienības (ALMA) saietus Ņujorkas štata Katskiļu kalnos (Catskill Mountains), par lielu skaitu mākslinieku, kuru darbnīcas vai personālizstādes Bulmanis apciemojis. Saistošākās refleksijas ir par mākslas dūžiem, kam izdevies, kā saka pats autors, *caursitiens*, respektīvi, kuri ieguvuši vārdu starptautiskajā mākslas pasaulē, piemēram, Ņujorkā mītošie Vija

Celmiņa un Edvīns Strautmanis, Sanfrancisko dzīvojošais Raimonds Staprāns, „austrālis” Imants Tillers un citi. Arī šie vairāk latviešu pasākumos pazīstamie „citi” saņēmuši no autora gan uzslavu, gan kritiskākus vērtējumus – bulmaniski maigus aizrādījumus par salkanumu, komerciālismu utt., arī vienkārši nespēju radīt kaut ko labāku. Viņš neskopojas ar norādījumiem, kādām vajadzētu izskatīties labām izstādēm, uzsvāru liekot uz profesionalitāti – gan attiecībā uz gleznu daudzumu un stilu saderību, gan arī uz izvietojumu piemērotās telpās. Lai gan *No vienas puses tā...* autors nav ne diplomēts mākslas zinātnieks, ne arī radošs mākslinieks, bet gan Toronto Universitātes komerczinātņu maģistrs, viņa lielākā mīlestība vienmēr bijusi modernā māksla. Klausoties kursos citās Toronto pilsētas koledžās savu mākslas zināšanu papildināšanai un iesākot mākslas darbu kolekcionēšanu, radusies dziņa ne tikai domāt un interesēties, bet, galvenais, rakstīt par mākslu. Lai iepazītu Latvijas māksliniekus un mākslas dzīvi, Bulmanis sāk regulāri apmeklēt dzimteni jau kopš 1980. gada. Informatīvi ir raksti par Latvijas avangarda mākslas izstādēm Berlīnē, Rīgā u.c., kā arī par atsevišķiem māksliniekiem – Ilmāru Blumbergu, Kurtu Fridrihsonu, Džemmu Skulmi, Pēteri Mārtinsonu u.c. mūsu slavenībām.

Nikolaja sacerētie raksti, kas liecina par tematu bagātību un mākslinieku daudzumu, ir katram pašam jāizlasa, lai zinātu, kas mēs esam, kas ir mūsu māksla un kur atrodamies raibajā, pieblīvētajā mākslas pasaulē. Ar šo vēra liekamo darbu Nikolajs Bulmanis ir papildījis kādu tukšu laukumu latviešu Rietumu trimdinieku dzīves stāstā, vismaz *no vienas puses...*

Voldemārs Avens

Mākslinieks, dzejnieks, arhitekts, PBLA KF un Kārļa Goppera balvas laureāts Voldemārs Avens ir JG redakcijas loceklis.

BĒGLES ATMIŅU STĀSTIJUMS

Ilse Zandstra (dz. Ilze Zālīte). *The Amber Coast: A Latvian Family's Journey*. Tamarac. FL: Llumina Press, 2010. 264 lpp.

Varbūt labākais veids, kā uztvert notikumus vēstures plūsmā, ir autobiogrāfija, īpaši ja tā ir vienlaikus kodolīga un eleganta. Tāda daudzos līmeņos ir aplūkojamais *Dzintara krasts: latviešu ģimenes stāsts* – vienas ģimenes sāga, sākot ar pārtikušu dzīvi Latvijā, ko pārtrauc padomju un vācu (nacistu) okupācijas, kam seko ģimenes locekļu izkaisīšana daudzās zemēs. Stāsts ir līdzīgs un vienlaikus atšķirīgs no simtiem un tūkstošiem latviešu, kas bēga no Sarkanarmijas un nonāca Rietumos. Zālīšu ģimene ar diviem bērniem un tikai tik daudz mantu, cik varēja sabāzt dažos koferos, bija spiesta atstāt Latviju, lai nedabūtu vienvirziena biļeti uz Sibīriju. Savu vērtīgo mantu, *Opel Kadett* automašīnu, viņi pamet Liepājas ostmalā. Pēc Latvijas atstāšanas ģimenes tālāko odiseju lielā mērā nosaka diezgan skarbā un patvaļīgā ģimenes galvas, tēva Jāņa, zināšanas kuģu būvniecībā, kas nodrošina iztiku un ļauj izdzīvot vispirms Polijā, vēlāk Vācijā, pēcāk Zviedrijā un beidzot Montreālā, Kanādā.

Atmiņas par graujošām pārmaiņām atstāstītas no mazas meitenītes, tēva sauktas par Ilzīti, redzespunkta. Tās papildinātas ar viņas sarunām ar tēvu Jāni, vēstulēm, dokumentiem, avižu izgriezumiem, fotogrāfijām un daudzu radu liecībām. Ceļojums uz Latviju (1990. gada vasarā) ir katalizators, kas autorei atjauno interesi par ģimenes vēsturi, karalaika un pēckara notikumiem. Tas notiek ar zviedru kuģi *The Baltic Star*, pazīstamu arī kā *Happy Ship* (laikam priedīgās iedzeršanas dēļ brauciena laikā – A.L.) un *Baltic Bible Banana Boat* (tai laikā Latvijā no ārzemēm piegādā gan banānus, gan Bībeles – A.L.). Latvija vēl bija daļa no Padomju Savienības, kaut arī viss strauji mainījās, kas gadu vēlāk noved pie pilnīgas neatkarības. Vērtīgas atklāsmes dod rietumnieku un Latvijā palikušo ģimenes locekļu pirmā saskare. Rodas sadursmes uzskatos, vērtībās, ideoloģijā, pat vainas apziņas sadalē. Abpusēji pārpratumi un vilšanās atspoguļo daudz rietumu latviešu pirmos iespaidus saskarē ar dzimteni. Autores asais skats uztver nianšes cilvēku attiecībās, žestos un mimikā, dod vielu tālākām pārdomām par pusgadsimta atšķirtību, vieniem dzīvojot padomju komunismā, otriem

rietumu socializācijā (smadzeņu skalošanā). Ceļojums uz Latviju kļūst par iemeslu Ilzes interesei par viņas pašas izcelsmi: *Mans ceļojums uz Latviju manī atmodināja vēlmi vairāk izziņāt par manu un manas ģimenes pagātņi.*

Kā daudzi imigrantu bērni, Ilze nelabprāt minēja savu latviešu izcelsmi, tai vietā cenšoties iekļauties vietējā zviedru vai kanādiešu kultūrā un valodā. Viņa dumpojās, kad vecāki uzstāja, lai meita ar vecāko brāli Pēteri runā latviski. Ironiskā kārtā, pusgadsimtu vēlāk piederības sajūta, ko vecāki tik centīgi mēģināja ieaudzināt pretestības pilnajā dvēselē, beidzot meitā atrada atbalsi. Uzplauka interese par senčiem un atjaunojās zinātkāre par saknēm Latvijā un ģimenes locekļiem citur pasaulē.

Līdztekus epizodēm no bēgļu dzīves, dažādām nelaimēm un pielāgošanās centieniem izdzīvošanas labad, grāmata dod arī vispusīgu nelokāmā patriarha Jāņa Zālītes portretu. Viņš iemieso protestantu darba tikumu (*protestant work ethic*) un vācisko pakļāvību kārtībai (*Ordnung*). Viņa māte, būdama vācu izcelsmes, dēlam iemācīja vācu valodu un ieaudzināja vācu kultūru. Tēvs latvietis, skolotājs, ātri virzījās augšup, strādāja Maskavā, kur 1907. gadā piedzima Jānis. Visu mūžu viņš seko savas korporācijas *Talavija* moto: *Darbs ceļ vīru*. No tādiem vīriem veidojas nebeidzama plūsma ar neatkarīgiem uzņēmējiem, kas notver bumbu vienalga kādos apstākļos, lai arī cik neizdevīgi tā piespēlētu. Viņam vienmēr veicas ar darba atrašanu. Oldenburgas DP nometnē Vācijā viņš negaida bezdarbībā UNRRA's (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) pavēles, bet izveido galdnieku darbnīcu, kur nodarbina 30 cilvēku, kuri izgatavo veļas knaģus, klikatas, rotaļlietas, solus un lielas, izturīgas ceļa lādes gaidāmajiem tālākiem ceļojumiem. Diemžēl šī brīvas uzņēmējdarbības izpausme nepatīk birokrātiem, kuri darbnīcu liek slēgt. Laimīgā kārtā Jānis saņem uzaicinājumu no zviedru kuģu būvētavas Gēteborgā, un ģimene atstāj bezcerīgo, bēgļu pārpildīto nometni.

Jānim ir arī otra puse, kas izpaužas daudzajās sarunās ar meitu. To vislabāk raksturo izteiciens: *Meitiņ, nepārtrauc mani!* Arī daudzās citās tā laika latviešu ģimenēs bija dziļi iesakņojusies filozofija, ka tēvs visu zina labāk (*father knows best*). Autore šo kultūras pavedienu raksturo šādi: *Manam tēvam bija liela līdzība ar viņa tēvu. Abi uzturēja stingru disciplīnu un sagaidīja, lai viņu pavēles tiktu izpildītas bez ierunām. Nekāda preti runāšana. Nekāda autoritātes apšaubīšana.*

Grāmatā ir daudzas vinjetes no Latvijas vēstures un kultūras. Stils atgādina Modra Ekšteina *Walking Since Daybreak* (Ceļā kopš rītausmas). Ilze liecina, ka Ekšteina grāmata viņu vedinājusi uzrakstīt pašai savu stāstu.

Sarunas pa lielākai daļai ir veikas un viegli saprotamas. Autore stils ir ievērojams dzejisks pienesums notikumu aprakstos, kas daudziem latviešiem ir mīļš un savilņojošs. Dziesmu svētku apraksts 1990. gadā Latvijas neatkarības atgūšanas priekšvakarā Mežaparkā ar 200 000 klausītājiem un 20 000 dziedātājiem ir klasisks piemērs saspringtajai iztēlei un savilņojumam: *Pēkšņi gaisā atskan skaļa sanēšana kā no milzīga bišu spieta, kad dziedātāji iesilda balsis. Pirmie un otrie soprāni, alti, tenori un basi. Viņu balsis virmo mūžīgā mistiskā Oommm. Tautas dziesmas ir manas dzimtenes lūgšanas, tās kolektīvā atmiņa, tās vēsture un žēlabas, pat bruņas aplenkuma un okupācijas laikā. Dziesmas var būt sāpīgas kā atvasara vai priecīgas, kā saules zaķīši baltajos bērzos. Mūzika ir manas tautas balss un noskaņa, ar mūžīgo tēmu: savas zemes mīlestību. Šovakar patriotisma svinēšanai nav robežu. Uz augstās, īpaši būvētās tribīnes stāv diriģents, baltiem cimdiem rokās, sīks kā kukainis. Ar palēcieniem un strauju roku kustību viņš iekustina divdesmitstokšbalsīgo kori. Apburošas skaņas paceļas no dziedātāju mutēm. Diriģents šūpojas no vienas puses uz otru un mūzika viņam seko. Viņš plati izpleš rokas, tad paceļ tās uz augšu, dziesma paceļas un piepilda nakti ar mūziku. Publika, tāpat kā labā rok koncertā, ir sajūsmā. Mēs aplaudējam, gaviļējam un atkal un atkal saucam bravo.*

Grāmata, šaubu nav, ir interesanta un vienlaikus laba mācību viela latviešu bēgļu bērniem un mazbērniem. Latvijas iedzīvotājiem tā ir izziņas avots par viņu brāļu un māsu bēgļu gaitām, par ko viņiem ir gaužām maz zināšanu. Vēl nozīmīgāka ir grāmatas literārā un psiholoģiskā vērtība, ko var lietot kā pamatu visi, kas vēlas iedziļināties iebrucēju psihē jaunā zemē. Var apšaubīt, protams, notikumu secības iedalījumu, arī apzināti samākslotos izteicienus, kas piedēvēti radiem Latvijā. Nākamam grāmatas izdevumam noteikti vajadzētu pievienot shēmu, kur ietilpināti visi cilvēku vārdi un norādes par viņu radniecību ar galvenajām personām. Grāmata rosinās pašanalīzi un salīdzinājumus daudziem latviešiem ārzemēs, atdzīvinās atmiņas un varbūt veicinās sarunu uzsākšanu starp paaudzēm. Katrā ziņā grāmata „labi lasās”, ir patīkams laika kavēklis un dod vērtīgu

materiālu tiem, kam ir interese pētīt Latvijas vēsturi, kultūru un savstarpējas attiecības.

Juris Dreifelds

Juris Dreifelds, politisko zinātņu profesors Brock U., Ontario, Kanādā, sarakstījis grāmatu *Latvia in Transition* (1996). Recenziju no angļu valodas (*Latvians Online*, 2010.17.XII) tulkojusi Anita Liepiņa.

LATVIEŠI VĀCU UNIFORMĀS

Rolf Michaelis. *Letten in der Ordnungspolizei und Waffen-SS 1941-1945*. Berlin: Michaelis-Verlag, 2009. 114 lpp.

Berlīnes izdevniecība „Michaelis-Verlag” specializējas II Pasaulē kara grāmatu izdošanā. *Latvieši Kārtības policijas un Ieroču SS dienestā, 1941-1945* dod labu pārskatu par mūsu karavīru kalpošanu vācu bruņotajos spēkos. Grāmata iespiesta uz laba papīra un tekstam pievienoti daudzi uzņēmumi un kartes, kā arī dažādu dokumentu kopijas, kas autentificē un apstiprina stāstījumu. Priekšvārdā autors īsumā apraksta baltiešu cilšu ierašanos un apmešanos Baltijas jūras austrumu krastā. Vācieši šie ieradās „ar uguni un zobenu”, kā pa laikam nosauc kristietības krusta karu pret Eiropas pašiem pēdējiem nekristītajiem.

Rolfs Michaelis nav iesācējs ar vēlmi nodoties šī reģiona baltvāciešu kultūras mantojuma pētīšanai. Viņš pats ir šejienes samocītās vēstures īstens liecinieks, lai neteiktu produkts – dienējis vācu armijas vienībās, ieskaitot izpletņu lēcējus, un kļuvis ievērojams kā autors un nevāciešu SS vienībām veltītas, visai iespaidīgas grāmatu sērijas publicētājs. Aplūkojamajā sējumā vispirms uzskaitīti visi 50 latviešu Kārtības policijas bataljoni, kas bijuši izkaisīti gan Latvijā, gan arī Padomju Savienībā laika posmā no 1941. līdz 1943. gadam. Seko paiss Drošības policijas apskats, kas latviešu lasītāja uzmanību piesaistīs ar vērs pieminēto Viktora Arāja darbības saīsinātu atskaiti, minot arī viņa pēckara dienas un nāvi Vācijā. Pievērsoties *Latvijas brīvprātīgo SS leģionam*, autors atkārtoti uzsver vārdu „brīvprātīgie”, kaut arī, kā labi zināms pašam autoram, tur kalpojuši gan brīvprātīgie, gan arī iesauktie. Par to var pārlicināties, pārļausot gan Hitlera pavēli organizēt Latviešu leģionu, gan arī iesaukšanas

pavēles vispirms no 1919. līdz 1924. gadam dzimušajiem, vēlāk paplašinot leģionāru skaitu ar pāris gadus vēlāk dzimušajiem latviešiem – papildspēki bija nepieciešami pēc Staļingradas neveiksmes un vācu armijas sakāves citur. Pats no savas pieredzes atceros, ka uz jautājumu par latviešu karakalpu sākuma gaitām standarta atbilde bija: *freiwillig eingezogen* (brīvprātīgi iesaukti) – neloģiska, bet tajos laikos tik neloģiska nemaz neizlikās. Kad pār visu valda propagandas saukļi un absurditāte, loģika pazūd.

Leģionāru gaitas Krievijas teritorijā – sākot ar krievu ofensīvas iesākšanos 1944.10.VII un austrumu frontes pārrāvumu pie Opočkas – aprakstītas visizteismīgāk. Autors visai sīki ataino leģionāru vienībās valdošo sajukumu. Daudziem karavīriem tās bijušas uguns kristības, bijis jāpamet ieroči un jāmetas peldus pāri Veļikajas upei, lai izbēgtu no gūsta, kas lielai daļai neizdevās. Daudz varonības un arī paniskas bailes izrādījuši gan norūditie leģionāri, gan arī jaunkareivji. Autors

izceļ pulkveža Viļa Januma gādību par „saviem zēniem”, kurus viņš vedis caur dažādām briesmām un kaujas lauku nejdzībām, arī pulkveža Voldemāra Veisa drošsirdību, pašreizliedzību un nāvi kaujas laukā, par ko viņš ticis apbalvots ar Bruninieka krustu. Pēc tam, kad ir „beigts šaut”, pazūd atšķirība starp uzvarētājiem un uzvarētiem. Visi zina, ka atsākt jaunu dzīvi uz drupām nebūs viegli. Michaelis ļauj daudz runāt dokumentiem, fotogrāfijām un kartēm, kas atdzīvina stāstījumu, padara to saistošu. Gan jāpiebilst, ka bibliogrāfija neuzrāda nevienu vienīgu latviešu avotu. Taču *Letten in der Ordnungspolizei und Waffen SS 1941-1945* dod labu ieskatu par Latviešu leģiona rašanos un izveidošanos. Michaelis parāda sevi kā vēsturnieku, kurš labi spējis paturēt neitralitāti un objektivitāti, kas jānovērtē ar cieņu.

Juris Silenieks

Dr. Juris Silenieks, emeritēts literatūras profesors, ir JG redakcijas loceklis.

Auskunftsstelle für Kriegerverluste
der Waffen-44
beim Hauptfürsorge- und Versorgungsamt-44
A. : V. 3438/44 Rd.

Berlin-Giesenschan, 5. 5. 1944
Stammnummer 32X 83K 13a Bamberg
Sachnummer XXXX Neue Residenz
Tel.: 1121, 1178

Die Sterbefallanzeige über Ihren Sohn, den

Legions-Kanonier Vilis Skrupski

ist heute dem zuständigen Standesamt: I Berlin C 2, Stralauer Str.
zur Beurkundung übersandt worden.

42 113

(F)

PAR 58 PILSKALNIEM

Juris Urtāns, Ieva Pīgozne, Rīta Treija,
Ieva Vītola. *Kalnā bija stalta pils: Latvijas
pilskalni un to teikas.*
Rīgā: Tapals, 2008. 240 lpp.

Grāmatas autori – ražīgais pilskalnu zinātniskais pētnieks un Ernesta Brastiņa pilskalnu apzināšanas un pētniecības darba turpinātājs, arheologs Juris Urtāns, ar savām līdzstrādniecēm Ievu Pigozi, Ritu Treiju un Ievu Vitolu. Katra pilskalna aprakstu grezno krāsaini uzņēmumi no gaisa kopā ar pilskalna novietojuma plānu, kam seko ar pilskalniem saistītās teikas, kas veido grāmatas galveno daļu. Pirmo vāku grezno F. Baloža Kauguru Pekas pilskalna rekonstrukcija (zīm. V. Lamsters). Uz pēdējā vāka redzams grāmatas autoru foto uzņēmums (R. Rozenvalds). Ievadā secināts, ka pilskalni ir *izcilākie un pētnieku plaši izziņātie aizvēstures pieminekļi* (3. lpp). Seko pilskalnu iezīmju apraksts un to vēsturiskais datējums, sākot ar 1. gadu tūkstoši pirms mūsu ēras vai vēl nedaudz agrāk līdz pat 12. gs. beigām. Latvijā apzināti apmēram 500 pilskalni – senās sabiedrības dzīvesvietas ar piedevām militāru, administratīvu, ekonomisku un kultūras nozīmi. Tālāk autori analizē pils un pilskalnu nozīmi sabiedrības aizsardzībā, arī kā *būvmākslas jeb agrīnās arhitektūras pastāvēšanas apliecinājumu* (6).

Aplūkodami par pilskalniem pierakstītās teikas, autori tajās redz vairākus raksturīgus motīvus, kas saistās ar nogrimušo pili vai baznīcu: pēc tam, kad pils nogrimusi, zemē radies caurums, kurā, ielaižot pili, tā izpeldējusi parasti pilij tuvumā kādā ezerā vai citā ūdenskrātuvē. Citi temati saistās ar bijušajiem pils iedzīvotājiem, dažādiem sadzīves notikumiem, aprakto naudu vai pils augšā celšanos – ja kāds uzmin tās vārdu. Autori nožēlo, ka kopumā plašais pilskalnu teiku materiāls *pagaidām nav izpelnījies lielāku arheologu vai folkloristu uzmanību*. Taču pēdējā laikā situācija ir uzlabojusies. Teikas par pilskalniem ir kļuvušas aizvien nodēriģāks ziņu avots un palīdzējušas pētniekiem atzīt, ka *tieši teikas ir tās, kas palīdz iztēloties dzīvi pilskalnos un saprast, ko par pilskalniem domājuši mūsu senči pēc tam, kad pilskalni vairs nebija apdzīvoti* (7).

Dažiem pilskalniem saglabājušās vairākas teikas, citiem tikai viena un dažiem pat neviena. Aplūkojamā izlasē redzamas gan iepriekš publicētas, gan nepublicētas teikas

par 58 pilskalniem, kas uzrādīti grāmatā ievietotā kartē – Kurzemē apskatīti 14, Vidzemē 15, Latgalē 15, Augšzemē 8 un Zemgalē 6 pilskalni un to teikas. Apraksti veidoti, balstoties galvenokārt uz Ernesta Brastiņa un Jura Urtāna iepriekš publicētiem darbiem. Pilskalni ir autentiski senatnes pieminekļi – ja uz tiem uzbūvē tādu *koka pili, kādu to mēs šobrīd iedomājamies, tas būtu pāri nodarījums istajai senvietai*, uzsver autori (9), kam nav nekas pret šādu pīļu uzcelšanu vietās, kur agrāk pilskalni nav bijuši, kā tas ir īstenots Lielvārdē un Tērvetē.

Vērtīgs ir plašais izmantoto folkloras materiālu un iepriekš publicētās literatūras, kā arī attēlu izcelsmes saraksts. Lielāko daļu attēlu ir uzņēmis Juris Urtāns. Latvijas pilskalnu pētniecība dod vērtīgas ziņas par latviešu senču dzīvi un darbu pirms krustnešu ienākšanas baltu tautu apdzīvotās zemēs, celdama un stiprinādama mūsu tautisko pašapziņu un veicinādama tēvzemes mīlestību.

Mārgers Grīns

Mārgers Grīns, ķīmijas inženieris un tirgzinības maģistrs, 70. gados vada Amerikas Latviešu apvienības Kultūras biroju, arī Latviešu institūtu. Žurnāla *Labiets* redaktors un Dievturu dižvadonis latviešu diasporā.

PIEZĪMES PAR LT2

Krietns orientieris mūsdienu literatūras arēnā ir arī *Latvju Tekstu* 2. numurs, kur nozīmīga vieta atvēlēta Ulža Bērziņa, Pētera Draguna un Emīlijas Dikinsones dzejoļiem. Pēdējos (Kārļa Vērdiņa atdzejotus) pavada Ilzes Knokas īsa, toties ietilpīga apcere, kur viņa pievieno savu literatūrzinīgo bālī amerikānietes dzejrindu jēgas atšifrētāju vismaz tūkstošbalsīgajam korim. Jaunizdevumu lappusēs vēstis par četriem dzejkrājumiem – Annas Auziņas *Es izskatījos laimīga* (apskatniece Aija Rozenkopfa: *ikdienas rutīnu iekrāso eksistenciāli jautājumi, uz kuriem it kā nav atbilžu*), Rūtas Mežavilkas *Dz (Jānis Elsbergs: tiek pildīta senā mākslas misija – palīdzēt saglabāt cilvēcību, patiesību un atvērtību skaistumam necilvēcīgos apstākļos)*, Arta Ostupa *Biedrs Sniegs* (Kārlis Vērdiņš: *patīkami ļauties dažādajām puisīša un jaunekļa noskaņojumu niansēm, atpazīstot tajās daudz no sevis pašā*), Krišjaņa Zeļģa *višas tās lietas* (Arvis Viguls: *viņš nepārspilē*

un nemokās, bet, ja nu gadās, tad bez šķendēšanās pieņem dienišķo ciešanu devu). Atmiņā gruzd rindkopas no Ingas Ābeles LT2 iespīestās, pērgad Dzejas dienās klubā „Hamlets” nolasītās esejas par dzeju, īpaši viņas atsaukšanās uz kādas Latgales lauku sievas spriedumu par dzejniekiem: *viens raksta par drūmu – „nu, tik traki jau nav”, otrs vairāk laiž „pa virsu”, bet tam trešajam gan smukas dzejas, jo viņš raksta „kā ir”*. Uz rakstnieces jautājumu: *kā tad ir?* – viņa atbildējusi: *neviens neko skaidri nezina, bet kaut kas jau ir...* Sokrāts to nevarētu pateikt labāk. Un kas dzejā visvairāk intriģē dzejas-mūzikas CD apskatnieku Klāsu Vāveri? – Lūk, dzejas izskats – *īsas melnu burtu rindas uz baltas lapas...* Un šādu rindu radītāju Latvijā esot tik daudz, ka *grūti iedzert, nesaskandīnot ar kādu poētu*.

Originālprozu pārstāv divu romānu (Ingas Žoludes un Vlada Spāres) fragmenti un atsauksmes par diviem biogrāfiski ievirzītiem romāniem – Valža Rūmnieka un Andreja Miglas Čaks (Raimonds Briedis: *impulss dubultajam sižetam – pārļaičīgajam un lineāri secīgajam – meklējams Čaka 40. gadu darbos „Spēlē, spēlmani” un „Matīss, kausu bājārs”, kuros iztēlē radītā realitāte veido pret-runu starp dzīves norisēm un fantāzijā izsapņoto*) un Viļa Lāciņa Stroika ar skatu uz Londonu (Dainis Leinarts: *spēja saistīt interesi... nekautrēšanās pieturēties pie reālistiskuma*). Pavisam citā sfērā ir Valža Tēraudkalna grāmata *Kristus un Cēzars* (Dace Bergmane: *rodas neizbēgams jautājums: ja mūsdienā cilvēka Dievs ir universālveikals, vai Dievam ir jāklūst par preci?*). Cittautu autoru jomā: igauņa Andrusa Kivirehka *Lote no izgudrotāju ciema* (Ingmāra Balode: *pasakas un reizē filmas vēriens*), peruānieša Mario Vargas Ljosa romāns *Sliktā meitene* (Daina Tabūna: *visas sociālās un politiskās kustības... gala iznākumā ved pie ideālu sakāves un vilšanās, kamēr galveno varoņu attiecības izrādās krietni ilgāk dzīvotspējīgas*), soma Veine Linna *Nezināmais kareivis*, kā darbība noris Ziemas (1939-1940) un Turpinājumkarā (1941-1944) pret PSRS. Kaut arī nelielajā uzziņas rakstā par somu cīnītājiem JG lasītājiem pazīstamais Juka Rislaki min, ka romāns pirmoreiz publicēts Egona Spēka tulkojumā 1956. gadā Kopenhāgenā apgādā „Imanta”, puslappusi tālāk Mārtiņa Lukaševiča apcere par Linna grāmatu, tiesa, jaunā (Maimas Grīnbergas) tulkojumā, iesākas ar vārdiem: *Beidzot latviešu valodā izdots...* Pārsteigumu tas nerada, jo laiku pa laikam publikācijas, kas iespīestas latviešu

valodā ārpus Latvijas, tiek uzlūkotas par „cittautu literatūru”, pat tad, ja tur iekļautajiem autoriem kabatā ir LV personas kods, bet mājoklis Amatas ielā Mārupē, Maskavas ielā Rīgā vai Kalpaka ielā Jelgavā. No domāšanas à la LPSR laikam grūti atradināties...

Ievēribas vērti domu vizuļi atrodami sarunās – Gundegas Repšes ar Jāni Rokpelni un Kārļa Vērdiņa / Jāņa Ozoliņa ar Veltu Sņiķeri. Uz Repšes uzstādījumu par rakstnieku nepretošanos *sabiedrības pilnīgai nonākšanai izklaides, ne vairs mākslas varā*, Rokpelnis ar savu rūgto reakciju (*Jā, tas man ir kultūršoks. Tāpat kā latviešu tautas zooloģiskais naidis pret kultūru, kas ir pieaudzis tieši pēdējos gados...*), šķiet, izraujas no riņķa pārāk tālu. Nenoliedzami pietāte pret sīkmanīgo popkultūru, pret zemas gaumes „ātrlaika izklaidi” jāpiebremzē. Bet līdzās tai pat nelieli provinces miesti spēj lepoties ar mākslinieciskiem kultūras dzīves pasākumiem. Amsterdamas Universitātes simfoniskais orķestris ar 85 spēlētājiem Mālpils Kultūras nama pārpildītā zālē! Un Mālpils ar mazliet vairāk nekā 2 000 iedzīvotājiem nebūt nav vienīgā. Ziemeļamerikā, īpaši ASV, kaut kas tāds būtu neiedomājams! Tiem, kuru uzskatā vēsture no netūrumiem nav jāattīra, pa prātam būs dzejnieka sitiens Vilim Lācim, tā teikt, tieši pa pieri: *Ir pilnīgi skaidrs, ka kā cilvēks viņš bija noziedznieks – tur nav ko diskutēt. Apgalvo, ka viņš baidījās. Baidījās arī Višinskis, baidījās Berija, Ježovs un Jago da – visi baidījās. Nesen 90. gadskārtu nosvinējušās Veltas Sņiķeres ieskatā, salīdzinājumā ar divainajiem angļiem, kelti, īri, skoti un velsieši esot gluži normāli ļaudis, bet, attiecībā uz *homo americanus*, spriedums pieklājīgs un vienlaikus universāls: *man viņi ne sevišķi patīk*. Kādēļ dzejniece joprojām lieto rakstāmmašīnu? – Tai, lūk, *iekšā ir ritms, kā bungām. Šamaņu ritms. Nabaga interneta cilvēki tikai samaitā savas rokas, jo tur nav kustības. Uz rakstāmmašīnas tu kustīni muskuļus*. Intervijas beigās anotēti Veltas Sņiķeres Latvijā klajā laistie dzejoļu krājumi (kopš 1991), bet ne pirms tam trimdā publicētie. Kādēļ?*

Rolfs Ekmanis

NAV PAR VĒLU!

Tos JG lasītājus, kuri vēlas piedibroties JG labvēļu pulkam, lūdzam kontaktēt JG saimnieci Ingrīdu Bulmani (skat. adreses iekšējos vākos).

TERIJA KLĀRKA JAUNINĀJUMI

Journal of Baltic Studies (JBS), 41/4,
December 2010. Association for the
Advancement of Baltic Studies
(www.balticstudiesaabs.org)

Kreitona (Creighton) U. (Omaha, Nebraska) politisko zinātņu profesors Terijs Klārks (Terry D. Clark – jbs@creighton.edu) ir jaunais *JBS* redaktors, kura interešu lokā ir „Austrumeiropa”, ieskaitot baltiešus. Sagaidāms, ka viņš turpinās iepriekšējā redaktora centienus celt *AABS* reputāciju zinātņu pasaulē un vairot *JBS* abonentu skaitu. Kā zināms, ar *Taylor and Francis* grupas *Routledge* izdevniecības palīdzību, *JBS* pēdējos gados ir kļuvis arvien plašāk pazīstams, un ne tikai akadēmiskajās aprindās. Baltijas studiju akadēmiķi vairs neraksta tikai sev, bet gan plašam interesentu lokam, kura uzmanību saista pagātnes un tagadnes norises Baltijas jūras reģionā. Lai uzlabotu redakcijas darbu, Klārks ir paplašinājis žurnāla tematiku. Agrāk tas tika darīts ar speciāliem *JBS* laidieniem – labs piemērs ir lieliskais rakstu krājums par muzikoloģijas jautājumiem. Zinātniskā darba kvalitātes un žurnāla reputācijas labad Klārks ir izveidojis savu anonīmo rakstu vērtētāju saimi, kas stingri ievēro amerikāņu labāko akadēmisko žurnālu prasības un praksi. Liekas, ka *JBS* viņa vadībā ir gatavs lasītājiem sniegt lielu rakstu dažādību (izņemot varbūt profesionālus darbus medicīnā, tieslietās un tehniskās zinātnēs). Uzlabots ir arī t.s. bibliogrāfijas stils, kas gan gluži nesaskan ar citur redzēto. Iesniegto pētījumu publicēšanu vai noraidīšanu nosaka rakstu metodikas un satūra vērtētāji, piemēram, politisko zinātņu un valsts pārvaldes nozarēs vērtētāji ir pieredzējuši pētnieki, kuri ar lielu nopietnību ņem vērā allaž mainīgās prasības un sagaida ne tikai informatīvus un saistoši uzrakstītus darbus, bet arī tādus, kas dod nozīmīgus teorētiskus pieņemumus. Vēsturniekiem savukārt tagad dota iespēja pievērsties arī visjaunākajiem laikiem un gluži nesenu notikumu analīzei.

Novērtēšanai tiek ņemti pretī arī jauno zinātnieku pētījumi, kam pamatā doktora disertācijas, ja vien apsekota jaunākā metodika.

Pērngada *JBS* decembra numuru ievada Līdšas U. (U. of Leeds) vecākā lektora viduslaiku vēsturē Mureja (Alan Murray murray@leeds.ac.uk) raksts par angļu un franču krustnešu izturēšanos pret lietuviešu „sara-

cēņiem” – gan kristīgajiem, gan arī pagāniem, vēlīnajos viduslaikos. Igaunijas un Latvijas baznīcu torņiem un to simbolikai pievēršas Tartu U. kultūrvēsturnieks Tāvi Pē (taavi.pae@ut.ee), Tallinas U. pētniece Helena Sōvali-Sepinga (helen.soovali@tlu.ee) un rakstniece Egle Kaura (egle.kaur@yahoo.com). Tallinas U. socioloģe Rāili Nugina (nugin@tlu.ee) un Tartu U. vecākā valsts pārvaldes pētniece Eva-Klarita Onkena (econken@gmail.com) savukārt cenšas noskaidrot, cik veiksmīga vai arī neveiksmīga ir bijusi jaunā elite Igaunijā un Latvijā. Kansas U. (U. of Kansas) arhitektūras fakultātes mācībspēka Marijas-Alises Lerēs (Marie Alice L'Heureux malheur@ku.edu) pētījuma pamatā, šķiet, ir viņas nesensais doktor darbs (U. of California) par pārvērtību procesu igauņu lauku iedzīvotāju ģimenēs un to apdzīvotajās mājās laika posmā no 19. gs. 80. līdz 20. gs. 30. gadiem. Krimināltieslietu speciālists Dž. Vīldons (jwheeldon@gmail.com) apraksta Kanādā izstrādāto projektu Latvijas tieslietu un cietumu reformēšanai. Brēmenes U. politsociologs Hervigs Reiters (hreiter@bigsss.uni-bremen.de) rakstā par Lietuvas sieviešu nostāju pret algotu darbu un bērnu audzināšanu secina, ka jaunajām lietuvietēm darbs un peļņa ir svarīgāki par ģimeni.

Recenzēti sekojošie akadēmiskie jaunizdevumi: Nadežda Morozova. *Kņižnost' staroverov Estonii* (Igaunijas vecticībnieku grāmatnieki); Karin Hiimeaa. *Aafrika imago eestikeelses trükisõnas* (Āfrikas atainojumi igauņu publikācijās); Ludmila Vorobjova. *Istoriĵa Latvii ot Rossijskoj imperii k SSSR* (Latvijas vēsture no Krievijas impērijas līdz PSRS); Yitzhak Arad. *The Holocaust in the Soviet Union*; Mats Deland. *Purgatorium: Sverige och andra världskrigets förbrytare*; Matthieu Chillaud. *Les Pays baltes en quête de sécurité*; İleva Zaķe. *Anti-Communist Minorities in the US: Activism of Ethnic Refugees*.

Gundars Keņiņš Kings

Pacifika Luterāņu Universitāte

ERRATA

JG264:22 pirmās slejas 6. rindīnā jābūt: *New Times* (nevis: *Moscow Times*). Tā paša nr. 35. lpp. pirmās slejas 2. rindkopas 9. rindīnā jābūt: ...Kad 70. gadu vidū... (nevis: beigās).

JAUNĀS GAITAS

LABVĒLI

*Vendīgs auģa ozoliņš
Vendīgā kalniņā:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

Z E L T A

Amerikas Latviešu apvienība
Šigurds Brīvkalns
Šellija Ekmane
Rita Gāle
Dr. Andrejs Ķīsis
Andrejs Ozoliņš
Andris Priedītis
Dr. Jautrīte Saliņa
Ilgvars Šteins
Latviešu kultūras biedrība TILTS
Kārlis Vasarājs
ANONĪMS – 1

S U D R A B A

Biruta Abuls
Voldemārs un Irēne Avens
Andrejs Baidiņš
Dr. Nikolajs Balabkins
Dr. Maija Bišmanis
Dr. Uldis Bluķis
Jānis Brežinskis
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi
Oļģerts Čakars
Laila un Pāvils Cakuli
Vija Celmiņš
Dr. Juris Cilnis
Dr. Aina Dravnieks
Rita Drone
Jānis Eglītis
Richards Grigors
Lolita Gulbis
Ingrīda Jākobsons
Laima Kalniņa
Fred A. Keire
Dace Ķezbers
Egils Kronlins
Kazimirs Laurs
Dr. Aija Medenis
Modris Mednis
Melburnas Latviešu biedrība
Dr. Lalita Muižniece
Sarma Muižniece Liepiņa
Guna Mundheim
Arturs Neparts

Dr. Jānis Peniķis
Juris Petričeks
Jānis J. Pirktiņš
Ilze Plaudis
Vilis M. Plinte
Astra un Andris Roze
Alfreds R. Semeiks
Maija un Juris Šleseri
Ilona un Raimonds Staprāns
Zenta Stengels
Ruta Straumanis
Tupešu Jānis
Lauma Upelnieks Katis
Dagmāra Vallens
Dr. Pāvils Vasariņš
Rasma Vītols
Modris un Gita Zandbergs
Ģirts Zēgners
Gunars Zvejnieks
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S

Ivars Antēns
Ritvars Asbergs
Gundega Dāvidsone
Edīte Franklin
Ligita Galdiņa
Tija Kārkle
Indulis Lācis
Dr. Jānis Langins
Ieva Liepkaula
Lilija Pencis
Dzidra Purmale
Ina Purviņa
Ausma Rabe
Dzidra Razevska-Upāne
Marga Reinholds
Jānis M. Riekstiņš
Helmi Rožankovska
Silvija Rūtenberga
Linda Treija
Leo Trinkuns
Dr. Juris Vīksniņš

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Telefons/telefakss: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Galvenā redaktora vietnieks:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
Telefons: 413-732-3803
juris.zagarins@gmail.com

Redaktori:

Voldemārs Avens, Vita Gaiķe,
Anīta Liepiņa, Juris Silenieks,
Juris Šlesers, Linda Treija,
Lilita Zaļkalne

Konsultanti:

Līga Gaide, Tija Kārkle, Uldis Matīss

Maketētājs: Juris Žagariņš

JG mājas lapa: <<http://zagarins.net/JG>>

Saimniecības vadītāja:

Ingrīda Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Telefons 416-621-0898
ibulmanis@scm.ca

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt JG saimniecībā.

JG SATURA RĀDĪTĀJI

Pasūtīnāmi no JG saimniecības, Kanādas un ASV valūtā maksā vienādi:

Nr. 100-150	\$7,-
Nr. 151-175	\$5,-
Nr. 176-200	\$5,-
Nr. 201-230	\$8,-

JAUNĀS GAITAS ABONEMENTS MAKSĀ:

Kanādas un ASV valūtā vienādi:

Visās valstīs – 1 gads \$39,-
2gadi \$76,-

Atsevišķa numura cena \$10,-

Krājumā ir arī vairums agrāko JG numuru.
Sarakstu un cenas var pieprasīt no JG saimniecības.

JAUNO GAITU VAR IEGĀDĀTIES:

ANGLIJĀ

E.D. Rusovs
2 Wellington Terrace
Basingstoke, Hants. RG 23 8HJ

AUSTRĀLIJĀ

Latviešu biedrība Rietumaustrālijā
Valdis Auziņš, 179 Alexander Dr.
Dianella, W.A. 6059

Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca
A. Priedīte-Rīga, 32 Parnell St.
Strathfield, N.S.W. 2135

Latvian Books
Box 1287, G.P.O.
Adelaide, S.A. 5001

KANĀDĀ

Letts Shop – dāvanu veikals
Kanādas Latviešu centrs Toronto
4 Credit Union Dr
Toronto ON M4A 2N8

LATVIJĀ

A/S „Danske Bank”,
Lāčplēša ielā 75, Rīga LV 1011

IBAN – LV61MARA0002028 26000
Ingrīda Bulmane (JG žurnāla abonēšana)
1 gads (4 numuri) Ls 14,-

Tuvāka informācija – Ilze Dzelme 67-289619

Latvijas Okupācijas muzeja grāmatgaldā
Strēlnieku laukumā 1, Rīga LV-1050

„Satori” grāmatnīca
Lāčplēša ielā 31, Rīga LV-1011

LETTERS AND THE VISUAL ARTS. *Different, atypical, unique, original, a shatterer of convention, e.e. cummingsesque ...* **Maija Meirāne** introduces **Edvīns Raups** as a poet whose flamboyantly changeling style is his essence: one would miss the point by seeking plain sense in his onomatopoeic inventions and surrealistic word play. Raups himself insists that, in order to be fully appreciated, his 26 short poems offered here need to be presented just as they were composed – spoken out loud in his own voice and in the order in which they are given. Recently, an English edition of his poems *Then Touch Me Here* was published in Canada. ●●● In short prose compositions, **Juris Rozītis** and **Agnese Matisone** describe incidents of human contact, random, fleeting, poignant and profound. ●●● Visual art from **Svens Lūkins** and **Baiba Baiba** is introduced by JG art editors **Voldemārs Avens** and **Linda Treija**. A color portrait of artist **Voldemārs Dārznieks** (1926-2010) is by **Richards Luikis**. ●●● **Sarma Muižniece-Liepiņa** shares her impressions of an exhibit of art photography by **Anita Licis-Ribak** in Northampton, Massachusetts, **Marita Batņa** reports on the 53rd annual Latvian arts festival in Melbourne, Australia, and **Ilze Šēnberga-Nāgela** reviews an exhibit of **Ieva Deksnis**' art, also in Melbourne.

LITERARY COMMENT. In *Kultūra un latvietība* (Culture and Latvianness, 2010), the former president of Latvia (1999-2007) **Vaira Viķe-Freiberga** challenges her nation to face reality and, above all, to strive for excellence. **Irēne Avena** reports that it is a book of bitter lessons and a worthy testament, especially for our young generation. ●●● *Tough, tenacious, enduring* almost to the point of being *compulsively obsessive* – **Juris Šlesers** chooses words carefully to describe the character of the Latgallian philologist **Vladislavs Lōcis** (1912-1984), one of the few Latgallians who persevered in protecting and preserving the regional idiom of Eastern Latvia in the face of the larger threat to the Latvian language from russification under the Soviets. ●●● University of Latvia (Institute of Literature, Folklore and Art) researcher **Dr. Eva Eglāja-Kristosone** concludes her study of cultural contacts during the Cold War between the literary establishment in Soviet occupied Latvia, and Latvian writers who had fled to Western Europe and North America.

HISTORY AND ACTUALITIES. Writer and curator of the Riga Museum of Literature and Music, **Andrejs Grāpis**, brings to light some

interesting facts about early post-WWII contacts between Soviet Latvian functionaries and Latvians in exile. ●●● We continue our celebration of Latvia's emergence from the Soviet "prison of nations" 20 years ago with a poem by our former editor **Andrejs Gunars Irbe** (1924-2004) and photographs taken by **Jānis Buls**, **Andris Eglītis** and **Rolfs Ekmanis** during the "days of the barricades". ●●● The topic of conversation in the *Kiberkambaris* column is a threat by **Jakovs Pliners**, head of PCTVL, a political party which, to a large extent, speaks on behalf of the Russian minority in Latvia, to unleash a revolution, should the government require that all instruction in publicly financed schools be in the state language, Latvian: ... *do you want to look out the window and see Libya and Egypt?* ●●● The title of the section *Dažos vārdos* (In a Few Words) has, in the past, been translated here as *Marginalia*, but it is hardly marginal. It is a dense and scrupulously edited summary of information and actualities societal, cultural, and political, all centrally important to Latvian readers everywhere. ●●● This year's recipient of the award established in the memory of JG long-time associate editor **Jānis Bieriņš** (1908-1987) is our own contributing editor **Vita Gaiķe**. In an interview she reveals that she is a biologist by profession and an equestrian athlete. ●●● Prose writer and playwright **Laimonis Purs** criticizes the tendency by some Latvian cultural leaders to devote themselves to *nit-picking in the thick coat of the past*, and urges them instead to help lay a foundation for healthy patriotism in the realities of the present.

BOOK REVIEWS. **Indra Gubiņa's** travel memoirs *Vēlreiz turp un atpakaļ* (Once More Out and Back) – reviewed by **Astra Roze** • **Aina Zemdega's Raksti** (Collected Works) and **Rolf Michaelis' Letten in der Ordnungspolizei und Waffen-SS 1940-1945** – both reviewed by **Juris Silenieks** • **Ilse Zandstra's** memoir *The Amber Coast: A Latvian Family's Journey* – **Juris Dreifelds** • **Nikolajs Bulmanis' essays** on Latvian émigré artists *No vienas puses tā...* (On the One Hand Thus...) – **Voldemārs Avens** • **Juris Urtāns' Kalnā bija stalta pils** (A Shining Castle on the Hill), a report of archeological research at 58 of Latvia's ancient fort sites – **Mārgers Grīns** • Literary quarterly *Latvju Teksti* (Latvian Texts – Winter 2010) – **Rolfs Ekmanis** • *Journal of Baltic Studies* (December 2010) – **Gundars Ķeniņš Kings**.